

La ceas aniversar

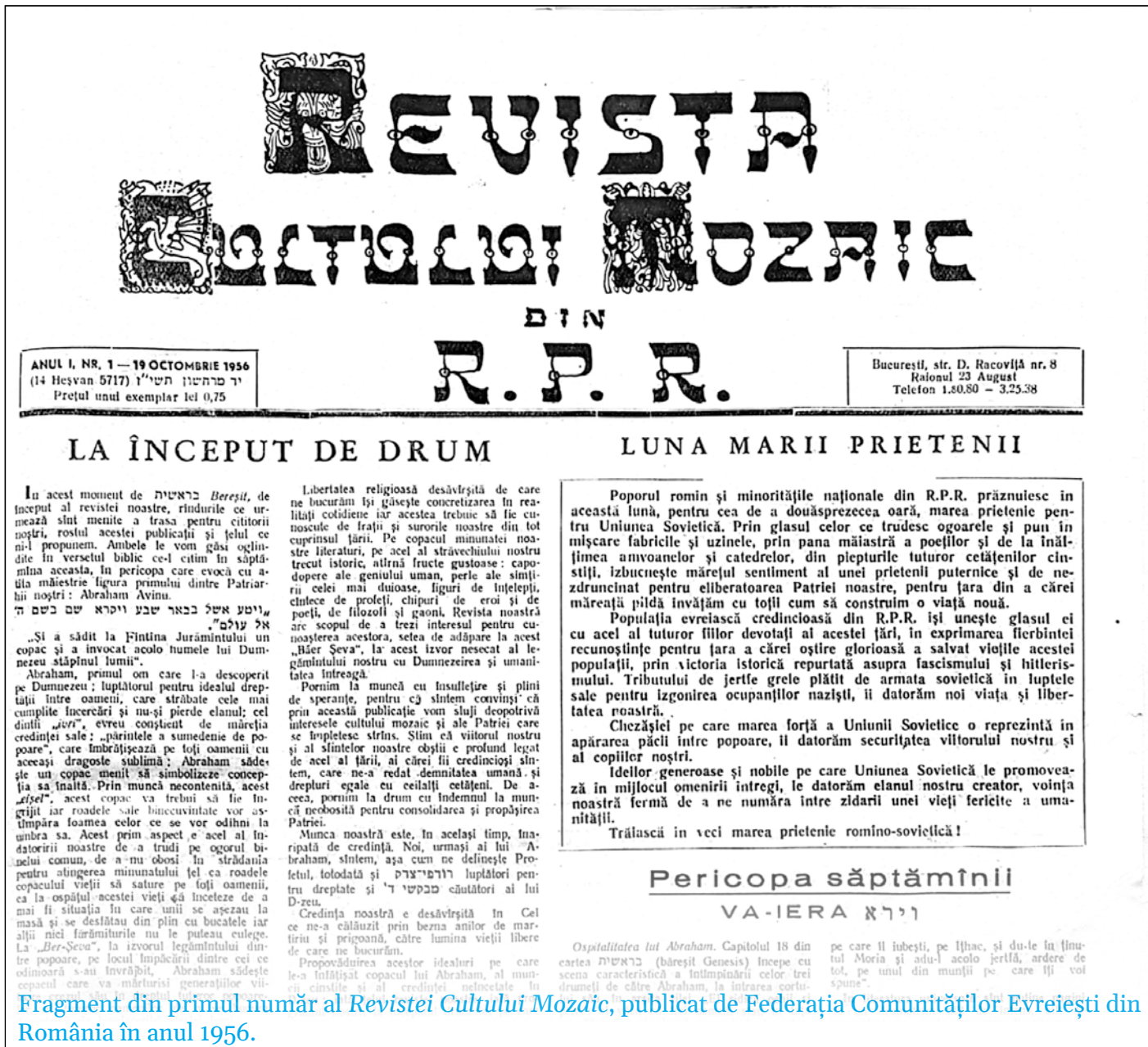
Publicăm luna aceasta ediția cu numărul 700 a revistei *Realitatea evreiască*. De asemenea, anul acesta marcăm împlinirea a șapte decenii de la apariția primului număr al *Revistei Cultului Mozaic*, așa cum s-a numit revista Federației Comunităților Evreiești din România, de la înființarea sa, în 1956, și până după Revoluție când a devenit *Realitatea evreiască*.

În acest context, ne-am pus în redacție două întrebări: Care a fost rolul presei evreiești de-a lungul timpului și cum a arătat ea; și cum este privită astăzi comunitatea evreiască în presă și în mediul online? Cum e reflectat, de pildă, antisemitismul în spațiul public românesc?

Pentru această din urmă întrebare vă propunem un interviu amplu cu scriitorul și gazetarul Cristian Tudor Popescu, pe care îl puteți citi în pagina 3.

Pentru prima întrebare vă propunem o rubrică nouă, începând cu acest număr. Să-i spunem „Pagini din istoria presei evreiești”. Angajamentul nostru este că în fiecare lună vom alege o temă, un subiect pe care îl urmăm în diferitele publicații din istoria presei evreiești de la noi, începând cu secolul al XIX-lea. De data aceasta, pentru că nu demult am sărbătorit Pesahul, vă propunem două perspective: una din urmă cu 60 de ani, alta din urmă cu exact un secol. Le puteți citi în articolul din pagina 4, semnat de colega mea, Claudia Bosoi.

George GÎLEA

În acest moment de început al *Bereșit*, de început al revistei noastre, rîndurile ce urmează sînt menite a trimite pentru cititorii noștri, roșul acestei publicații și felul ce îl propunem. Ambele le vom găsi ogîndite în versetul biblic ce-l citim în săptămîna aceasta, în pericopa care evocă cu adevărat mîiestrie figura primului dintre Patriarhii noștri: Abraham Avinu.

„Și a sădit la Fîntîna Jurămîntului un copac și a invocat acolo numele lui Dumnezeu stăpînul lumii”.

Abraham, primul om care l-a descoperit pe Dumnezeu; luptătorul pentru idealul dreptății între oameni, care străbate cele mai cumplite încercări și nu-și pierde elanul; cel dinții „iuri”, evreu conștient de mîreția credinței sale; „părintele a sîmnele de popoare”, care îmbrățișează pe toți oamenii cu aceeași dragoste sublimă; Abraham sîdește un copac menit să simbolizeze concepția sa înaltă. Prin muncă necontenită, acest „sifet”, acest copac va trebui să fie îngrijit iar roadele sale binecuvîntate vor astîmpăra foamea celor ce se vor odihni la umbra sa. Acest prim aspect e acel al îndatoririi noastre de a trăi pe ogorul bînelui comun, de a nu obosei în strădania pentru atingerea minunatului fel ca roadele copacului vieții să sature pe foși oamenii, ca la ospățul acestei vieți să înceteze de a mai fi situația în care unii se așteaptă la masă și se deslîtau din plin cu bucatele iar alții nici înrîmîturile nu le puteau culege. La „Der-Seve”, la izvorul înălțimii dintr-o popoare, pe locul împăcării dintre cei ce odinoră s-au învrăbit, Abraham așează copacul care va mărturisii generațiilor viitoare că în această viață au fost oameni care au știut să se împăce.

Libertatea religioasă desăvîrșită de care ne bucurăm își găsește concretizarea în realități cotidiene iar acestea trebuie să fie cunoscut de frații și surorile noastre din tot cuprinsul țării. Pe copacul minunatului nostru trecut istoric, așină fructe gustoase: capodopere ale genului uman, perle ale simțirii celei mai dănoase, figuri de înțelepți, elucece de profeti, chipuri de eroi și de poezii, de filozofi și gaoni. Revista noastră are scopul de a trezi interesul pentru cunoașterea acestora, sursa de adăpare la acest „Băer Șeva”, la acest izvor necesat al legămîntului nostru cu Dumnezeirea și umanitatea întreagă.

Porim la muncă cu însulețire și plini de speranțe, pentru că sîntem conștienți că prin această publicație vom sluji deopotrivă interesele cultului mozaic și ale Patriei care se împletește strîns. Știm că viitorul nostru și al sîmlelor noastre obștii e profund legat de acel al țării, al cărei fii credincioși sîntem, care ne-a redat demnitatea umană și drepturi egale cu ceilalți cetățeni. De aceea, porim la drum cu îndemnul la muncă neobosită pentru consolidarea și propășirea Patriei.

Munca noastră este, în același timp, înrîpătată de credință. Noi, urmașii lui Abraham, sîntem, așa cum ne definește Profețul, todată și „צדק רורררר” luptători pentru dreptate și „בכקשי ד” cîntători ai lui D-zeu.

Credința noastră e desăvîrșită în Cel ce ne-a călăuzit prin bezna anilor de martiriu și prigoană, către lumina vieții libere de care ne bucurăm.

Propovăduirea acestor idealuri pe care le-a înălțat copacul lui Abraham, al muncii, al simțirii și al credinței necontenite în

Poporul romîn și minoritățile naționale din R.P.R. prăznuiesc în această lună, pentru cea de a douăsprezecea oară, marea prietenie pentru Uniunea Sovietică. Prin glasul celor ce trîdesc ogoarele și pun în mișcare fabricile și uzinele, prin pana măiastră a poezilor și de la înălțimea anvoanclor și catedrelor, din piepturile tuturor cetățenilor cinstiți, izbucnește marea sentiment al unei prietenii puternice și de nezdruincinat pentru eliberatoarea Patriei noastre, pentru țara din a cărei mîrează pildă învățăm cu toții cum să construim o viață nouă.

Populația evreiască credincioasă din R.P.R. își unește glasul ei cu acel al tuturor fiilor devotați ai acestei țări, în exprimarea sferbintei recunoștințe pentru țara a cărei oștire glorioasă a salvat viașle acestei populații, prin victoria istorică repurtată asupra fascismului și hitlerismului. Tributului de jertfe grele plătit de armata sovietică în luptele sale pentru izgonirea ocupanților nazisți, îi datorăm noi viața și libertatea noastră.

Chezășle pe care marea forță a Uniunii Sovietice o reprezintă în apărarea păcii între popoare, îl datorăm securitatea viitorului nostru și al copiilor noștri.

Idellor generoase și nobile pe care Uniunea Sovietică le promovează în mijlocul omenirii întregi, le datorăm elanul nostru creator, voința noastră fermă de a ne număra între zidarii unei vieți fericele a umanității.

Trăiască în veci marea prietenie romîno-sovietică!

Pericopa săptămîinii

VA-IERA וְיָרָא

Ospitalitatea lui Abraham. Capitolul 18 din cartea *Bereșit* (băreșit Genesis) începe cu scena caracteristică a înălțimii celor trei dramei de către Abraham, la întrecerea corții pe care îl iubești, pe Ithac, și du-le la Imitul Moria și adu-i acolo jertfă, ardere de tot, pe unul din munții pe care îi voi spune”.

Fragment din primul număr al *Revistei Cultului Mozaic*, publicat de Federația Comunităților Evreiești din România în anul 1956.

Pesah, sărbătoarea libertății

București

Eliberarea, libertatea, progresul au fost în acest an temele principale ale sărbătorii de Pesah, abordate atât la Templul Coral, cât și la Sederul de după slujba religioasă. Despre semnificația matza, principalul aliment consumat în cele opt zile ale sărbătorii, a vorbit în drașua sa de la Templul Coral prim-rabinul Rafael Shaffer. El a comparat societatea egipteană, antică, „o societate rigidă, statică, repetitivă”, cu dinamismul evreilor care au decis să o părăsească. „Aceasta era cultura egipteană a unor dinastii de faraoni în care schimbările sunt mai lente decât în alte societăți. Matza, în schimb, trebuia făcută repede. Ea este o pâine a schimbării. Trebuie făcută repede, altfel dospește. În termenii de astăzi, Egiptul era o cultură într-o zonă de confort, iar matza este un simbol al mișcării, al ieșirii din zona de confort. Este învățătura pe care trebuie să o luăm de la matza. Ea are valoarea simbolică a progresului”, a arătat prim-rabinul.

Sederul de Pesah s-a desfășurat în sala de spectacole arhiplină de la Centrul Comunitar Evreiesc, iar în călătoria noastră, prin care am ieșit din

Egipt, am fost conduși de prim-cantorul Emanuel Pusztai. Ceremoniile au fost precedate de mesaje transmise de: prim-rabinul Rafael Shaffer; Mihai Jurcă, șeful Cancelariei prim-ministrului României; și președintele FCER, deputatul Silviu Vexler.

„Să-i învățăm pe copii să pună întrebări”

De această dată, prim-rabinul Rafael Shaffer a vorbit despre libertatea dobîndită de evrei după ieșirea din Egipt. Libertatea poate fi cîștigată, dar și pierdută de cei care își arogă libertatea, dar care, de fapt, nu le aparține. În context, vorbitorul a arătat rolul negativ al indiferențelor, al celor lipsiți de interes. „Și ca să nu cădem în această prăpastie, îi învățăm pe copii *Ma Niștana*, să pună întrebări. Și chiar dacă la început ei nu înțeleg, învață să pună întrebări. Astfel nu vor deveni complicitii celor indiferenți”, a arătat prim-rabinul.

„Oradea este un oraș frumos și datorită comunității evreilor”

Venit de scurt timp din Oradea la București, Mihai Jurcă, șeful Cance-

lariei premierului României, a adus un omagiu comunității evreilor din orașul său natal și președintelui Felix Koppelman care a făcut multe lucruri pentru comunitate și pentru oraș și care, pentru aceasta, merită respect și recunoștință. Dacă Oradea arată așa cum arată, aceasta se datorează și comunității, și bogăției culturale în care am crescut. Și chiar dacă această comunitate nu este mare, a contribuit la dezvoltarea orașului, a afirmat vorbitorul. El a mulțumit Comunității Evreilor din București și președintelui Silviu Vexler pentru ceea ce face în calitate de deputat și pentru că a contribuit la crearea unui mediu de opinii libere. În ceea ce-l privește, Mihai Jurcă se angajează să facă tot ce poate și trebuie pentru comunitatea de aici, să recunoască meritele celor ce fac ceva pentru ei și pentru țară.

„Pesah, o poveste a curajului și a demnității”

Se spune „capul plecat sabia nu-l taie”, dar aici sărbătoarea transmite un alt mesaj, o poveste a curajului

Eva GALAMBOS
(Continuare în pag. 7)

Goga și oglinzile incommode ale istoriei noastre

pag. 2

„Antisemitismul este un simptom de boală a unei societăți”

Interviu cu scriitorul și gazetarul CRISTIAN TUDOR POPESCU

pag. 3

Pesahul în oglinda a două ziare evreiești din România

pag. 4

Israelul între două războaie

pag. 5

Tom Haațmaut, celebrată la JCC București

pag. 12

Presa evreiască de limbă română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

pag. 13

Iom Haatmaut Sameah!

„La mulți ani Statului Israel! La mulți ani României! La mulți ani tuturor cetățenilor Statului Israel și poporului român! În fiecare clipă. Împreună”, a transmis președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, pe contul său de Facebook, evocând cu acest prilej un discurs istoric al lui Shimon Peres, președinte al Statului Israel (2007-2014), prim-ministru al Statului Israel (1977 / 1984-1986 / 1995-1996):

„Știu că oamenii spun că Israelul este un miracol. Israelul nu este un miracol. Israelul este o credință, o speranță, o încredere, un pământ – nu este o întâmplare!

Unii oameni se tem de antisemiți – nu vă temeți! Ei au un trecut urât și vor avea un viitor întunecat. Ei cred în eternitate și noi credem în eternitate. Eternitatea lor este ura, eternitatea noastră este iubirea.

Fondarea Statului Israel a fost realizată de oameni care cred în ființa umană, care cred într-o lume mai bună, care cred în pace și prietenie. Și vă spun: acesta este viitorul!

Nimeni nu ne-a putut înfrânge. Ne urăsc, ne persecută, au ucis mulți dintre noi, dar noi rămânem și vom rămâne, și vom învinge pentru că suntem de partea omului, a dreptății, a justiției și a viitorului!

Voi sunteți Am Israel. Noi suntem Am Israel – oriunde am fi, oriunde am merge cu

istoria noastră, cu destinul nostru, cu angajamentul nostru de a reprezenta ceea ce este corect și promițător!” – Shimon Peres.

(G.G.)

Goga și oglinzile incomode ale istoriei noastre

Un bust dispăre dintr-o grădină publică din Iași; la câteva zile, o asociație din Arad cere în instanță schimbarea numelui unei biblioteci din Cluj. Același avocat, aceleași argumente, același poet vizat: Octavian Goga. Dar mai ales, din nou, aceeași reacție reflexă a unei părți a societății românești, care vede în orice gest de asumare istorică fie o conspirație, fie o insultă adusă culturii naționale. Dar ce se întâmplă, de fapt, când îndepărtăm un bust sau redenumim o bibliotecă? Ștergem sau modificăm artificial istoria? Sau, dimpotrivă, începem în sfârșit s-o receptăm critic și să ne asumăm greșelile trecutului?

La începutul anului 2026, bustul lui Octavian Goga a dispărut din Grădina Copou din Iași. Bustul a fost mutat discret, după ce Asociația pentru Prevenirea și Combaterea Antisemitismului și Legionarismului din Arad a invocat prevederile Legii nr. 241/2025 – „Legea Vexler” – care interzice menținerea în spațiul public a monumentelor dedicate persoanelor asociate cu organizații fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe. Avocatul Bogdan Ionescu, implicat în acest caz, a depus ulterior o cerere similară și la Cluj-Napoca: schimbarea numelui Bibliotecii Județene „Octavian Goga”. Consiliul Județean Cluj a refuzat însă cererea, iar cazul a ajuns în instanță. Academia Română a răspuns că redenumirea ar crea „un precedent periculos”, iar președintele Ioan Aurel Pop (încă în funcție la acea dată) a declarat că Goga „face parte din istoria culturii românești și trebuie păstrat ca atare”.

Octavian Goga a fost, neîndoind, unul dintre poeții români reprezentativi de la începutul secolului al XX-lea. Opera lui lirică, dedicată îndeosebi suferințelor și demnității țaranului ardelean, rămâne în patrimoniul literaturii naționale. Nimeni nu contestă acest lucru, dar ceea ce mulți omit este faptul că Goga nu a fost doar poet. În calitate de om politic a condus Partidul Național Agrar, o formațiune cu agendă fascistă, iar mai apoi și-a unit forțele cu A.C. Cuza în cadrul Ligii Apărării Naționale Creștine, unul dintre cele mai virulente partide antisemite din Europa interbelică. Între decembrie 1937 și februarie 1938, timp de 44 de zile, Goga a fost premier al României. În această perioadă scurtă, guvernul său a retras cetățenia a peste 200.000 de evrei români și a militat public pentru deportarea a jumătate de milion dintre ei. Goga a murit în 1938 și, la propria cerere, a fost înmormântat cu svastica pe piept. Prin urmare, nu avem de-a face doar cu personalitatea poetului Goga, ci și cu omul politic Goga a cărui biografie nu este una a nuanțelor. În definitiv, Goga a pus bazele legislative ale Holocaustului în România, chiar dacă mulți apărători de-ai lui de astăzi susțin că Goga a murit înainte de represaliile împotriva comunităților evreiești din România.

Desigur, cel mai frecvent argument în apărarea monumentelor sau a numelor de străzi și instituții dedicate lui Goga este acela că opera literară trebuie separată de biografia politică. Fără îndoială, acesta este un argument care trebuie luat în considerare, dar care nu poate fi *absolutizat*. Nimeni nu propune arderea cărților lui Goga sau eliminarea lui din manuale. Discuțiile recente se referă la cu totul altceva, și anume: dacă spațiul public – o bibliote-

că, o stradă, un bust – reprezintă un act de celebrare, de validare morală a unui om în totalitatea biografiei sale. Poți afișa bustul unui premier care a abrogat cetățenia a peste 200.000 de oameni într-un parc public și să pretinzi că-l onorezi doar pe poetul Goga?

Legea nr. 241/2025 nu reprezintă un moft sau o improvizație, deși a fost contestată chiar de președintele țării, Nicușor Dan, din motive echivoce și încă nelămurite în totalitate. Așa-numita Lege Vexler este un act normativ adoptat în decembrie 2025, care actualizează un cadru legislativ existent din 2002. Cea mai mare „problemă” a acestei legi este aceea că instituțiile încă se jenează să o aplice, ca și cum ar comite un act de impietate. Administrațiile locale invocă „efortul administrativ” al schimbării unui nume de stradă, ca și cum acesta ar fi un argument moral. Cel mai recent raport al Institutului „Elie Wiesel” arată că, între iunie 2023 și ianuarie 2024, autoritățile din toată țara schimbaseră numele a doar trei străzi și două școli. Șase orașe mari, printre care București, Cluj și Timișoara, nu luaseră nicio măsură, deși primiseră sesizări în acest sens.

Mulți dintre cei care au atacat recent demersurile juridice ale asociației lui Bogdan Ionescu o fac adesea invocând „cancel culture” sau „deculturalizarea României”, etichete menite să închidă o conversație incomodă chiar înainte ca aceasta să înceapă. Dar a cere ca o bibliotecă publică să nu poarte numele unui om care a participat activ la pregătirea Holocaustului nu poate fi considerat un act de cenzură culturală. În Germania, nicio stradă nu poartă numele unui funcționar nazist, indiferent de talentele sau contribuțiile lui din alte domenii, și nu pentru că Germania își reneagă istoria, ci tocmai pentru că și-o asumă.

Ce ne rămâne de făcut? Mai întâi, trebuie lămurit odată pentru totdeauna că opera literară a lui Octavian Goga poate fi predată, studiată, publicată, dar nu în absența unui context biografic care nu trebuie prezentat doar ca o notă de subsol. În al doilea rând, trebuie să înțelegem că spațiul public nu este locul potrivit pentru a onora un om care a semnat decrete dezumanizante. Biblioteca Județeană din Cluj poate purta orice alt nume de scriitor sau gânditor ardelean. Nu ducem lipsă de scriitori ardeleni fără un trecut fascist. În fine, ar mai trebui să acceptăm că a privi critic trecutul nu înseamnă a-l anula. Un poet poate scrie versuri minunate și, în același timp, poate fi responsabil pentru suferința a sute de mii de oameni. Ambele lucruri pot fi simultan adevărate. Și tocmai de aceea nu ne putem preface că nu știm cine a fost cu adevărat Octavian Goga.

Cristian VECHIU

PS: Claudiu Târziu, ideolog al partidului AUR, actual președinte al partidului Acțiunea Conservatoare și senator în Parlamentul României, a inițiat o petiție care susține abrogarea Legii Vexler, „precum și a tuturor celorlalte acte normative care au reintrodus cenzura în România”. Momentan, petiția a strâns peste 14.000 de semnături. În acest context, dezbaterile serioase și responsabile despre cazuri precum cel al lui Goga nu ar trebui să mai întârzie.

Primarul Londrei a anunțat alocarea a 1,1 milioane de lire sterline pentru combaterea extremismului

Un nou program de subvenții din Fondul de Colaborare Colectivă va fi în luptă pentru combaterea rasismului, intoleranței, extremismului, pe fondul creșterii, în ultimii ani, a terorismului, violenței, tensiunilor comunitare și, nu în ultimul rând, a antisemitismului în capitala Marii Britanii, a fost lansat recent la conferința organizată de Primăria Londrei. Anunțul a fost făcut de inițiatorul din 2020 al Fondului, primarul londonez Sadiq Khan.

De origine pakistaneză, Sadiq Khan este primul și singurul primar al Londrei aflat la al treilea mandat. A câștigat Primăria Londrei în 2016, a fost reales în 2021 și 2024. Khan a absolvit Universitatea de Nord a Londrei și Universitatea de Drept. Este membru al Partidului Laburist. Anterior poziției actuale, a fost membru în Parlament, subsecretar de stat pentru comunități și guvernare locală, ministru al transporturilor.

Pentru noul proiect, primarul a acordat o subvenție în valoare de 1,1 milioane de lire sterline. La conferință au participat autorități, reprezentanți ai unor ONG-uri, jurnaliști. Suma urmează să fie pusă la dispoziția organizațiilor londoneze care luptă împotriva „ostilității antimusulmane, intoleranței și antisemitismului”.

„Fondurile vin într-un timp în care frica, divizarea, intoleranța se văd online și pe străzile noastre”, a evidențiat purtătorul de cuvânt al Primăriei. S-a făcut, de asemenea, referire la conflictul în desfășurare din Orientul Mijlociu și la informațiile false care adâncesc această stare de spirit. Statisticile recente arată o creștere a incidentelor antisemite și a atacurilor în moschei. Combaterea flagelului îngrijorător al violenței și al extremismelor are în vedere, cu prioritate, educația tinerilor cu mijloace moderne.

În raportul prezentat de Community Security Trust – Organizația de Protecție a Securității Evreilor Britanici – s-a arătat că în 2025 au fost 3.700 de incidente antievreiești în Marea Britanie. Incidentele din 2025 au reprezentat o creștere de 4% față de 2024, când au avut loc 3.556 de incidente. Fenomenul a înregistrat o creștere bulversantă după 7 octombrie 2023, an în care au fost înregistrate 4.298 de asemenea incidente.

În comunicatul de presă de la sfârșitul conferinței a fost decisă crearea unui grup de lucru care să pună în practică cele mai eficiente metode pentru stoparea tuturor formelor de extremism.

Iulia DELEANU

C.T.P.: „Antisemitismul este un simptom de boală a unei societăți”

Interviu cu scriitorul și gazetarul CRISTIAN TUDOR POPESCU

– Domnule Cristian Tudor Popescu, în primul rând vă mulțumesc că v-ați făcut timp să ne acordați acest interviu. Contextul este următorul: noi împlinim 70 de ani de la prima apariție a revistei Realitatea evreiască – pe vremea aceea se numea Revista Culturii Mozaic, iar după '90 se numește Realitatea evreiască. Ne-am gândit în redacție că ar fi util să vorbim cu un gazetar, cu un om care urmărește atent spațiul public românesc de atâtea decenii și care vede lucrurile cu o minte lucidă și analitică. Și așa vrea să vă întreb, la modul general: care este percepția dumneavoastră asupra discursului public cu privire la comunitatea evreiască? În ultimii ani s-a schimbat ceva?

– Nu. Nu s-a schimbat nimic. Există un antisemitism latent în poporul român, care în anumite perioade a fost mai vizibil, în altele a fost de-a dreptul exploziv și de o agresivitate rară.

Se rostesc tot felul de basme de propagandă și antipropagandă, că poporul român a fost întotdeauna tolerant cu evreii. Nu e adevărat. Există o istorie sinistră a antisemitismului în România, care a afectat personalități de prim rang ale culturii și politicii românești: Eminescu, Kogălniceanu, Slavici, Iorga – toți aceștia au fost antisemiți. Firește, de nuanțe diferite, dar antisemiți. Și alții destui. Nu mai vorbesc de un Paulescu, ceva îngrozitor.

Antisemitismul s-a prelungit și după 1945. Până atunci era oficial – guvernul Gigurtu a vrut să aplice aici legile de la Nürnberg, din Germania, care prevedeau ca, până la un anumit grad de predecesori în arborele genealogic, să fii considerat evreu sau nu. Deci cu criteriul evreul de sânge. Evreilor li s-a retras cetățenia, inclusiv celor care o primiseră la începutul secolului.

După 1945, oficial, antisemitismul n-a mai existat, a fost negat sub internaționalismul proletar. Dar Stalin nu intrase încă în faza lui antisemită, care l-a apucat spre sfârșitul anilor '50, după ce Israelul nu a intrat în sfera lui de influență. Atunci el a basculat; la început cu antisemitism pur. Au urmat „complotul medicilor” și alte episoade care s-au repercutat și în România. De aceea au fost înlăturați Ana Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca.

Dar, deși nu a mai fost susținut oficial, antisemitismul a continuat să roadă în societatea românească, pentru faptul că mulți dintre cei aflați în Comitetul Central, în conducerea partidului, erau evrei în perioada din anii '50. Asta a întreținut antisemitismul la nivelul etnicilor români. După care s-a trecut la o învinuire a evreilor pentru toate crimele comunismului din anii '50. Se considera că nu românii au făcut astea, ci evreii aflați la conducere.

După care, în anii '70-'80 s-a trecut la o perioadă de antisemitism cu voie de la stăpânire. În care Corneliu Vadim Tudor își făcea mendrele antisemite peste tot, în special la adresa lui Moses Rosen, iar Ceaușescu se făcea că nu aude. Nici nu le aproba, dar nici nu li s-a dat vreă sancțiune lui C.V. Tudor și revistei *Săptămâna* care era antisemită pe față. Precum și altor istorici români antisemiți limpede, pe fondul unui naționalism xenofob.

După aceea, în anii '80 și apoi și în anii '90, am avut un fenomen aproape

unic: antisemitism fără evrei. Un fenomen formidabil. Mai sunt astăzi 5.000 de evrei în România? Din cei aproape 800.000 înainte de război. După care Ceaușescu i-a vândut, după cum bine știm. Cei mai mulți dintre ei, pentru a pleca în Israel, au fost nevoiți să plătească. Să-și lase proprietățile statului român și așa mai departe. I-a izgonit pur și simplu Ceaușescu, ceea ce a fost o imensă prostie, atât în cazul evreilor, cât și în cazul sașilor și al șvabilor pe care, la fel, i-a vândut la bucată Germaniei Federale.

Deci după 1990 am asistat la acest fenomen, poate unic în Europa și în lume: antisemitism întreținut fără evrei. Și am avut discursuri, s-a intrat în Parlament cu discursuri antisemite.

După 2000 s-a mai atenuat, nu a mai fost la modă.

– Probabil și pe fondul dispariției PRM din prim-planul politicii.

– Exact, a dispărut din peisaj. Corneliu Vadim Tudor a sucombat și nu a mai avut cine să întrețină discursul așa de bine. A fost și intrarea în Uniunea Europeană, în 2007, care a schimbat mult atmosfera în România. Nu mai vorbim de un antisemitism declarat în acei ani, dar el a rămas latent și rămâne la nivelul cetățeanului de rând. Rămâne acolo.

– La nivelul cetățeanului de rând; dar v-aș întreba, domnule Popescu, dacă și în unele instituții, medii organizate, cum ar fi, de exemplu, Biserica Ortodoxă Română?

– Da, exemplul este bun. Mulți preoți ortodocși sunt antisemiți.

– Vă întreb, specific, pentru că am avut recent o serie de canonizări, inclusiv figuri cu legături legionare. De exemplu, Ilie Lăcătușu care a fost șef de cuib legionar. Există o legitimare venită dinspre Biserică pentru cultul mișcării legionare într-un asemenea gest?

– Sigur că da. Iar discursul legionar acum, în ultima perioadă, în biserică, nu a mai fost o surpriză, o noutate. Preoți care s-au așezat cu „Dumnezei-lă” Georgescu, făcând salut legionar în toată regula. Ne amintim că în interbelic au existat biserici legionare, mulți preoți au fost atașați Legiunii, unii chiar membri sau lideri ai Mișcării.

– Dacă mergem mai în profunzime spre Mișcarea Legionară, vedem un soi de misticism; probabil că este o legătură care se desfășoară greu. Dar, pentru că ați amintit de Călin Georgescu: în campania electorală, discursuri ale lui Călin Georgescu au reluat aproape identic discursuri ale lui Antonescu. Ce efect are asta asupra societății?

– Antonescu se bucură astăzi de mare apreciere la nivelul românilor de rând. Sunt foarte puțini cei care realizează ce a făcut omul ăsta în Transnistria, la Odesa. Sunt foarte puțini cei care știu declarația celui-lalt Antonescu, a lui Ică: „Nu îmi pasă dacă intrăm în istorie ca un popor de barbari”, făcută după masacrul de la Odesa. Deci, acest antisemitism latent a avut nevoie doar de o scânteie acum ca să fie, iată-l, ridicat la putere în clipa asta. Acest Georgescu este un antisemit sumbru, dacă a ajuns Gigi Becali să se despartă de el pentru că e prea feroce antisemit. Plus partidul AUR cu toți nostalgicii lui legionari și rusofili, că asta e interesant. Că neolegionarii se raportează la Putin acum.

– Se confundă niște planuri ideo-

logice pe care nu le-ai fi suprapus...

– Dar uite că se întâlnesc foarte bine acum și au 40% în intențiile de vot.

– Cazul Octavian Goga. Cum vedeți dezbateră publică recentă plecată de la îndepărtarea bustului său din Iași, apoi solicitarea ca bibliotecă județeană din Cluj, care îi poartă numele, să îl schimbe? Cei care contestă demersul de a îndepărta din spațiul public această formă de cinstire a memoriei unor lideri ai fascismului românesc vorbesc despre „cancel culture”. Sunt alții care spun că ar trebui să delimităm între opera literară a lui Goga și activitatea lui politică antisemită. Cum vedeți dezbateră asta?

– Foarte simplu. În cazul lui Goga, care e un caz flagrant, aș interzice busturile. Că și Caragiale avea un antisemitism, așa, finuț, dar era un context atunci, la final de secol 19; dar Goga și alții? Nu însă prezența lui în manuale. La literatura română, Goga nu are cum să fie scos de acolo.

– Nu cred că cere cineva asta. Cei care se opun înlăturării bustului contestă, de fapt, legea de combatere a antisemitismului și extremismului, așa-numita Lege Vexler.

– Păi asta a contestat-o președintele nostru, într-un

mod pe care eu nu l-am înțeles nici în ziua de astăzi. Ce i-a căsunat pe legea aceea, care era foarte corectă, aprobată de Parlament, de CCR? Și a mers până în pânzele negre cu ea. Nu am înțeles ce vrea să facă, nu am înțeles de ce ducea grija asociației aceleia legionare, din moment ce avea niște eroi care au fost membri ai Legiunii.

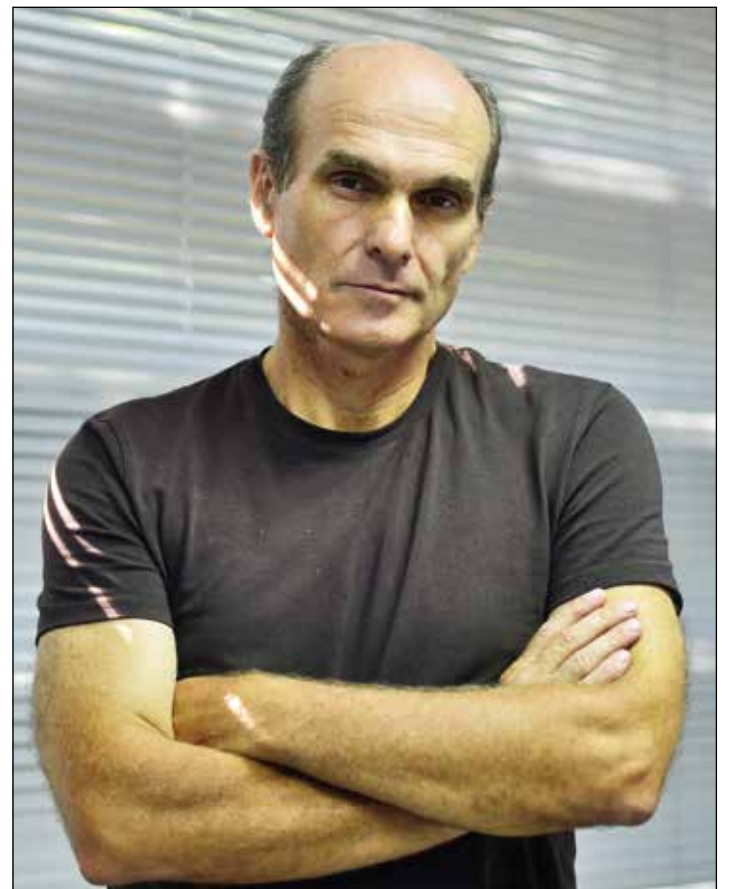
– Există o memorie a rezistenței anticomuniste și există și Mișcarea legionară. Cele două nu trebuie suprapuse. Contestarea aceasta a legii, ca o paranteză: Claudiu Târziu, fost membru AUR și actual fondator al unui partid antisemit, a trecut acum, cu o campanie de contestare, de la sloganul „Stop Legea Vexler” direct la „Stop Vexler”, în stilul anilor '30.

– Da, sigur. Și mai sunt exemple; dacă ne referim la Diana Șoșoacă, am transcris într-o carte un discurs al ei din Parlament, un discurs demn de o căpetenie legionară, dintre ucigașii din anii '30, care au făcut execuții, Moța, Marin, tot felul de criminali. Pentru că în acest discurs ea incită la omor, în Parlamentul României, incită la omorârea evreilor. Nici mai mult nici mai puțin. Îi amenință și pe parlamentari, îi consideră jidoviți. Este un termen al lui Zelea Codreanu care zicea că mai vinovați sunt românii jidoviți decât jidovii, că pe ăștia știi de unde să-i iei. Deci da, am avut niște mani-

festări antisemite groaznice în ultimii ani în România.

– Revenind la Nicușor Dan, acțiunea sa de contestare a legii la CCR este un demers juridic sau unul ideologic?

– A fost un gest illogic. În primul rând că este logic să combați asemenea fenomene. Președintele nu a arătat atâta tenacitate în nimic altceva în acest mandat. Dimpotrivă, tergiversări, ezitări, amânări nesfârșite. În schimb, aici, chitit! Asta n-am înțeles nici până astăzi. Are nostalgii fâgărășene cu legionarii, are o amintire de soiul ăsta care îl bântuie? Nu știu să spun, dar este unul dintre

cele mai nefericite acte ale domnului președinte.

– Credeți că acest tip de gest legitimează discursul extremist?

– Da, fără îndoială. Dar a spus ceva și mai rău, la nivelul românilor. A spus că cei care votează AUR nu sunt extremiști, că sunt oameni amărâți, au condiții grele și e un vot de protest. Să i-o spună lui Mutu domnul președinte. Cei care votează AUR, în opinia mea, sunt la fel cu cei de la AUR.

– Ultima întrebare: ce rol poate avea presa în acest context?

– Presa ar trebui să fie prima care taxează antisemitismul. Dar de multe ori nu o face; sau chiar îl încurajează. Există pulsuni la televiziunile astea ale poporului, de antisemitism clar. Pe care CNA-ul, iată, nu se repede să le taxeze așa cum ar fi cazul. Nu este suficientă fermitate din partea presei în a respinge manifestările antisemite.

Nu ai ce să discuți, antisemitismul este un simptom de boală a unei societăți. Unul dintre ele. Când se exacerbează antisemitismul, acea societate este bolnavă. Din păcate, avem acest simptom care e legat, firește, de condițiile de trai, de tensiunea cruntă internațională. Dar vă repet ce am spus la început: în România există, la nivel bazal, un antisemitism latent care se poate reactiva oricând.

Interviu realizat de
George GILEA

Pesahul în oglinda a două ziare evreiești din România

La apariția numărului 700 al revistei noastre și în apropierea împlinirii a 70 de ani de existență, inaugurăm o rubrică prin care ne propunem să privim înapoi – nicidecum cu mânie –, pentru a vedea împreună cum s-a reflectat o temă sau alta în presa evreiască de limbă română. Ce poate fi mai nimerit decât să începem această călătorie de la sărbătoarea de Pesah și să aflăm cum s-a celebrat aceasta în urmă cu 60 de ani? Sau cum a fost analizată într-un articol de acum 100 de ani?

Pornim pe firul surselor publicistice și ne oprim asupra a două ziare semnificative pentru tema aleasă: *Revista Cultului Mozaic* și *Egalitatea*.

În ziarul *Egalitatea*, fondat de Moses Schwarzfeld în 1890, cea mai lon-

gevivă voce a evreimii române (1890-1940, cu o pauză de trei ani între 1916-1919), am identificat o abordare interesantă a Pesahului, prin care se trasează o paralelă cu sărbătoarea de Iom Kipur. Vorbim de numărul 13-14 din 26 martie 1926, deci de acum 100 de ani, în care autorul M. Bujes își intitulează materialul „Pesach și Kippur: la anul în Ierusalim”.

Deși cele două sărbători par să nu aibă legătură una cu alta, la o privire mai atentă se pot constata elemente

PAGINI DIN ISTORIA PRESEI EVREIEȘTI

de apropiere. Mai întâi, amândouă cer „o prealabilă și cucernică pregătire sufletească”. Dacă în ajun de Iom Kipur se mărturisesc păcatele la rugăciunea Minha, în ajun de Pesah se strânge și se arde *hamețul* (pâine dospită), acțiune interpretată de Cabala ca simbol al ispășirii păcatelor.

Apoi, ambele sărbători presupun „manifestări calde de iubire a aproapelui”: „Iartă poporului tău ca și străinului cu care conviețuim, căci cu toții am greșit”, se spune într-o rugăciune

de Iom Kipur; Sederul de Pesah la care evreii îi invită pe cei flămânzi și nevoiași.

În sfârșit, ritualul celor două sărbători se încheie cu „La anul la Ierusalim!”, dorință tradusă prin „dobândirea scumpului patrimoniu, paradisul pierdut, Ierusalaim, sediul cultural și spiritual al iudaismului”.

M. Bujes conchide: „Când vom fi ars chumețul, fermentul vătămător al egoismului și al indiferentismului, vom fi meritat a lua loc pe tronul improvizat al libertății (zis hessebet) și închinând potirul profetului Elia, să intonăm cu inima entusiastă refrenul sacru: Leschana haba be Ierusalaim! La anul în Ierusalim!”

Înaintăm în timp și căutăm să aflăm cum s-a sărbătorit Pesahul la București în urmă cu 60 de ani. Un răspuns semnificativ ni-l dă *Revista Cultului Mozaic*, anul XI, nr. 137, 15 aprilie 1966, Nisan-Iar 5726, când prim-redactor era Victor Rusu. În acest număr putem citi numeroase detalii consemnate în reportajul numit „Postcronică de Pesah 5726”, articol nesemnlat. Și atunci, ca și acum, Federația se îngrijea ca Pesahul să fie „adus în casa fiecărui credincios”, să fie „prăznuit ca o sărbătoare a libertății, frăției și dragostei între oameni”.

În cadrul obștii, tuturor credincioșilor le-au fost asigurate azima, făina de azimă și vinul ritual: „Toate comunitățile, de la cele mai mari și până la cele ce numără 2-3 credincioși, au fost aprovizionate cu cantitățile necesare. Toate stocurile au ajuns din timp și în cele mai bune condițiuni la destinație. Centrele de distribuție au funcționat după un program bine chibzuit, astfel că fiecare credincios și-a putut procura, comod și fără a pierde timp, azima necesară.” Mărturiile despre buna organizare a acestei acțiuni

au dat enoriași precum Iancu Iteanu, de la centrul de distribuție din Calea Văcărești 4, sau angajați precum Emil Zaidner, de la centrul de pe lângă Templul Ieșua Tova, din str. N. Belianis. „Cu toții ne-au asigurat că nu a rămas nici o singură cerere nesatisfăcută, că nici un singur om nu a plecat nemulțumit”, a precizat redacția RCM.

Nu doar oamenii activi și cu posibilități materiale și-au putut procura alimentele necesare. Nimeni nu a fost uitat: „Pentru ca Pesahul să pătrundă cu adevărat în casa fiecărui credincios, mai era de desfășurat o muncă susținută: trebuiau asigurați

cu cele de trebuință coreligionarii bătrâni, bolnavi, cei fără familie... De toți aceștia s-a îngrijit conducerea Federației și, după exemplul ei, conducătorii de comunități, atât în București, cât și în țară. Bucureștiul a fost cutreerat până în cele mai îndepărtate cartiere de comisii speciale, alcătuite din efori de sinagogi, funcționari ai Federației etc...”

Se remarcă prezența șef-rabinului Moses Rosen, atât ca lider religios, cât și ca președinte al Federației.

„Ca și în anii trecuți, pe lângă Templul Coral a fost organizată o cantină pentru cei care nu au posibilitatea să-și pregătească la domiciliu alimentația rituală de Pesah. Timp de opt zile, un număr de peste 300 de coreligionari au luat aici masa, o masă bogată, sărbătorească, de pe care nu au lipsit tradiționalele feluri de Pesah, inclusiv *latkes*.”

Predica de Șabat Hagadol a fost rostită de șef-rabinul Moses Rosen la Sinagoga Malbim, la acea vreme un centru al iudaismului tradițional din România. Iată câteva idei: „Fără pâine nu e învățătură, iar fără învățătură nu e pâine», a spus cu mii de ani în urmă rabi Elazar ben Azaria, unul din înțelepții noștri. În toate timpurile iudaismul nu s-a mulțumit doar să proclame principii și precepte etice de esență superioară, ci a pus accentul pe traducerea lor în viață. În concepția noastră, acel care fără a avea multă învățătură se devotează semenilor, binelui obștesc, este mai presus decât eruditul care se limitează doar la aprofundarea Legii, dar care respinge orice contingente cu realitatea inconjurătoare.”

Sederul de Pesah a fost celebrat la Sinagoga Mare de pe strada Adamașche, oficiat de cursanții de la Talmud Tora: „Daniela Leibovici aprinde lumânările; mesaderul Dan Cohen rosteste binecuvântarea azimei, apoi Silber Maer și Hari Edmovici pun cele 4 întrebări – *Ma Niștane* – cărora, rând pe rând, ceilalți cursanți le dau răspunsurile tradiționale.”

Claudia BOSOI

Marele absent de la Nürnberg: în Bârlogul lui Mengele

În 3 aprilie 2026, Librăria Humanitas de la Cismigiu a găzduit lansarea cărții *Bârlogul lui Mengele: cum l-a adăpostit o rețea nazistă pe Îngerul morții*, de Betina Anton, traducere de Anca Ionescu, apărută la Editura Corint. Au participat Ion M. Ioniță, redactor-șef al revistei *Historia*, și George Gîlea, jurnalist la Radio România Cultural și directorul Centrului Iudaic de Editură și Publicistică „Zigu Ornea” al Federației Comunităților Evreiești din România.

Evenimentul a fost moderat de Simona Preda, istoric și jurnalist cultural, care a punctat că lucrarea oferă „o perspectivă inedită: documente oficiale, studii despre marele absent de la Nürnberg, felul în care a fost căutat, toată această rețea care s-a creat în jurul celor care au dispărut subit prin Italia spre America de Sud. Este o carte construită ca un roman. Are ritm, are nerv, are stil și totodată jonglează cu timpul povestirii, astfel încât ne creează o imagine caleidoscopică asupra celor întâmplate”. Autoarea Betina Anton este o jurnalistă premiată, cu peste 20 de ani de experiență, originară din São Paulo. Este redactor de știri internaționale la Globo TV, cea mai mare rețea de televiziune din America Latină.

Ion M. Ioniță, care a scris și prefața cărții lansate, a arătat cât de necesară și chiar urgentă este publicarea unor astfel de lucrări: „Vedem că sunt destul de multe curente care vor să ne întoarcă la anii 1930, 1940, 1945, adică anii cei mai întunecați ai istoriei lumii,

anii genocidului și ai Holocaustului, în care milioane de oameni au fost uciși cu sânge rece pentru faptul că aparțineau unor minorități religioase, etnice, sexuale. Și vedem că aceste idei renasc astăzi cu forță. Dacă s-ar reveni la realitățile de acum 80 de ani, ar trebui să știm ce se întâmplă, pentru că avem aceste cărți.”

George Gîlea a argumentat de ce *Bârlogul lui Mengele* este o carte valoroasă: autoarea lucrează atât cu instrumentele jurnalistului de investigație, cât și cu cele ale unui cercetător veritabil; le oferă cititorilor acces la surse directe, prin dialoguri cu cei care l-au ajutat pe Mengele să se ascundă (de pildă, Tante Liselotte, fosta educatoare a Betinei Anton). Au-

toarea se dovedește a fi o foarte bună cunoscătoare a literaturii post-Holocaust, mai ales cu privire la procesele de condamnare a nazismului, precum cele de la Nürnberg, Operațiunea Eichmann sau rețeaua care l-a ascuns pe Mengele.

Un aspect esențial al dezbaterii l-a constituit rolul jurnaliștilor, al cercetătorilor, al istoricilor, dar mai ales al jurnaliștilor de investigație, care va fi mult mai important decât a fost până acum. George Gîlea a accentuat: „Va veni o vreme – și asta destul de curând – când ne va fi greu să distingem între realitate și ficțiune, între informație și dezinformare. În epoca aceasta a conținutului generat, răstălmăcirea istoriei, schimbarea cu totul a sensului conceptelor și cuvintelor, jurnaliștii ca Betina Anton sunt cei către care trebuie să ne îndreptăm atenția.”

Claudia BOSOI

Israelul între două războaie

Cea de a 78-a aniversare a proclamării statului evreu a fost marcată nu în cele mai bune condiții. Israelul a fost inclus în armistițiul de două săptămâni convenit între SUA și Iran, și prelungit unilateral de președintele Trump, și implicat într-un armistițiu cu Libanul, astfel că israelienii au putut răsufla ușurați și ieși în parcuri așa cum se obișnuia în această zi, dar cu toții simțeau că este un provizorat. În discursul ros-

tit în ajunul Zilei Independenței, premierul Benjamin Netanyahu a scos în evidență curajul poporului evreu, faptul că a rezistat în fața agresiunilor teroriste și că a manifestat o unitate puternică față de orice fel de amenințare. Războiul cu Iranul, loviturile date forțelor iraniene au redus cu mult amenințarea existențială ce se contura la orizont de ani de zile, a slăbit pericolul distrugerii statului, ținta principală a conducerii sistemului politic iranian. Israelul nu va renunța la

luptă până când nu va constata că există garanții depline de securitate, a declarat premierul.

Ținând cont de poziția celor două state beligerante, SUA și Iran, nu se prevede în curând încheierea războiului. Condițiile puse de Teheran Americii sunt practic imposibil de îndeplinit, iar în ceea ce privește Iranul – care, deși slăbit, este conștient că are în mână un mijloc eficient de șantaj: închiderea strâmtorii Ormuz –, acesta nu vrea să renunțe la capacitatea de a fabrica arma nucleară. Israelul, aliatul SUA, urmărește cu atenție evoluția situației, pregătit să reia, dacă va fi cazul, confruntarea.

Deocamdată Israelul ar dori să soluționeze pe termen lung conflictul cu Libanul. Din păcate, deși armata israeliană a dat lovituri puternice grupării teroriste Hezbollah, aceasta a primit în continuare ajutoare din Iran și are posibilitatea să bombardeze localitățile din nordul Israelului. Răspunsul Israelului este dur, numai că acesta afectează și populația civilă din Liban, care este obligată să se refugieze din fața conflictului. Conducerea Libanului, într-un fel prizoniera Hezbollah, dorește să ajungă la o înțelegere cu Israelul: au fost duse până acum două runde de negocieri între cele două state. Problema este

că Israelul condiționează o înțelegere și eventualele acorduri cu dezarmarea Hezbollah, ceea ce autoritățile libaneze nu sunt în stare să facă.

Pentru a se apăra de viitoarele atacuri ale Hezbollah, Israelul a proiectat crearea unei zone-tampon în sudul Libanului. La 25 martie, Benjamin Netanyahu a anunțat că Israelul a creat „o adevărată zonă-tampon” în sudul Libanului, iar militarii israelieni își extind controlul în această arie. Deocamdată aceasta are 10 km și acolo au fost amplasate cinci divizii ale armatei israeliene.

Israelul vrea să folosească această zonă-tampon pentru a exercita presiuni asupra Libanului în direcția dezarmării Hezbollah. Dacă nu se va realiza, zona-tampon urmează să fie păstrată de armata israeliană. Numai că acest lucru va necesita un plus de 40.000 de rezerviști, iar costurile s-ar ridica anual la 19 miliarde de șekeli (6,4 miliarde de dolari), adică 540 de milioane de dolari pe lună.

Israelul mai are cheltuieli militare suplimentare și în Cisordania, unde situația este incertă, cu confruntări între formațiuni ale Jihadului islamic, strecurate din Gaza, și militari israelieni pe care statul este obligat să-i deplaseze acolo. În țară există o serie de clădiri deteriorate în urma bombardamentelor, a rachetelor și a dronelor lansate din două direcții. Și chiar dacă populația israeliană, în majoritatea ei, sprijină confruntarea cu Iranul, se aud din ce în ce mai multe voci care ar dori încetarea războiului. Deocamdată acest deziderat întârzie să se realizeze.

Eva GALAMBOS

Noul primar al New Yorkului își continuă programul antisemit

În cele 90 de zile de când a câștigat alegerile la New York, devenind primul primar musulman al orașului, Zohar Mamdani a reușit să pună în practică o serie de măsuri antisemite și antisemite, iar alegătorii evrei de stânga, care l-au votat crezând că nu va avea timp pentru așa ceva, sunt cuprinși de regrete din cauza opțiunilor lor, scrie săptămânalul *Algemeiner*. Câteva minute după ce s-a instalat la putere, noul primar a semnat mai multe ordine

executive care elimină măsurile de protecție esențiale pentru evrei, revocând, printre altele, adoptarea de către orașul New York a definiției de lucru a antisemitismului, formulată de IHRA. În consecință, s-a înregistrat o creștere bruscă a atacurilor antisemite, iar crimele provocate de ură împotriva evreilor au crescut cu 182% în prima lună după instalarea primarului, comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut. E greu de crezut că aceasta ar fi întâmplător, comentează articolul. În același timp Mamdani își întărește pozițiile ideologice antiisraeliene, folosindu-și poziția pentru a demoniza Israelul. În plus, el a numit în administrație persoane cu poziții anti-americe, ca de pildă avocatul Ramzi Kassem care a apărut un terorist, membru Al Qaida, iar drept consilier-șef l-a numit pe Mahmud Khalil, cunoscut antisemit.

De Ramadan, în loc să folosească sărbătoarea ca un mijloc de apropiere între comunitățile din New York, împreună cu soția lui, cunoscută antiisraeliană, a invitat la masa de Iftar familia Khalil.

Mamdani nu și-a ascuns niciodată disprețul față de Israel, iar în ultimele trei luni agenda antievreiască a primarului s-a întărit, iar ambițiile lui, subliniază articolul, țintesc chiar conducerea Partidului Democrat din rândurile cărora mulți membri (inclusiv evrei) l-au sprijinit.

Grupul intitulat Evrei pentru Dreptate Racială și Economică l-a invitat pe primar la evenimentul „Seder pe Stradă”, el fiind primul primar în funcție care participă la un astfel de eveniment. Dar Ammiel Hirsh, rabinul senior al Sinagogii Libere Stephen Wise, a declarat cotidianului *The New York Times* că prin acest gest Mamdani nu se identifică cu majoritatea evreilor din New York. „Această organizație este legitimă și relevantă, dar ea nu reprezintă majoritatea evreilor din America și din New York”, a precizat rabinul.

Eva GALAMBOS

Lumea știa, lumea știe

La începutul primăverii am fost la Veneția. De fiecare dată când merg la Veneția caut să ajung în ghetoul evreiesc. De fiecare dată când ajung în ghetoul evreiesc intru într-o librărie anume, unde un librar care poate prea bine să aibă o mie de ani îmi prezintă cărțile. De fiecare dată cumpăr o carte sau mai multe, în funcție de câți bani am sau de cât loc în bagaje am.

De data aceasta am cumpărat o carte subțire și ieftină (câțiva euro), dar foarte importantă. Un discurs faimos de-al lui Elie Wiesel, de la sfârșitul secolului al XX-lea. E o carte în italiană și în franceză. Titlul ei s-ar traduce așa în română: *Lumea știa*. E vorba, evident, despre Holocaust. Și, într-adevăr, realitatea aceasta este: lumea știa. Știa despre ideologia nazistă, despre lagăre și despre crime. Așa cum lumea știe și astăzi despre crimele din războaiele recente. Degeaba.

De la Veneția m-am întors în București și, nedorind să mor de tristețe, am plecat mai departe către Bologna și orașele înconjurătoare.

Am ajuns la Ravenna (ce splendoare!), la Parma (ce minunăție!) și mai ales la Ferrara. Scriu „mai ales” pentru că aici am întâlnit unul dintre cele mai bune muzee din Europa. Nu e o întâmplare că este dedicat civilizației iudaice în Italia și că are o aripă întregă de clădire pentru a onora memoria victimelor ucise în Shoah. Aici am văzut unul dintre cele mai bune scurte documentare despre căderea Europei în nebulie, în

fanatism, în fascism, în nazism. O poveste în paralel despre destinul unui italian-italian și a unui italian-evreu, care începe în tranșeele Primului Război Mondial și se încheie cu familia evreului într-un lagăr de exterminare. Cumplită istorie!

Dar istoria evreilor în Italia (precum în întreaga lume) este mult mai lungă și mai complexă și nu poate fi redusă doar la imensa tragedie care a fost Shoahul. Muzeul din Ferrara recuperează și această istorie. Am aflat multe despre evreii din Livorno (nu știam cât de important a fost Livorno, pe care l-am vizitat anul trecut, în istoria evreității în Europa!), din Roma, din Bologna, din Florența, din Verona...

Mi-am dorit să avem și noi în România instituții atât de puternice

TZMARMORET

ce și de luminate, încât să celebreze moștenirea evreiască din toată România (mai ales că avem cel!). Instituții atât de puternice, încât să evoce prin cât mai multe muzee și monumente memoria celor omorâți în Holocaust (mai ales că avem atâta nevoie – mai ales acum, cu extrema dreaptă în ascensiune!).

Căci povestea aceasta nu este doar a evreilor, este a tuturor victimelor nevinovate ale istoriei și este marea lecție pe care ne-a lăsat-o, cu un asemenea cost imens în vieți omenești, secolul al XX-lea. Măcar dacă am învăța din ea până nu va fi din nou prea târziu!

Și a început și luna aprilie, cea mai crudă din-

tre toate, așa cum știau poezii din vechime și cum oamenii din ziua de astăzi de abia dacă își mai amintesc. Și vor fi trei ani de la cea mai dureroasă scurtă despărțire din viața mea. Pe 23 aprilie 2023, în zori, a murit navelistul și cronicarul Radu Cosășu. Iar de atunci lumea a mers din rău în mai rău și noi am fost tot mai singuri. Nu e adevărat că dragostea durează trei ani, așa cum au scris autorii comerciali. Din păcate nu e adevărat nici că moartea durează trei ani și, ca atare, va trebui să mai așteptăm până la revedere, dar ea va exista, trebuie să existe.

Până atunci rămânem aici, la începutul lumii roboților, cu tot mai puțini oameni, cu o tot mai mare tristețe, deloc interbelici, copleșiți de războaie, bombe, drone, căpăiași de agitație și propagandă și de consecințele întru totul nefaste ale revoluției tehnologice și informatice... Și nici măcar nu se poate scrie că era mai bine înainte, dar cu siguranță va fi mai rău de acum înainte.

Toate semnele sunt aici, iar când privesc spre Israel văd o țară tot mai divizată, cu puține punți de dialog între israelienii seculari și cei religioși, între cei care produc produsul intern brut al țării și cei care joacă alt rol. Pe termen scurt și mediu, Israelul va fi învingătorul din războaiele din Orientul Mijlociu. Pe termen lung rămânem toți morți, așa cum ne-au prezis economiștii secolului trecut.

Și asta lumea o știe, dar, de asemenea, o ignoră, pentru că e mai comod să o ignore...

Andrei CRĂCIUN

Andrei Oişteanu, în conferință online la ICR Tel Aviv

În contextul actual al securității în România. Aici, toate năzuințele naționale fuseseră deja îndeplinite: avuseseră loc Unirea Principatelor, Războiul de Independență și Marea Unire. După 1933 s-au născut mugurii mișcării legionare. Ruptura a fost anticipată de Sebastian într-un articol din revista *Vatra*, în care îi lua apărarea lui Eliade: „Omenirea merge cu pași repezi spre o împărțire politistă a lumii.”

În 1934 îi vine rândul lui Eliade să-și

În 1934 îi vine rândul lui Eliade să-și

apere prietenul: după apariția romanului *De două mii de ani*, cu prefața lui Nae Ionescu, el se ridică împotriva certitudinii damnării evreului. Totuși demonstrația lui este rece, iar „evreii aveau nevoie de salvare fizică, nu metafizică”, a accentuat profesorul Oişteanu. Rinocerizarea începe în anii 1935-1936, când Sebastian observă la Eliade „mereu mai marcate alunecări spre dreapta”, cum ar fi convingerea că „toți marii creatori sunt de dreapta”. Totul pare recuperabil, însă numai dacă se elimină din discuții orice aluzie politică. Prietenia lor este „dostoievskiană, dacă n-ar fi și eugeni-ionesciană”, a subliniat vorbitorul.

În anii 1937-1941 sentimentele lor pendulează între dragoste și ură, Sebastian scriind despre legionarii cărora li se alăturase Eliade: „Simt în tabăra lor mai multă orbire, decât farsă.” Sebastian recurge la soluția unui exil interior, în care își pierde prietenii, inclusiv pe „cel dintâi și cel

din urmă”. În 1942 Eliade se întoarce din Portugalia, dar evită să-l revadă pe Sebastian; mai târziu va scrie că „nu se va consola niciodată” pentru acea întâlnire ratată. La aflarea veștii morții lui Sebastian, în 1945, Eliade își aduce aminte de paradisul lor din tinerețe: „În visurile mele, Mihai era unul dintre cei doi-trei oameni care mi-ar fi făcut Bucureștiul suportabil. Chiar în climaxul meu legionar, l-am simțit aproape. Am câștigat enorm din prietenia lui. Contam pe această prietenie ca să mă întorc în viața și cultura românească, și acum s-a dus... călcat de o mașină.”

Evenimentul a fost întrerupt de două alarme din Israel. În spiritul vremurilor, profesorul Oişteanu a afirmat: „Vă doresc pace și să nu se mai întâmple ca aruncarea unor bombe să oprească o conferință despre prietenie.”

Claudia BOSOI

„Sărbătoarea de Pesah reflectată în muzica românească”

Serată muzicală la ICR Tel Aviv

Întâlnirea online de la ICR Tel Aviv, dedicată reflexiilor muzicii de Pesah în muzica românească, a fost expresia voinței de normalitate, contrapunct în fața anormalității cauzate de război în viața israeliană. A fost totodată o subliniere a nevoii de bună înțelegere interumană, simbolizată de apropierea calendaristică între Pesah și sărbătorile pascale catolice și ortodoxe, evidențiate de moderatoarea Luciana Friedmann, directoarea adjunctă a ICR Tel Aviv.

Influențe între muzica evreiască

tradițională și muzica clasică românească modernă au fost explorate de prim-cantorul și pianistul Emanuel Pusztai și de violoncelistul, compozitorul, profesorul Șerban Nichifor, prezenți de moderatoarea

re, cu o acoladă făcută de Emanuel Pusztai colaboratorului său în concertele camerale, Șerban Nichifor, „creator de lumi sonore, constructor de sens” de netăgăduită versatilitate, „romantism, jazz, stil bizantin, modernitate”. „Opera sa numără peste 500 de lucrări: simfonii, concerte, muzică de cameră, corale (...)” Împreună cu regretata lui soție, compozitoarea Li-ana Alexandra, au fondat o platformă de muzică dedicată muzicii contemporane: *Nuova musica consonante*. Șerban Nichifor este autorul a „peste 30 de compoziții inspirate de muzica klezmer și de muzica sacră evreiască”.

Nu putem vorbi despre influențe ale muzicii de Pesah în muzica românească fără influențe asupra-i din muzica altor popoare. „Interferența între text și sunet” din Hagada a fost pusă în undă, cu exemplificări, de prim-cantorul Emanuel Pusztai. Fiecare element gastronomic din *che-rat Pesah* (platoul de Pesah) își are un corespondent muzical. Istorisirea ieșirii din Egipt pornește de la *Ma Niștana*, întrebare din care s-a născut una dintre cele mai expresive melodii ale Sederului. „Fiecare comunitate își păstrează tradiția”, dar, în același timp, se fac auzite influențe muzicale din muzica „popoarelor în mijlocul cărora am trăit”. În *Had Gadia*, cântecul de încheiere al Sederului, de o simplitate rafinată, atingând profunzimi filozofice (legea morții anulată de Dumnezeu), se infiltrează „influențe ale muzicii românești și lăutărești”. O mențiune aparte a fost făcută pentru *Daienu*, multitudinea minunilor făptuite de Dumnezeu cu noi, în aranjamentul muzical al lui Șerban Nichifor.

Influența muzicii de Pesah în muzica românească a fost ilustrată de Șerban Nichifor printr-un popas asupra unor creații ale lui Anatol Vieru. A fost confesiune, cu accent pe importanța relației magistru-discipol, Anatol Vieru fiindu-i profesor, și analiză muzicologică a câtorva lucrări (*Exodus*, *Simfonia a II-a*, *Psalm*) având inspirația tematică amintită. Partea a doua din *Exodus*, operă considerată de vorbitor „emblematică pentru muzica secolului al XX-lea”, a fost interpretată de Lena Vieru Conta. Prin extrapolare, *Memorial*, memento pentru victimele Holocaustului, sugerează, în opinia lui Șerban Nichifor, eliberarea din coșmarul Holocaustului. O înregistrare a *Memorialului* în versiunea Filarmonicii din Berlin, cu Vladimir Jurovski la pupitrul, a încheiat evenimentul.

Iulia DELEANU

Abatorul de vise

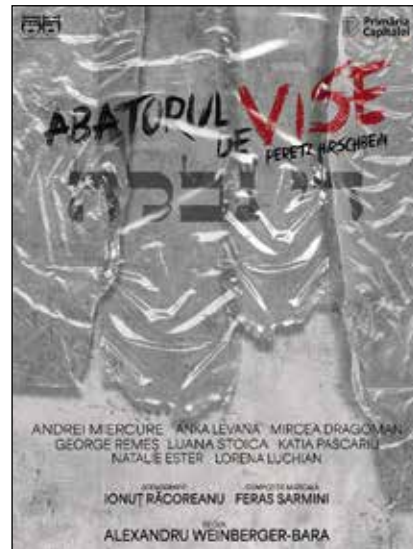
Abatorul de vise, de Peretz Hirschbein, în regia lui Alexandru Weinberger-Bara, este cea mai recentă premieră a Teatrului Evreiesc de Stat din București (4 aprilie 2026).

Peretz Hirschbein a fost un dramaturg, romancier, jurnalist și regizor de limbă idiș, care s-a născut în 1880 într-un orașel din Polonia de azi (atunci Imperiul Rus) și a murit în 1948 la Los Angeles. *Nevelah / Di neveyle / Hoi-tul*, dramă în patru acte, pe care a publicat-o în 1905 și este acum montată la TES, a fost una dintre cele mai de succes scrieri ale lui Hirschbein care a fost și fondatorul primei companii de limbă idiș dedicată exclusiv teatrului de artă. Înființată la Odesa, Trupa Hirschbein a făcut turnee în multe orașe din estul Europei și a ajuns și în România. Deși s-a destrămat destul de repede, din motive financiare, influența ei asupra teatrului de limbă idiș a fost foarte puternică. Peretz Hirschbein a continuat să scrie piese care au devenit capodopere ale repertoriului idiș și să călătorească foarte mult. Filmul *Grine felder* (Câmpii verzi), din 1937, realizat după piesa omonimă scrisă de Hirschbein în 1918, este considerat una dintre cele mai importante creații cinematografice idiș.

Alexandru Weinberger-Bara s-a născut la Oradea, într-o familie de artiști, și a urmat studii de regie la Max Reinhardt Seminar – Facultatea de Artă Dramatică a Universității de Muzică și Arte Performative din Viena. Lucrează cu propria trupă independentă la Viena, dar a montat spectacole și în alte teatre din Austria (Viena, Salzburg) și din România (Oradea, Craiova, Timișoara). *Abatorul de vise* este primul spectacol pe care îl montează la București, despre care spune că, deși „la prima lectură textul pare foarte ancorat în realitatea de atunci, prin stil și scriitură este foarte contemporan”, comparându-l cu scrierile lui Sarah Kane „prin emoționalitate și rupturile personajelor” și considerând montarea lui „o provocare foarte avangardistă”, spectacolul nefiind unul „în care se stă și se vorbește o oră și jumătate într-o limbă pe care nu o înțelege nimeni, ci am încercat să-l actualizăm, într-o atmosferă încărcată de tensiuni și fragilitate umană, explorăm cu finețe lupta dintre speranță și deziluzie, dintre visul unei vieți mai bune

și realitatea dură a marginalității perene, prin prisma a opt personaje aflate la periferia socială, într-o lume dominată de contraste și conflicte”.

Abatorul de vise este o poveste de familie și drama a opt destine fragmentate. Personajul principal este Mendl (interpretat de actorul Andrei Miercure) care toată viața a fost refuzat de ceilalți. Este tăbăcar, o meserie pe care nu și-o dorea nimeni, motiv de excludere din comunitatea evreiască la acel moment. În spectacolul de la TES, ideile din piesa lui Hirschbein sunt aduse în actualitate, chestionând ce face diferența „între un om de succes și un om ratat, într-un sistem în care până și ideea de prietenie, de amănitate, de familie sau tandrețe este pervertită de statut”, după cum declară regizorul Alexandru Weinberger-Bara care adaugă: „Toate personajele încearcă să se salveze, generând o dramaturgie a violenței, în care victima devine la rândul ei abuzator, abuzatorul devine victimă și nimeni nu poate să întrerupă acest cerc vicios. În lupta lor de supraviețuire, personajele noastre își omoară propriile vise, își pun o mască și renunță la propria umanitate. Azi, când resursele umane devin resurse artificiale, chiar expresia «resursă umană» fiind dezumanizatoare, cred că demnitatea a devenit ceva ce se cumpără, așa că s-a denaturat respectul pe care ni-l acordăm noi, ca oameni. Și cred că despre asta este vorba în spectacolul nostru. Veniți să-l vedeți, să vă simțiți bine, să râdeți și să plângeți.”

TEATRU

Raluca RĂDULESCU

IUDAICA

Pesah, sărbătoarea libertății

București

(Urmare din pag. 1) și a demnității, a arătat președintele FCER, deputatul Silviu Vexler. Este festivalul libertății, dar și

A fost o atmosferă de sărbătoare veselă, de bună dispoziție care s-a concretizat în prelungirea mesei de Seder, pentru prima dată de multă vreme, până după miezul nopții. Trebuie să recunoaștem că la aceasta a contribuit și calitatea meniului servit, pregătit de bucătăria noastră sub supravegherea atentă a faimosului chef Joseph Hadad.

Chiar dacă în cuvântarea rostită președintele FCER, Silviu Vexler, a afirmat că la Sederul de Pesah nu este vorba de mâncare, totuși, în afară de valoarea spirituală și de model, conferită de povestea ieșirii din Egipt, posibilitatea de a sărbători împreună este și un element care contribuie la întărirea sentimentului de apartenență la comunitate.

Eva GALAMBOS

Conducerea FCER, de Pesah la Căminul Rosen

Ca în fiecare an, tradiția vizitelor în cadrul Centrului Rezidențial pentru Persoane Vârstnice „Amalia și Șef-rabin dr. Moses Rosen” a continuat și anul acesta. Cu prilejul sărbătorii de Pesah, o delegație din România i-a vizitat pe seniorii de la Căminul Rosen, pentru a se așeza împreună în jurul unei mese de Pesah, pentru a rememora povestea care vorbește de libertate ca valoare fundamentală a culturii iudaice.

Președintele Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, vicepreședintele Ovidiu Bănescu, prim-rabinul Rafael Shaffer, prim-cantorul Emanuel Pusztai, vicepreședintele Comunității Evreilor din București, Silvian Horn, și dr. Mona Bejan, directoarea Departamentului pentru Asistență Socială și Medicală al FCER, alături de deputatul Forumului Democrat al Germanilor din România, Ovidiu Ganț, au fost alături de rezidenții căminului, într-un eveniment comunitar dedicat sărbătorii de Pesah.

Conducerea FCER-CM a adresat tradiționala urare de *Hag Pesah Sameah* tutu-

ror rezidenților. Prim-rabinul Rafael Shaffer și prim-cantorul Emanuel Pusztai le-au vorbit despre semnificația sărbătorii de Pesah. Un moment muzical a fost oferit de Corul Templului Coral, dirijor Robert Levensohn.

Mesaje de sărbătoare și gânduri bune au transmis: președintele FCER, deputatul Silviu Vexler; Ovidiu Ganț, deputatul minorității germane în Parlamentul României; Ovidiu Bănescu, vicepreședintele FCER; Mona Bejan, directoarea DASM; Silvian Horn, vicepreședintele CEB; gazda evenimentului, Alexandru Pavel, directorul administrativ al căminului.

Rezidenții Căminului Rosen au degustat preparate tradiționale, au reflectat la poveștile din Hagada și au cântat alături de Corul Templului Coral.

(D.D.)

sărbătoarea eliberării din robie. Este o sărbătoare pentru regăsirea și exprimarea credinței, iar Sederul de Pesah nu are ca scop mâncarea, ci întâlnirea în comunitate, să fim împreună. Noi acum avem norocul de a fi împreună, șansa de a fi vii și de a face ce vrem. Nu sunt lucruri în-tâmplătoare, nici oarecare, de aceea trebuie să învățăm să ne bucurăm de ele așa cum sunt, a afirmat vorbitorul. După ce a urat celor prezenți sărbători liniștite, președintele FCER a atras atenția ca cei prezenți la masa de Pesah să nu-i uite „pe cei care nu pot petrece ca noi, pe frații noștri din Israel, care petrec aceste sărbători în adăposturi, pentru a se proteja de raidurile din Iran, și să ne reamintim încă o dată cât de norocoși suntem, mai ales că acest noroc și libertatea nu sunt ceva automat. Să ne bucurăm de fiecare dată de povestea rostită la Pesah și să facem tot ce putem pentru ca ea să aibă o continuare”, a mai spus președintele Silviu Vexler care, la sfârșitul discursului, i-a invitat pe membrii comunității să participe la serviciile religioase.

Sederul de Pesah s-a desfășurat trecând prin toate momentele importante ale ceremoniei, o contribuție esențială aparținând copiilor care au rostit în cor întrebarea, au căutat și au găsit afikomanul pentru care au fost premiați.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a explicat fiecare fel care se găsea pe platoul de Seder Pesah, simbolistica lor de la clipele grele pe care le-au trăit evreii în robie, reprezentate prin rădăcina amară, până la dulceața harosetului, iar prim-cantorul Emanuel Pusztai a menționat cele patru pahare de vin pe care le bea fiecare participant la masa de Seder, după ce se rostesc binecuvântările respective, ele fiind intercalate în povestea eliberării din robie.

De la „hegelianul” Nachman Krochmal la Rapoport

Data trecută am vorbit despre Krochmal și principiile analizei sale hegeliene asupra istoriei evreilor. Este important să precizăm totuși faptul că, spre deosebire de Hegel, Krochmal introduce în discuție o nuanță care schimbă consistent teoria hegeliană a filozofiei istoriei. Dacă filozoful german vedea istoria ca pe un progres liniar cu un punct final (*telos*), Krochmal descrie istoria evreiască ca pe o spirală. Poporul evreu trece și el prin cicluri de naștere, înflorire și declin – perioada ieșirii din Egipt sub Moise și a înfloririi ca regat în Israel, căderea primului Templu, revenirea din exilul babilonian, perioada celui de al doilea Templu, căderea celui de al doilea Templu, începuturile rabinismului, perioada medievală presărată de persecuții, dar și apariția mișcării cabaliste etc. După fiecare declin, civilizația iudaică revine la un nivel superior. Nu este o simplă repetiție, ci o recuperare: acest popor se reinventează continuu, păstrându-și totuși identitatea. Așadar, ideea de supraviețuire la Krochmal nu reflectă ceva pasiv, ci o forță creatoare. Un exemplu elocvent este crearea Talmudului și a unei noi raportări la divinitate ca revenire de fapt la Dumnezeu: după căderea celui de al doilea Templu nu urmează declinul final, ci reinventarea lumii iudaice sub amprenta rabinismului. Iată ce numește Krochmal „spirală” în istoria civilizației iudaice: această imuabilă recuperare a unui sens fundamental care se manifestă prin însăși identitatea religioasă a poporului evreu.

Ce a rămas din gândirea lui Krochmal? Influența sa directă se simte în întreaga generație de gânditori evrei care i-au urmat în Europa de Est. Ideea că istoria evreiască are o logică internă, că supraviețuirea poporului evreu nu este un miracol arbitrar, ci expresia unui principiu filozofic, a alimentat conceptual atât curentele reformiste, cât și primele forme de naționalism evreiesc modern. Peretz Smolenskin, unul dintre precursorii sionismului cultural, este de neînțeles fără Krochmal. Krochmal a demonstrat că este posibil să gândești în interiorul tradiției evreiești cu instrumentele filozofiei moderne. Nu a fost nici un apo-

loget al tradiției, dar nici un denunțator al acesteia. Într-o anumită măsură, tocmai tonul său moderat, dar bine ancorat în filozofia modernă germană, îl face pe Krochmal să fie un gânditor care a luat în serios atât bagajul cultural și spiritual al iudaismului clasic, cât și provocarea intelectuală a modernității. Într-o epocă în care comunitățile evreiești din Europa de Est se confruntau cu o dilemă aparent fără ieșire – să rămână în lumea tradițională, din ce în ce mai izolată, sau să se asimileze și să dispară ca evrei – Krochmal a oferit o a treia cale: să devii modern fără să te pierzi pe tine însuși.

Alături de Krochmal, dar într-o manieră complet diferită, a lucrat contemporanul și prietenul său apropiat, Solomon Judah Loeb Rapoport (1790-1867), cunoscut în literatura ebraică sub acronimul Shir. Dacă Krochmal a fost filozoful speculativ care căuta să înțeleagă sensul ultim al istoriei evreiești prin prisma hegeliană, Rapoport a fost un erudit gânditor meticolos, filolog, care a pus bazele studiului științific al literaturii rabinice. Cei doi au corespondat intens, și-au citit reciproc manuscrisele, prezentând împreună cele două fețe complementare ale filozofiei iluministe iudaice din Galiția.

Născut la Lemberg (Liov, Ucraina de astăzi) într-o familie de negustori, Rapoport a primit o educație talmudică clasică (din partea tatălui său care era rabin), dar a fost și un autodidact, deprinzând mai multe limbi moderne. Spre deosebire de Krochmal, care a rămas în umbră mai toată viața, Rapoport a devenit o figură publică: rabin la Tarnopol, apoi la Praga, iar în cele din urmă chiar Mare Rabin al Pragăi. Dar adevărata sa contribuție nu a fost în sfera rabinică, ci în revoluționarea modului în care era studiat trecutul evreiesc. Rapoport a aplicat pentru prima dată metodele filologice moderne biografiilor savanților talmudici, creând un gen nou în literatura ebraică: biografia critică bazată pe analiza riguroasă a surselor. Lucrările sale despre figuri ca Saadia Gaon, Nathan ben Yehiel sau Hai Gaon au stabilit standardul academic pentru generațiile următoare și au deschis drumul către mișcarea *Wissenschaft des Judentums*.

În numărul următor vom explora în detaliu metoda sa revoluționară și contribuția lui la nașterea studiilor iudaice moderne.

Cristian VECHIU

FILOZOFIE

COMUNITĂȚI

Bacău

Seder Pesah 5786

La Bacău a devenit o tradiție să organizăm Sederul de Pesah la Hotel Dumbrava. Am beneficiat de bunăvoința familiei Dan Aizic, precum și de răbdarea personalului restaurantului în a satisface cerințele impuse de un Seder de Pesah. De altfel, doamna Paula, șefa restaurantului, a ajuns să cunoască destul de bine toate aceste cerințe.

Am salutat prezența primarului municipiului Bacău, domnul Lucian-Daniel Stanciu-Viziteu, a domnului președinte al CE Roman, prof. Iancu Vexler, împreună cu familia, a prietenilor noștri tradiționali de la Asociația Cultul Eroilor Bacău, de la minoritățile romă, armeană, italiană și germană, a directorului Muzeului de Istorie, domnul Alin Popa, precum și a unor invitați din Israel. În total, au răspuns invitației noastre 94 de persoane.

Am făcut aprinderea lumânărilor cu binecuvântarea Lehadlik ner șel lom Tov și Șeheheianu. L-am avut drept coparticipant la masa de Seder pe domnul Marius Grosu, actualmente stabilit la Chișinău, însă în continuare membru al comunității noastre, care

a ținut Kidușul pe vin și a rostit cele patru întrebări esențiale: *Ma Niștana*.

Am prezentat cele patru denumiri ale sărbătorii, cu semnificațiile și explicațiile corespunzătoare: Hag Hamațot – Sărbătoarea azimelor; Hag HaPesah – Sărbătoarea jertfei pascale și a ocotirii caselor evreiești în Egipt de către îngerul morții; Hag HaAviv – Sărbătoarea primăverii; și Zeman Heruteinu – Timpul libertății noastre. Am amintit că domnul prim-rabin ne-a învățat că procesul eliberării noastre, a fiecăruia dintre noi, continuă și în ziua de azi prin lupta fiecăruia cu propriile complexe și angoase.

S-a vorbit despre pregătirile de Pesah, despre Bedikat Hameț, Srefat și Mehirat Hameț (căutarea, arderea și vânzarea hamețului).

Corul Shalom, dirijat de doamna Mariana Herman, în care s-au integrat și oaspeții la Seder (domnul Miron Itzak), a evoluat parcă mai frumos ca niciodată, cu un program specific de Pesah, încheiat cu o horă pe fondul melodiei *Hava Nagila*, la care au participat un mare număr dintre invitați, mai tineri sau mai puțin tineri.

Toți cei prezenți au fost de acord că a fost o seară de Seder deosebit de frumoasă și interesantă și ne-am urat ca, și la anul, să dea Dumnezeu să putem face Sederul toți împreună, sănătoși și cu bucurie.

Elevi băcăuani, în vizită la sinagogă

Sinagoga Cerealiștilor a fost vizitată recent de un grup de elevi din clasa a VI-a B de la Școala „Alexandru Șafran” din Bacău. Elevii au venit sub îndrumarea domnului profesor Tutunaru, un inimos cadru didactic al acestei școli.

Elevii aveau puține informații despre evrei și despre rabinul Alexandru

Șafran și își doreau să afle cât mai multe despre evrei și iudaism. Le-am explicat copiilor separarea zonelor în sinagogă, pentru bărbați și pentru femei (în cazul Sinagogii Cerealiștilor, femeile au rezervată zona de la balcon). Este foarte interesant cât de bine s-au păstrat, la balconul sinagogii, băncile inscripționate cu nu-

mele doamnelor care aveau locurile rezervate. Se pot vedea numele unor doamne din familii celebre odinioară, precum Calmanovici, Marcuson sau Filderman.

Li s-a vorbit elevilor despre scrierea ebraică, despre cele cinci Cărți ale Torei și le-am citit un mic fragment din Cartea Bereshit. Am fost întrebat despre kipa, despre minian, despre Pesah și celelalte sărbători evreiești, precum și despre Șabat.

Copiii s-au arătat foarte încântați de noțiunile aflate și dornici să viziteze și Sinagoga Rosen, împreună cu Muzeul de Istorie al Comunității „Alexandru Șafran”. Am primit un frumos mesaj de mulțumire de la profesorul Tutunaru. În finalul mesajului, domnul profesor a spus că „vom reveni cu dorința de a afla mai multe despre o comunitate care a îmbogățit zestrea culturală a orașului Bacău”.

Hainrich BRIF,
președintele CE Bacău

Ploiești

De la generație la generație

Pesah în comunitatea ploieșteană

Sărbătoarea de Pesah este un moment deosebit în viața comunității noastre, în care celebrăm ieșirea poporului evreu din Egipt, un moment istoric ce simbolizează libertatea și speranța.

Marcată de tradiții străvechi și de o participare activă a membrilor, această sărbătoare ne aduce împreună și ne oferă ocazia de a reflecta asupra valorilor fundamentale ale libertății, identității și comunității, amintindu-ne de puterea solidarității în fața provocărilor.

Masa tipică de Seder a inclus produse alimentare simbolice, toate având semnificații profunde. S-a citit din Hagada și s-au recitat rugăciuni, s-a discutat despre semnificația și importanța sărbătorii, despre ceea ce întărește legăturile, transmiterea moștenirii culturale de la cei cu spirit vibrant și plin de înțelepciune către tineri, despre sentimentul de apartenență.

GrațIELA DAVID,
președinta CE Ploiești

Dej

Seder de Pesah în comunitate, o seară a libertății și a tradiției

În seara zilei de 1 aprilie am sărbătorit, împreună cu membrii comunității și cu familiile lor, Sederul de Pesah, într-un cadru festiv, închiriind o sală în acest scop, sediul comunității devenind neîncăpător.

Cu fiecare an avem tot mai mulți participanți, iar asta este cu adevărat o bucurie. Sederul a fost oficiat de către subsemnata. Masa a fost atent aranjată, cu platoul specific, participanților explicându-li-se însemnătatea fiecărui aliment și a azimei. Seara a început cu prezentarea însemnătății Pesahului și a numelor acestei sărbători: sărbătoarea azimelor, sărbătoarea primăverii, sărbătoarea libertății și, bineînțeles, sărbătoarea de Pesah.

Povestea ieșirii din Egipt, din robie, a fost citită de fiecare dintre participanți, așa cum citim în Sederul de Pesah – „În fiecare generație,

fiecare om este dator să se vadă pe sine însuși ca și cum el ar fi ieșit din Egipt” –, discutând și semnificațiile fiecărei etape din Seder. Semnificația sărbătorii, ca celebrare a libertății, este interpretată acum, ca și în alte generații, ca simbol al învingerii celor care doresc distrugerea evreilor. Dumnezeu a dorit să-i arate Fara-

onului supremația Sa și că este mai puternic decât un rege, iar poporul evreu să-i insuflă credința și prețuirea libertății.

Seara s-a încheiat cu multe cântece și cu tradiționalul „Lešana haba'a biYerushalayim”.

Yael GROSS,
președinta CE Dej

Tulcea

Vizite ale elevilor în Templul Israelit din Tulcea

În zilele de 31 martie 2026 și 1 aprilie 2026, elevi de la Școala gimnazială „Constantin Gavenea” din Tulcea și de la Liceul Teoretic „Grigore Moisi” din Tulcea au vizitat Templul Israelit, precum și Muzeul Istoriei Evreilor din Tulcea și din județul Tulcea, amenajat în interiorul acestuia.

Au participat elevi din clasa a VII-a A, coordonați de profesoara Nicoleta Duțu, precum și elevi din clasa a XI-a E, coordonați de profesor Radu Șalaru.

Pe parcursul vizitei, elevii au manifestat un interes deosebit pentru istoria evreilor din Tulcea, pentru lucrările de reparație capitală a Templului, precum și pentru activitățile religioase și culturale organizate de comunitate de la reinaugurarea Templului, la data de 22 august 2014, și până în prezent. Elevii

lor le-au fost prezentate aspecte legate de tradițiile și sărbătorile evreiești și li s-a vorbit despre rolul comunității în viața culturală a orașului.

La finalul vizitei, elevii și profesorii însoțitori au fost invitați să participe și la viitoarele evenimente organizate în cadrul Templului, în vederea unei mai bune cunoașteri a patrimoniului și a tradițiilor evreiești.

Solomon FAIMBLAT,
președintele CE Tulcea

COMUNITĂȚI

Oradea

Dialogul sacru și tradiția Hagadei: o colaborare de excelență la Universitatea Emanuel

Într-un cadru academic definit de rigoare și explorare spirituală, Universitatea Baptistă Emanuel din Oradea, recunoscută pe scară largă drept cel mai prestigios institut teologic din Europa de Est, a găzduit recent un eveniment de o importanță deosebită pentru dialogul interconfesional. Protagonistul acestei întâlniri a fost colegul nostru, oficiantul de cult Rezmuves Ivan Robert, care a prezentat studenților de la Facultatea de Teologie o incursiune profundă în universul simbolic și istoric al Pesahului.

Prezența la acest eveniment a unor figuri marcante ale lumii academice a subliniat greutatea discuțiilor. Prof. dr. habil. Paul Negruț, rectorul universității, și prof. dr. habil. Dan Botică, distins specialist în limba ebraică, au onorat sesiunea prin participarea lor activă, validând astfel importanța acestui pod cultural și religios între comunitatea evreiască și mediul universitar baptist.

Hagada: textul ce dă glas memoriei

Tema centrală a prelegerii susținute de Rezmuves Ivan Robert a fost semnificația Hagadei de Pesah. Hagada (care înseamnă „relatare”) nu este doar un text ritualic citit în timpul cinei de Seder, ci reprezintă însăși coloana vertebrală a identității evreiești, un mecanism prin

Celebrarea Pesahului: o incursiune solemnă în istoria și spiritualitatea libertății

Comunitatea Evreilor din Oradea a marcat sărbătoarea de Pesah printr-o serie de evenimente care au îmbinat rigoarea ritualică cu spiritul de solidaritate. Peste 120 de membri s-au reunit pentru a onora semnificația exodului din Egipt, participând la rugăciuni solemne și la tradiționalele cene festive de Seder.

Ritualul Seder și continuitatea generațiilor

Primele două seri ale sărbătorii au fost dedicate Sederului, cina ritualică în cadrul căreia membrii comunității au reconstituit simbolic drumul de la sclavie la libertate. Într-o atmosferă de profundă introspecție, participanții au urmat pașii stabiliți de Hagada, consolidând astfel legătura dintre generații și identitatea iudaică locală.

Dimensiunea educativă și spirituală a fost susținută de subsemnatul care a prezentat exegeza textelor sacre. Acesta a oferit o perspectivă detaliată asupra simbolismului perioadei, subliniind relevanța valorilor libertății în contextul istoric și contemporan.

Credință în vremuri de restriște

Anul acesta, semnificația libertății a fost trăită cu o intensitate aparte. Ca urmare a contextului geopolitic marcat de conflictul din Israel și de amenințările cu rachete, gândurile

celor prezenți s-au îndreptat constant către rudele și prietenii aflați în zonele de risc. Această stare de îngrijorare nu a umbrit însă sărbătoarea, ci a întărit sentimentul de apartenență și reziliență, rugăciunile pentru pace devenind un element central al întâlnirii.

Memorie și reculegere: rugăciunea de Izkor

Finalul sărbătorii a fost marcat de un moment de o înaltă încărcătură emoțională. În ultima zi de Pesah, comunitatea s-a reunit pentru rostirea rugăciunii de Izkor, onorând memoria celor trecuți în neființă. Această practică subliniază datoria neîncetată a memoriei și continuitatea spirituală care definește comunitatea orădeană.

Organizare și coordonare

Succesul și buna desfășurare a manifestărilor s-au datorat implicării directe a președintelui Comunității Evreilor din Oradea, Felix Koppelman. Sub coordonarea sa, evenimentul a oferit un cadru solemn și armonios, în care tradiția și credința au fost celebrate ca piloni centrali ai rezilienței comunitare.

Pesahul rămâne astfel nu numai o comemorare istorică, ci și o reafirmare a speranței și a forței colective de a privi spre viitor, păstrând intacte valorile moștenite.

Jehoshua Robert REZMUVES
Edina POP

care memoria eliberării din robia egipteană este transmisă din generație în generație.

În fața studenților teologi, oficiantul de cult a explicat cum Hagada transformă istoria într-o experiență

personală, obligând fiecare participant să se considere el însuși ca fiind cel care a ieșit din Egipt. S-a discutat despre structura textului, despre cele patru întrebări și despre simbolistica alimentelor de pe masa de Seder, elemente care au captivat auditoriul prin profunzimea lor teologică și practică. Pentru viitorii teologi, înțelegerea modului în care textul biblic este trăit liturgic în comunitatea evreiască reprezintă o resursă educațională inestimabilă.

O colaborare sub semnul respectului reciproc

Acest eveniment nu a fost o prelegere izolată, ci o reflectare a colaborării strânse dintre comunitatea noastră și Universitatea Emanuel. Această relație este clădită pe un res-

pect profund pentru textul sacru și pe dorința comună de a păstra vie flacăra cunoașterii teologice autentice. Faptul că o instituție de talia Universității Emanuel își deschide porțile către astfel de schimburi culturale demonstrează o viziune academică matură, care recunoaște valoarea tradiției iudaice în înțelegerea contextului biblic universal.

Sesiunea de întrebări: punctul culminant al dialogului

După prezentarea teoretică, evenimentul a continuat cu o sesiune extinsă de întrebări și răspunsuri. Curiozitatea studenților a fost remarcabilă, aceștia abordând subiecte variate, de la detalii lingvistice din textul masoretic, până la nuanțe legate de celebrarea contemporană a Pesahului. Prof. Dan Botică a intervenit punctual cu clarificări de finețe filologică, în timp ce rectorul Paul Negruț a subliniat relevanța temelor pentru formarea spirituală a noilor generații.

În concluzie, vizita oficiantului de cult Rezmuves Ivan Robert la Universitatea Emanuel a reconfirmat faptul că dialogul dintre comunitatea evreiască și acest institut de elită este unul fructuos, bazat pe onestitate intelectuală. Astfel de inițiative rămân esențiale pentru păstrarea memoriei sfinte și pentru educarea tinerilor într-un spirit de comuniune și cunoaștere reciprocă.

Jehoshua Robert REZMUVES

Satu Mare

O seară a speranței, a libertății și a comuniunii

În spiritul sărbătorii de Pesah, Comunitatea Evreilor din Satu Mare a trăit o seară deosebit de emoționantă, marcată de rugăciune, reflecție și bucuria de a fi împreună. Evenimentul central a fost tradiționalul Seder de Pesah, organizat în comunitate, la care au participat peste 60 de persoane, un număr frumos, dar totuși prea mic față de câți și-ar fi dorit să fie prezenți la această celebrare atât de importantă.

Atmosfera a fost una caldă, profundă și plină de semnificație. Pesahul ne readuce, an de an, în fața uneia dintre cele mai puternice lecții ale istoriei poporului evreu: drumul spre libertate cere curaj, credință și răbdare. Dacă Purimul ne amintește despre puterea de a acționa și de a găsi soluții, povestea Exodului ne vorbește despre un alt tip de forță: curajul de a crede în minuni și de a păstra speranța chiar și atunci când pare că suntem prea mici pentru a schimba ceva.

Seara a purtat cu ea câteva gânduri simple, dar puternice, despre libertate și despre felul în care ajungem să o prețuim cu adevărat. Unul dintre ele este că, atunci când viața îți scoate în cale o șansă, e important să ai curajul să o urmezi fără să aștepti momentul perfect. Așa s-a întâmplat

și la ieșirea din Egipt, când plecarea a fost rapidă, fără prea mult timp pentru pregătiri. Este o lecție care rămâne actuală și astăzi: uneori trebuie să facem pasul înainte, chiar dacă nu este totul așezat exact așa cum ne-am dori.

Un alt gând care i-a emoționat pe cei prezenți a fost acela că drumul spre ceva mai bun nu este întotdeauna ușor. De multe ori, înainte de lumină, trecem prin momente apăsătoare, prin încercări și nesiguranțe. Tocmai de aceea povestea mării care s-a deschis continuă să inspire și astăzi, ca o amintire că, oricât de greu ar părea un moment, există întotdeauna speranță și o cale de mers mai departe.

Poate una dintre cele mai frumoase

se idei ale serii a fost cea despre încredere: în cei care ne călăuzesc, în comunitate și în puterea de a merge împreună înainte. Cei care au avut curajul să îl urmeze pe Moșe au fost cei care au ajuns să vadă miracolul cu ochii lor. Este, până la urmă, și o lecție pentru prezent: atunci când rămânem uniți și avem încredere unii în alții, chiar și lucrurile care par imposibile pot deveni realitate.

Sederul de la Satu Mare a fost condus cu emoție și respect pentru

Adrian BESA,
președintele CE Satu Mare
(Continuare în pag. 10)

COMUNITĂȚI

Iași

Expoziția foto-documentară „Restituiri”, dedicată memoriei actorilor Sarina Krauss și Fritz Braun

La 19 august 2026 se împlinesc 150 de ani de la primele reprezentații în limba idiș ce au avut loc pe scena Grădinii Pomul Verde din Iași. Aici, în anul 1876, Avram Goldfaden a înființat primul teatru profesionist în limba idiș din lume.

Cu acest prilej, începând din august 2024, muzeografa Nicoleta Dabija, de la Muzeul Teatrului Evreiesc din România, din cadrul Casei Muzeelor Iași, a inițiat proiectul „Restituiri”, organizând expoziții-omagiu în memo-

ria unor personalități artistice marcante, ce au activat de-a lungul timpului pe scena Teatrului Evreiesc de Stat din Iași.

Prima expoziție „Restituiri” s-a organizat în anul 2024 și a fost dedica-

ria unor personalități artistice marcante, ce au activat de-a lungul timpului pe scena Teatrului Evreiesc de Stat din Iași.

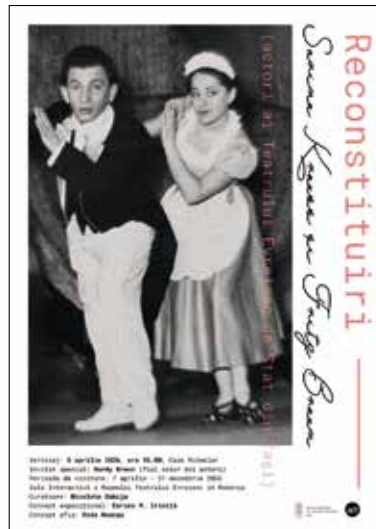
Prima expoziție „Restituiri” s-a organizat în anul 2024 și a fost dedica-

ta actorului Max Tărnăuceanu. Expoziția din 2025 a fost consacrată memoriei cunoscutului și apreciatului actor Marcel Finchelescu, cel care, după desființarea TES Iași, a jucat cu succes între anii 1962 și 1983 în aproape 70 de roluri pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași.

Duminică 5 aprilie 2026 a avut loc, la Muzeul Teatrului Evreiesc din România, din cadrul Casei Muzeelor din Iași, vernisajul expoziției „Restituiri” dedicate memoriei actorilor Sarina Krauss și Fritz Braun care au jucat pe scena TES Iași începând din 1951 și până la desființare, apoi continuându-și activitatea artistică pe scena Teatrului Dramatic

„Fantasio” din Constanța.

Curatoarea expoziției, muzeografa Nicoleta Dabija, inițiatorea proiectului „Restituiri”, a prezentat publicului venit la vernisaj activitatea artistică a soților Sarina Krauss și Fritz Braun.

Numerosul public ce a asistat la inaugurarea expoziției foto-documentare s-a bucurat de prezența fiului și a nepotului familiei Braun, veniți special din Canada pentru a participa la evenimentul cultural deosebit, dedicat cunoscuților actori ai Teatrului Evreiesc de Stat din Iași.

Inginerul Hardy Braun a evocat cu multă emoție memoria părinților săi, redând momente interesante din ac-

tivitatea lor artistică și legăturile de prietenie și de colaborare care i-a legat de Jean Constantin, Gelu Manolache, Stela Popescu, Alexandru Arșinel și Mircea Crișan. Hardy Braun a cântat (solo

voce și chitară) trei melodii compuse special pentru întâlnirea cu publicul ieșean. A fost un foarte reușit microrcital (străbătut de accente nostalgice) care ne-a demonstrat talentul său cu duble origini genetice.

Expoziția foto-documentară inaugurată acum la Iași conține numeroase fotografii din spectacole, afișe, programe de sală, extrase din cronicile teatrale ale vremii și o serie de fotografii din arhiva familiei Braun. Conceptul expozițional îi aparține Corinei M. Irimiță, iar afișul a fost realizat de Radu Neacșu.

Marta EȘANU

Pelerinaj la sinagoga din Djerba, Tunisia

Autoritățile tunisiene și organizații pelerinajului evreiesc anual de la sinagoga El Ghriba, de pe insula Djerba, au anunțat extinde-

rea accesului pentru ediția din acest an, marcând o revenire treptată la normalitate, după doi ani de restricții severe de securitate.

Evenimentul, considerat cel mai important pelerinaj evreiesc din Africa și organizat în jurul sărbătorii Lag ba-Omer, se desfășoară între 30 aprilie și 6 mai și va fi „deschis tuturor, tunisieni și străini”, potrivit lui Perez Trabelsi, liderul comunității evreiești locale, citat de *The Times of Israel*. Decizia vine după ce participarea a fost limitată în ultimii doi ani, pe fondul temerilor de securitate, generate de atacul armat

din 2023 asupra sinagogii, soldat cu moartea a doi pelerini și a trei polițiști. În mod tradițional, pelerinajul atrage mii de participanți din Europa, Israel și din alte regiuni, având și o componentă turistică importantă pentru Tunisia. Reducerea participării în anii precedenți a afectat nu doar viața religioasă a comunității, ci și economia locală a insulei Djerba. Sinagoga El Ghriba, considerată cea mai veche din Africa și una dintre cele mai vechi din lume, reprezintă un simbol major al continuității vieții evreiești în Africa de Nord, cu rădăcini în Antichitate.

Organizații subliniază că extinderea accesului face parte dintr-un proces gradual, condiționat de menținerea unor măsuri de securitate

sporite. Autoritățile tunisiene încearcă astfel să transmită un semnal de stabilitate și de deschidere, într-un context regional marcat de tensiuni persistente. Pelerinajul de la sinagoga El Ghriba rămâne nucleul identitar al tradiției evreiești din Tunisia, într-un context demografic profund schimbat. Comunitatea evreiască locală numără astăzi aproximativ 1.500 de membri, majoritatea concentrați pe insula Djerba, în contrast cu un număr de peste 100.000 în anii 1950. După crearea Statului Israel și după valul de tensiuni din lumea arabă, precum și în urma declarării independenței Tunisiei în anul 1956, o mare parte a evreilor tunisieni au emigrat, în principal către Israel și Franța.

Dan DRUȚĂ

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în luna mai

Erich Ivan Bloch

Președintele CE Lugoj, Erich Ivan Bloch, conduce de multă vreme o comunitate mică, dar activă. Zona bănățeană din care face parte Lugojul este cunoscută pentru buna înțelegere interreligioasă și interetnică, ca și pentru respectul reciproc, comportament social de la care oamenii din comunitate și președintele ei nu fac excepție. Una dintre mândriile lui Erich Ivan Bloch este repunerea în funcțiune a orgii din sinagoga în care au loc concerte de muzică clasică, deschise publicului din oraș și turiștilor.

Piatra-Neamț

Un Pesah cu speranță

A fost binevenită masa de Seder pentru cei 30 de membri (care au participat) ai Comunității Evreilor din Piatra-Neamț, în situația dramatică pe care o traversează evreii din Israel și din toată lumea. Cu telefoanele lângă ei, îngrijorați pentru starea rudelor și a prietenilor, reunirea la Seder a însemnat o clipă de speranță în plus, un sprijin moral reciproc și încrederea că „darul divin” mult așteptat va fi primit.

La restaurantul Casa Paharnicului, sub lumina lumânărilor aprinse de Dorothea Grinberg și ascultând fragmentele din Hagada, citite de actrița Loredana Grigoriu (de la Teatrul Tineretului), evreii din Piatra-Neamț s-au simțit încă o dată solidari și conștienți că „eliberarea din robie” (oriunde, oricând și oricum va fi ea) trebuie să rămână un ideal nedeșmințit.

N. EMIL

O seară a speranței, a libertății și a comuniunii

(Urmare din pag. 9) tradiție de oficianții de cult György Cornea, iar cei prezenți au participat cu sufletul deschis la fiecare moment al ritualului. Fiecare gest, fiecare rugăciune și fiecare simbol de pe masa de Seder au reamintit tuturor că libertatea, speranța și solidaritatea rămân valori care țin vie o comunitate.

Dincolo de frumusețea ritualului, seara a fost o dovadă vie că, la Satu Mare, spiritul comunității rămâne puternic. Dorința oamenilor de a fi împreună spune poate cel mai frumos lucru despre vitalitatea și sufletul acestei comunități.

Pesah Kașer ve Sameah!

” Conducerea comunității este atât un motiv de mândrie, cât și o lecție de modestie în fața unei comunități de oameni cu adevărat remarcabili ”

Interviu cu **RAOUL VIZENTAL**, președintele CE Arad

Față-n față!

„Comunitatea din Arad are în prezent 288 de membri, incluzând partenerii de viață înscrși. Dintre aceștia, 158 au peste 50 de ani, iar 85 au trecut de 70. Există și 43 de copii sub 18 ani, semn că se păstrează un echilibru și o perspectivă de viitor. În localitățile din apropiere mai trăiesc 27 de membri ai comunității evreiești, răspândiți în Sânpaul, Ghioroc, Horia, Sânicolau Mic, Macea, Lipova, Pâncota, Curtici, Bocsig și Chișineu-Criș, de obicei una sau două familii în fiecare loc”, transmite președintele Comunității Evreilor din Arad, Raoul Vizental, în deschiderea rubricii „Față-n față” de luna aceasta, pentru a pune în context situația actuală a comunității evreiești din oraș.

– Cum gestionați principalele domenii de activitate comunitară: viață religioasă, educație iudaică, asistență socială, prezervarea patrimoniului sacru?

– În comunitatea din Arad există două categorii de membri: cei (relativ puțini) care participă constant la slujbele de Șabat și cei prezenți mai ales la marile sărbători, când numărul participanților crește vizibil. Ne concentrăm pe păstrarea și transmiterea tradițiilor, pentru ca cei tineri să le ducă mai departe. Asistența socială este asigurată de doi angajați (unul cu jumătate de normă) care își desfășoară activitatea cu multă implicare, sprijiniți de întreaga echipă, într-o colaborare foarte bună cu departamentul de asistență socială al FCER.

Prezervarea patrimoniului sacru rămâne o provocare: în Arad există trei cimitire, inclusiv unul foarte mare, a cărui întreținere (chiar și doar cositul ierbiilor, în contextul costurilor actuale ale combustibilului) implică eforturi considerabile. Deținem și o sinagogă cu o vechime de aproape 200 de ani, pe care o menținem prin intervenții constante pentru a preveni degradarea. Orice țiglă deteriorată este reparată sau înlocuită. În același timp, lucrările la cea de a doua sinagogă avansează și sperăm să fie curând finalizate pentru ca lăcașul să poată fi deschis pentru vizitare.

– Ce poveste personală, din arhiva comunității sau din experiența dumneavoastră, spune cel mai bine istoria evreilor din Arad?

– Am crescut în comunitatea din Arad și îmi amintesc cum bunicii spuneau că, după președintele Lowinger, comunitatea va începe să dispară. I-a urmat domnul Schlesinger, pe care l-am apreciat mult, iar apoi am preluat eu această responsabilitate, continuând implicarea în viața comunității. Un moment dificil a fost când oficiantul de cult Rona Ștefan nu a mai putut sluiji, dar situația s-a echilibrat odată cu venirea domnului Boris Mor din Israel, un oficiant foarte valoros. În Arad, lucrurile tind să se așeze la timp, iar multe provocări își găsesc în cele din urmă rezolvare.

– În multe alte comunități, vârstnicii reprezintă majoritatea. Ce fel de programe sau activități aveți pentru aceștia?

– Și în rândul vârstnicilor există diferențe: unii rămân retrași, alții sunt activi și participă la sărbători, programe și evenimente culturale (Keshet, Eshet Chayil, concerte organizate de comunitate), mai rar la Bereshituri, din cauza deplasărilor. O dată pe an mergem la Comunitatea Evreilor din Békéscsaba pentru comemorarea victimelor Holocaustului, unde au fost uciși peste 6.000 de evrei și unde astăzi nu mai există nici măcar un minian pentru Kadiș. Vârstnicii rămân o parte activă și valoroasă a comunității: sunt implicați și oferă sprijin ori de câte ori este nevoie.

– Dacă un tânăr ar dori să afle mai multe despre istoria evreilor arădeni, de unde să înceapă?

– Punctul de plecare este Sina-

goga Neologă, unde se află și sediul comunității. O deschidem atât în timpul programului, cât și prin programare pentru cei interesați de istoria și tradițiile evreilor din Arad. Colaborăm constant cu școlile din județ, organizăm vizite adaptate vârstei elevilor curioși să descopere istoria evreilor, religia și, pentru clasele mai mari, tematica Holocaustului. În programul „Școala Altfel” primim sute de copii din Arad, Curtici, Nădlac sau Horia. Eu însumi susțin prezentări în școli, contribuind astfel la o mai bună cunoaștere a istoriei și a valorilor evreiești.

– Ce locuri din Arad păstrează cel mai puternic amprenta evreiască?

– Printre reперele evreiești vizibile în oraș se numără cele două sinagogi, dar și clădiri mai puțin cunoscute: actuala maternitate (fost edificiu comunitar), stadionul UTA (legat de Francisc Neuman care a fondat echipa UTA în 1945), Palatul Neuman, astăzi cu altă funcțiune, și clădirea Universității „Aurel Vlaicu”, fostă școală evreiască unde s-a descoperit o capsulă a timpului cu informații despre istoria școlii și a comunității. Se adaugă Palatul Fischer, fosta fabrică de spirt și drojdie a familiei Neuman și ambulatoriul de pe strada Nicolae Bălcescu, deschis persoanelor nevoiașe, indiferent de religie sau naționalitate. Nu în ultimul rând, Cimitirul Neolog păstrează memoria unor personalități importante, fiind un loc de reculegere și de continuitate istorică.

– Cum este marcată în oraș (sau în județ) memoria Holocaustului?

– Cimitirul Evreiesc Neolog din Arad are un rol important, prin monumentele și plăcile comemorative dedicate victimelor Holocaustului, pe care sunt înscrise numele celor pieriți. În fiecare an organizăm Comemorarea Victimelor Holocaustului în colaborare cu Centrul de Studii Iudaice „Academician Nicolae Cajal”, cu participarea elevilor implicați activ și prin programele educaționale din sinagogă, adaptate vârstei. Tema Holocaustului este integrată și în activitățile educaționale. Elevii participă la prezentări și discuții adaptate vârstei, pentru a înțelege

atât istoria, cât și lecțiile morale ale acestor evenimente.

– Pe lângă marile sărbători, ce evenimente aveți deschise publicului larg?

– Evenimentele publice sunt mereu organizate cu atenție la context și punând pe primul loc siguranța participanților. Unele sărbători religioase sunt deschise vizitatorilor, altele, precum Iom Kipur, rămân în cadrul comunității. Organizăm și evenimente culturale deschise tuturor: deschiderea Festivalului de Jazz din Arad, concerte anuale, participări la Festivalul Minorităților, Festivalul de Muzică Religioasă și la Săptămâna Ecumenică (în ediția din 2025 am avut ocazia să roscem în șase biserici, în fața enoriașilor, rugăciunea „Shema Israel, Adonai Eloheinu, Adonai Echad”). Ne alăturăm și „Noptii Sinagogilor Deschise”, când sinagoga poate fi vizitată. Colaborăm bine cu autoritățile și cu instituțiile locale, cultele religioase și presa. Toate aceste activități culturale apropie comunitatea de public, contribuie la o mai bună înțelegere a culturii evreiești, creează punți de dialog și respect reciproc și mențin vizibilitatea comunității în viața culturală a orașului.

– Cum definiți evreitatea?

– Dacă ar fi să dau o rețetă, ar trebui să combin mai multe ingrediente: credință, tradiție, cultură, umor, memorie colectivă, dar și o doză importantă de mândrie de a fi evreu. Interesant este că, indiferent în ce proporții sunt amestecate aceste ingrediente, rezultatul este același: identitatea evreiască rămâne.

– Ce proiect local v-ați dori să fie realizat în următorii ani, care ar da un nou sens prezenței evreiești în Arad?

– Recunosc că, odată încheiat un proiect, mă gândesc deja la următorul. Acum lucrăm la renovarea Sinagogii Ortodoxe, dar am în vedere și Sinagoga Neologă, construită acum aproape 200 de ani (1828), care are nevoie de lucrări de întreținere și restaurare. Mi-aș dori introducerea unor coduri QR în Cimitirul Evreiesc Neolog, pentru ca vizitatorii să poată descoperi poveștile și personalitățile celor înmormântați acolo. În planul asistenței sociale, vrem să continuăm sprijinul pentru vârstnici, astfel încât să își trăiască anii cu demnitate, fără să se simtă singuri sau abandonați.

– Ce ați învățat despre comunitate de când sunteți președintele celei din Arad?

– Am învățat că tradițiile se păstrează prin adaptare, fără a le altera esența, chiar și în momente dificile precum pandemia, perioada de după 7 octombrie sau în prezent, când am organizat Pesahul fără oficiant de cult. Am învățat, în același timp, mândria și smerenia. Conducerea comunității este atât un motiv de mândrie, cât și o lecție de modestie în fața unei comunități de oameni cu adevărat remarcabili.

Interviu realizat de
Irina MARKOVITS

Cimitirul Evreiesc din Reghin a fost vandalizat

Cimitirul Evreiesc din Reghin a fost vandalizat în noaptea de sâmbătă spre duminică, 11-12 aprilie a.c. Polițiștii din Mureș au declanșat o anchetă după ce un grup de persoane necunoscute au pătruns în incinta cimitirului și au culcat la pământ monumentele funerare aferente unui număr de 14 morminte. Polițiștii din cadrul Biroului de Investigații Criminale Reghin, sub coordonarea Parchetului de pe lângă Judecătoria Reghin, continuă cercetările în vederea identificării persoanelor implicate și luării măsurilor legale pentru săvârșirea infracțiunii de „profanare de cadavre sau morminte”.

Președintele CE Târgu Mureș, Vasile Dub, a declarat că autoritățile din municipiul Reghin au luat măsuri pentru identificarea făptuitorilor și a primit întregul sprijin pentru soluționarea cazului. El a vizitat cimitirul alături de primarul municipiului Reghin și de șeful Poliției locale a doua zi după evenimentele nefericite, pentru evaluarea situației din teren. Potrivit președintelui CE Târgu Mureș, este deja a treia situație de acest fel din ultimii cinci ani, în prezent circa 25 de pietre funerare necesitând lucrări de refacere sau reșezare.

Gestul a fost condamnat unanim de instituții ale statului, de ambasada Statului Israel, precum și de reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române.

„Profanarea Cimitirului Evreiesc din Reghin, județul

Mureș, este un act extrem de grav, care aduce atingere nu doar comunităților evreiești din România, ci și valorilor democratice la care țara noastră aderă ferm. Condamnăm acest atac asupra unui loc sacru și reafirmăm angajamentul nostru de a proteja dreptul fundamental al libertății religioase, precum și de a combate orice formă de antisemitism, xenofobie sau intoleranță”, se arată în comunicatul Secretariatului de Stat pentru Culte al Guvernului României.

Ambasada Statului Israel în România a condamnat profanarea Cimitirului Evreiesc din Reghin, evidențiind într-o postare pe pagina de Facebook a instituției diplomatice faptul că astfel de acte reflectă o escaladare alarmantă a antisemitismului la nivel global: „Ambasada noastră își exprimă profunda îngrijorare față de recentul act de profanare a Cimitirului Evreiesc din Reghin. Asemenea manifestări antisemite sunt cu atât mai grave și mai dureroase, cu cât au loc în proximitatea Zilei Naționale de Comemorare a Holocaustului în Israel, o zi solemnă, dedicată omagierii memoriei victimelor și reafirmării angajamentului comun de a combate antisemitismul, xenofobia și ura. Condamnăm cu fermitate acest act de vandalism și pe cei responsabili pentru comiterea lui. Asemenea fapte contravin valorilor democratice fundamentale și nu pot fi tolerate sub nicio formă.” **Dan DRUȚĂ**

Iom Hașoah

1 4 aprilie 2026 a fost o zi a memoriei, a reculegerii și a respectului profund față de victimele Holocaustului, prin evenimentul organizat de Iom Hașoah la JCC București. Evenimentul a debutat cu un recital în cadrul căruia Ethan Schmeisser (pian) și Adina Papadimas-Secobeanu (voce) au interpretat două lucrări semnate de compozitorul grec Mikis Theodorakis: „Cântarea cântărilor” și „Când se va sfârși războiul”.

Directorul Adrian Gueron a punctat: „Astăzi este 27 Nisan, ziua în care, în Israel și în multe comunități evreiești din diaspora, se comemorează cele șase milioane de victime europene care au pierit în Al Doilea Război Mondial. În calendarul ebraic, aceasta este data la care a început revolta în ghetoul din Varșovia. Ne aflăm într-o perioadă în care cuvintele grele și discursul urii au început să se facă din nou auzite. Cu atât mai important este să ne amintim de cele întâmplate și să veghem ca astfel de lucruri să nu se mai întâmple. La astfel de întâlniri obișnuim să spunem *Never again!* (Niciodată din nou!). Pentru ca îndemnul să fie cât mai aproape de realitate, este foarte important să transmitem această lecție și tinerei generații.”

În acest spirit, Robert Șor, elev în clasa a V-a la Complexul educațional Laude-Reut, a fost invitat să aprindă prima lumânare. Cu acest prilej el a citit din *Jurnalul Annei Frank*, alegând două momente semnificative: primirea citației, echivalentă cu deportarea în lagăr; și una dintre ultimele însemnări ale Annei.

Un moment special l-a constituit prezența în sală a lui Octavian Fülöp, supraviețuitor al lagărelor de la Aus-

chwitz-Birkenau, care a rugat audiența să păstreze un moment de reculegere în memoria victimelor Holocaustului și a aprins a doua lumânare. Octavian Fülöp a povestit câteva aspecte autobiografice. Născut la 2 octombrie 1930, în Miercurea Nirajului, județul Mureș, avea 13 ani în aprilie 1944 când a fost deportat mai întâi la Târgu Mureș, timp de o lună, alături de părinți, bunici, rude și prieteni, dintr-un singur motiv, acela că erau evrei: „Nu am crezut niciodată că vom fi scoși din Ungaria. Părinții mei erau oameni respectați, tata era și vicepreședintele comunității din Miercurea Nirajului. Am fost luați în primire la Košice, apoi preluați de paza germană și duși la Auschwitz. Am fost aproximativ 3.500 de oameni în primul transport.”

La Auschwitz și-a pierdut mama. El a trecut de selecție împreună cu tatăl său, deși nu avea 16 ani. A îndurat foamete, frig, boală, sinucideri. A stat „în umbra crematoriilor”. A fost selectat și salvat cu câteva secunde înainte de gazare. L-au salvat „credința în Dumnezeu și voința de a trăi”. I-a promis tatălui său că, dacă unul din familie va trăi, acela le va povesti oamenilor tot ceea ce s-a întâmplat. „Am 96 de ani și încă îmi țin făgăduiala față de tatăl meu”, a subliniat vorbitorul. El a mulțumit DASM-ului și Jointului că poate să ducă „o viață demnă și decentă”.

A treia lumânare a fost aprinsă de Efraim Sperber, din comunitatea Habad. El este fiul lui Ruben și nepotul lui Jehuda Sperber care s-au salvat din lagărele de concentrare din Trans-

nistria: „Am primit numele bunicului tatălui meu, reb Efraim Zaldman, ucis în lagărul din Berșat, la 100 km sud de România. Tatăl meu a scris o carte despre experiențele lui. Fiecare generație, cu greutățile prin care a trecut, a învățat lecția suferinței. Și eu am început să înțeleg mult mai bine de ce trebuie să ne amintim și să apreciem imensa putere care se află în noi. Că în final, după Al Doilea Război Mondial, am reușit, cu propria noastră putere și cu ajutorul mare de la Dumnezeu, să punem bazele statului nostru, care e începutul drumului spre independență.”

A patra lumânare a fost aprinsă de Serena Adler, fiica supraviețuitorului Otto Adler: „Voi aprinde această lumânare pentru milioanele de familii sfâșiate, pentru că anul acesta tema dată de Yad Vashem este sfâșierea familiei evreiești. Aș dori să învățăm pentru cele șase milioane de suflete ucise mișelește pentru singura vină de a fi evrei. Lumina va fi cea care va străpunge întunericul. Eu sunt o mică punte între generația care a fost și cea care urmează. Cu toții sunt stele care privesc în sufletele noastre și ne îndeamnă să promitem tinerele generații că așa ceva nu se va mai întâmpla.”

Adina Papadimas-Secobeanu și Ethan Schmeisser au aprins a cincea lumânare. Prim-rabinul Rafael Shaffer a rostit *El male rahamim* și a aprins a șasea lumânare în memoria victimelor Holocaustului, încheind într-o notă solemnă întreaga ceremonie.

Claudia BOSOI

Iom Haatmaut, celebrată la JCC București

Federația Comunităților Evreiești din România și Centrul Comunitar Evreiesc din Capitală au organizat miercuri, 22 aprilie, un eveniment aniversar dedicat celebrării Iom Haatmaut, Ziua Independenței Statului Israel, cu prilejul împlinirii a 78 de ani de la înființarea Statului Israel, la data de 14 mai 1948.

Bunele obiceiuri merită continuate, așa că nu au lipsit tradiționalele gustări israeliene, humus, falafel, pită și inclusiv mititei. De asemenea, cei mici au avut parte de un colț al copiilor, unde au putut fi regăsite ateliere de pictură sau de scriere cu litere ebraice și nenumărate informații despre cultura israeliană.

În deschiderea evenimentului, Adrian Gueron, directorul JCC București, a subliniat importanța prezenței într-un număr cât mai mare la un astfel de eveniment, fapt ce dă sens termenului de comunitate. „În aceste zile,

în toată lumea, antisemitismul crește. Faptul că ne respectăm tradițiile, faptul că suntem împreună, faptul că suntem mândri că suntem evrei este cel mai bun răspuns pe care îl putem da.” Pentru sprijinul acordat organizării unei vieți evreiești active în România, directorul JCC i-a mulțumit deputatului Silviu Vexler, președintele FCER.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a rostit rugăciunile de binecuvântare pentru Statul Israel și România.

Președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, a vorbit despre semnificația acestei celebrări în contextul actual. „În general, și nu doar în general, nimic nu poate începe fără credință. Acesta a fost și motivul pentru care am început această celebrare de astăzi cu cele două rugăciuni. Înainte de orice altceva, Israelul este o țară a credinței, construită din credință, continuând să existe pe credință. Cum altfel și-ar putea explica oricine acești 78 de ani de existență a unui stat modern care, din orice punct de vedere l-ai privi, este cu adevărat un miracol de necrezut. Un miracol care, în ciuda tuturor presiunilor, a tuturor atacurilor, a întregii uri cu care a fost înconjurat de-a lungul anilor, nu doar că supraviețuiește, ci se dezvoltă și înflorește”. Silviu Vexler a subliniat totodată, cu optimism, faptul că viitorul este asigurat de „zgomotul copiilor,

cel mai frumos și minunat moment care există”, aducător de speranță. Liderul FCER a salutat prezența cu acest fericit prilej a doi prieteni: domnul Slavoliub Adnagi, fost deputat al minorității sârbe din România; și Mihai Neacșu, directorul Centrului Național de Cultură a Romilor din România.

Un binevenit moment muzical a fost oferit de membrii corului de copii Nisim Muzicalim, dirijat de Bogdan Lifșin și coordonat de Magda Țucăr.

Prin telefon, locotenent-colonelul Marcel Godric, membru al Comandamentului de Nord al Statului Israel, a transmis tradiționala urare de *Hag Haatmaut Sameah* tuturor celor prezenți.

Surpriza serii, trupa Mahala Rai Banda, înființată și coordonată de Aurel Ioniță, a oferit un concert de mu-

zică tradițională, îndelung apreciat de publicul spectator. Parte din repertoriu au fost melodii inspirate din folclorul românesc, precum și câteva cântece tradiționale evreiești, precum *Hava Nagila* sau *A Yiddishe Mame*.

Dan DRUȚĂ

Pesah 5786, celebrat sub semnul speranței de pace și libertate

Aproape 70 de membri ai comunității și oaspeți din Israel s-au întâlnit la restaurantul ritual al comunității, pentru a celebra sărbătoarea de Pesah.

În deschiderea evenimentului, Benjamina-Ides Vladcovschi a arătat că Pesahul, una dintre cele mai însemnate sărbători evreiești, simbolizează ieșirea din Egipt a fiilor lui Israel, conduși de Moise, precum și cei 40 de ani de peregrinare prin deșert și că

Sederul de Pesah se organizează în mod tradițional în familie, centrul vieții spirituale și morale evreiești.

Silvian SEGAL

(Continuare în pag. 23)

Seminarul Bereshit, ediția 24 Constanța-Mamaia, 28-31 mai 2026

Această ediție este una de suflet: vom fi martorii reinaurării Sinagogii Mari din Constanța, un simbol al rezilienței, care strălucește din nou.

Sub tema „Tora și Sinagoga – ieri și astăzi” vom explora legătura dintre generații, alături de profesori internaționali, completată de un Șabat tradițional și de o Havdala emoționantă sub cerul liber.

Pentru înscrieri online, informații & achitarea contribuției online cu cardul: www.bereshit.ro

Seminarul Bereshit este organizat de Federația Comunităților Evreiești din România, cu sprijinul JDC și al Fundației Caritatea.

(JCC București)

CENTRUL PENTRU STUDIUL ISTORIEI EVREILOR DIN ROMÂNIA „WILHELM FILDERMAN” AL FCER-CM

Presa evreiască de limbă română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Anniversarea a 70 de ani de apariție a revistei *Realitatea evreiască* este un bun prilej de a privi înapoi, spre primele voci ale presei evreiești în limba română, spre intelectualii care au îndrăznit, într-o epocă potrivnică, să dea glas aspirațiilor unei comunități lipsite de drepturi civile și politice. Presa evreiască a fost un instrument creat de intelectualitate pentru afirmarea identității etnice a evreimii române. Ea aborda multiple aspecte – politice, științifice și culturale – ale evreilor ro-

pitalitatea; însă noi totdeauna vom fi uniți pentru interesele cele mari ale națiunii.”

Textele lui Barasch sunt adevărate manifeste ale emancipării. În articolul „Emanciparea Israelită” el nota: „Emanciparea nu stă într-o elibera individual, ci Comunitatea; nu într-o rupe legăturile dintre israeliți, ci într-o a-i face pe membrii Comunității să ia parte la toate beneficiile societății în mijlocul căreia trăiesc.” Comentând această definiție, Moses Schwarzfild nota: „Ea reflectă o linie de conduită

presă destinată exclusiv politicii și culturii evreilor din România”. Dar și ea a întâmpinat ostilitatea tradiționaliștilor care nu erau pregătiți să accepte o publicație în limba română.

L'Écho Danubien (1865), conceput la Galați de Sigismund Carmellin, apărea în română și franceză, fiind dedicat denunțării abuzurilor autorităților împotriva evreilor. Carmellin a mers pe teren, a întocmit statistici, a documentat expulzările de la sate, până când el însuși a fost expulzat, în 1871, fiind prima expulzare a unui jurnalist evreu din România.

Rumänische Post (1871), condusă de consulul american Benjamin Peixotto, apărea în germană, iar când frații Leopold și Adolphe Stern au preluat conducerea, au adăugat o versiune în limba română: *Poșta Română*.

Săptămânalul *Viitorul*, conceput de rabinul reformist Antoine Lévy sub impactul violențelor de la Templul Coral, din 1866, și a doua serie a *Israelitului Român*, condusă de Armand Lévy, continuau să se adreseze atât evreilor, cât și românilor sub deviza: „Nu sunt străini într-o națiune cei care o locuiesc din tată în fiu.”

Vocea Apărătorului (1872), primul ziar polemic din presa evreiască, avea deviza „Libertate, Fraternitate, Patriotism”, completată apoi cu „Niciodată drepturi fără datorii, Niciodată datorii fără drepturi”. Condus de Marcu Feldman apoi de Marcu Rosenfeld, ziarul avea colaboratori tineri, educați în școlile românești: Elias Schwarzfild, pe atunci licean, care contribuia cu schițe literare și traduceri; J.B. Brociner, primul poet evreu moldovean de limbă română, publicat încă din 1869 în *Convorbiri Literare*; Karpel Lippe, cu studii pe teme biblice; Samuel Goldenthal, cu studii juridice și sociale. Și totuși ziarul nu a trezit interesul așteptat în rândul evreimii ieșene care rămănea fidelă publicațiilor de limbă idiș, astfel întrerupându-și definitiv apariția.

În decembrie 1877, Moses Schwarzfild scoate la lumină *Anuarul pentru israeliți*, prima publicație românească influențată de curentul *Wissenschaft des Judentums*, cu o periodicitate de 19 ani. Anuarul își doare conturarea unei noi identități evreiești și informarea unui public evreu fie dezinteresat, fie blocat în tiparele tradiționaliste.

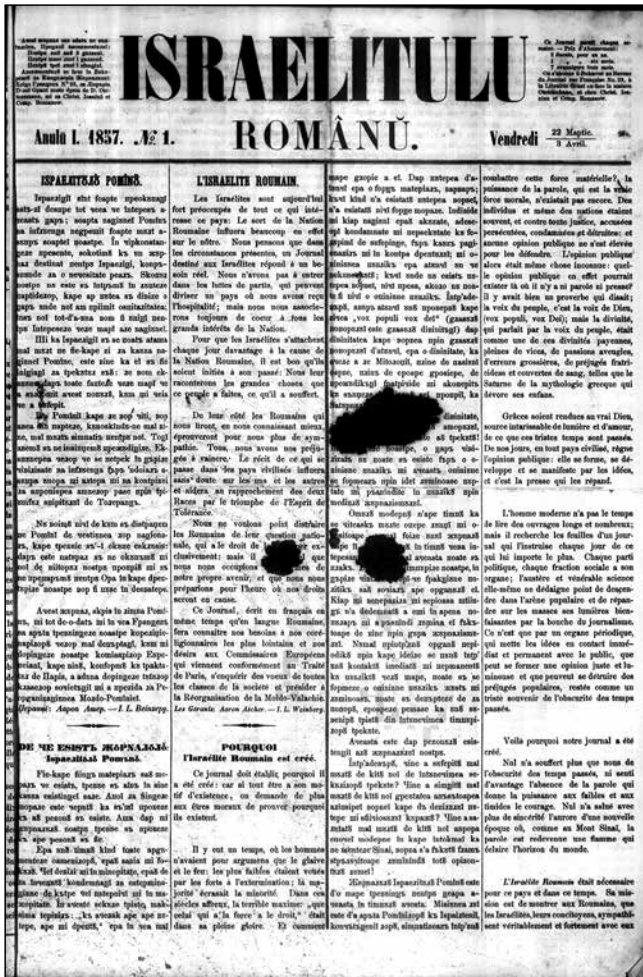
Contribuții regulate au adus Moses Gaster, Elias și Wilhelm Schwarzfild, Karpel Lippe, Lazăr Șăineanu. Scopul declarat era „de a forma un centru unde să se întâlnească cugetările aceluia ce doresc propășirea românilor israeliți”. Presa evreiască dobândește un caracter cu adevărat combativ odată cu intrarea în publicistică a fraților Schwarzfild. La 29 iunie 1879, în toiul dezbatelor privind revizuirea articolului 7 din Constituție, apărea la București *Realitatea evreiască*, „a cărei apariție stărnii un viu

interes în toate cercurile evreiești, căci după dispariția *Poștei Române* niciun organ evreiesc nu mai exista în țară”. Din 1881, sub conducerea lui Elias Schwarzfild, revenit de la Bruxelles cu doctoratul în drept și științe politice, ziarul pornea o campanie împotriva articolului 7 din Constituție, denunțând expulzările evreilor din comunele rurale și publica documente originale privind vechimea evreilor pe pământ românesc. Titlul ziarului îngloba întregul program în care fraternitatea evreo-română era simultan un ideal și o revendicare.

Apărătorul, înființat de A.S. Gold în 1881, este considerat de Podoleanu una dintre cele mai bine scrise gazete pe care le-au avut evreii din România până la apariția *Egalității*. În paginile sale reapare broșura lui Barasch, *Emanciparea israelită în România*, tradusă de Lazăr Șăineanu, semn că, la un sfert de secol distanță, textul fondator al Haskalei românești rămănea un punct de referință. *Revista israelită* (1886-1892), revendicându-se de la același curent *Wissenschaft des Judentums*, milita pentru „emanciparea prin propriile puteri” și publica documente istorice menite să dovedească vechimea și contribuțiile evreilor pe meleagurile românești.

În 1890, Moses Schwarzfild înființează *Egalitatea*, publicație care avea să devină cea mai longevivă și mai importantă voce a evreimii române. În articolul-program, Schwarzfild anunța: „Ne-am hotărât a lua din nou asupra noastră dirijarea și redactarea unui organ israelit care să se consacre exclusiv cu apărarea intereselor noastre comune în țară.” Solomon Podoleanu o descria ca „o vastă arhivă vie a iudaismului românesc”, iar Eugen Relgis o considera „o mare enciclopedie a vieții evreiești din România”. Scrisă în întregime în limba română, *Egalitatea* a funcționat cinci decenii ca principala tribună în care evreii și-au formulat și apărât drepturile în limba statului care le refuza cetățenia, ducând mai departe misiunea începută de Barasch în 1857.

Maria Mădălina IRIMIA

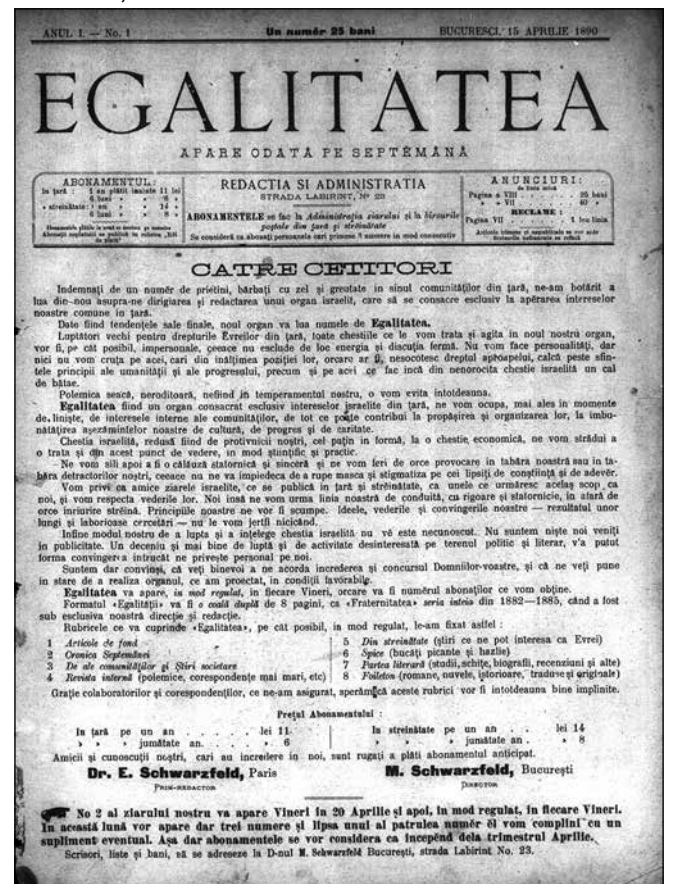

mâni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, însă cel mai important obiectiv al său era să aducă argumente în favoarea obținerii de drepturi civile și politice. Primul pas pe acest drum a fost *Israelitul Român*, apărut în primăvara anului 1857, într-un moment de răscruce pentru istoria acestei țări. Iuliu Barasch, conducătorul spiritual al evreimii din Valahia, a înființat ziarul în contextul luptei pentru Unirea Principatelor, alăturând acestui eveniment istoric speranța emancipării evreilor. Era momentul istoric decisiv pentru evreii moldoveni și munteni: la Paris urma să se hotărască autonomia Principatelor Române, iar odată cu aceasta trebuia pusă în discuție și acordarea de drepturi civile și politice evreilor din Moldova și Muntenia.

Israelitul Român, prima publicație în limba română, se voia o punte între lumi, dorind să arate românilor „cine sunt evreii”, iar evreilor, „cine sunt românii”. Primul număr a apărut la 22 martie (3 aprilie) 1857, adresând un cuvânt către cititori: „Israeliiți sunt foarte preocupați astăzi de tot ceea ce interesează această țară; soarta națiunii române va avea o influență foarte mare asupra soartei noastre. Scopul nostru nu este să intrăm în luptele partidelor, care ar putea să divizeze o țară unde noi am primit os-

niile care au urmat, presa evreiască din Principate cunoaște o dezvoltare remarcabilă. La București, primele publicații care urmează *Israelitului Român* adoptă formule bilingve. *Timpul* (1859), fondat de ebraistul N.C. Popper, apărea simultan în română și în idiș. Popper a formulat miza lingvistică a demersului său încă din discursul de deschidere a primei școli moderne israelito-române din București: „Limba română va fi învățată de o manieră perfectă: toate studiile din programul școlilor primare se vor face în această limbă care urmează să devină limba vorbitoare a israeliților.” Ziarul li se adresa atât tinerilor care știau românește, cât și celor care cunoșteau doar idișul: „Sunt unii israeliți din România care nu pot citi ziare scrise în limba română; apoi și acești indivizi nu pot să rămână izolați în lume”, scria Popper. Opțiunea bilingvă era și o lecție învățată din eșecul *Israelitului Român*, anume că o publicație scrisă exclusiv în română nu putea ajunge la marea masă a cititorilor evrei.

La Iași, *Gazeta Româno-Evreiască* (1859) a lui Marcu Feldman Câmpăneanu marchează trecerea spre română, Podoleanu notând că ea inaugurează „începutul adevăratului progres pe tărâm cultural, renașterea de mult râvnită, și în același timp o nouă eră în

Dov Heller: TRANDAFIR, PRIMĂVARĂ, BOMBOANE, VALIZĂ

În expoziția de grup „Război și Pace” (februarie 2024) de la Muzeul de Artă Tel Aviv, o grupare de gravuri colorate, aparținând unei serii intitulate „Primăvară” (2002), semnată de Dov Heller, prezenta lucrări simulând cărți poștale, unele ștampilate cu timbre ale Reichului German, pe care erau însemnate cu un aspect copilăresc cuvintele: TRANDAFIR, PRIMĂVARĂ, BOMBOANE, VALIZĂ.

Întâlnirea cu Heller a rezultat într-un proiect curatorial pe care l-am organizat la ICR Tel Aviv (ianuarie-martie 2026). La vernisaj s-a vorbit despre „o poveste de viață demnă de un roman sau de un scenariu de film, reflectată prin lucrările protagonistului”, născut la București, pe 21.10.1937, ca Bernard Heller.

Tatăl, Ferdinand-Fredi Heller, născut în 1897 la Viena, într-o familie evreiască, a ajuns în 1933 la București, la sora lui, Berta, de mult stabilită acolo cu soțul, Bercu Rosenthal, tapițer, pe Calea Rahovei. Fredi, bărbat sensibil, iubitor de plante și poezie, cu vederi de stânga, s-a înscris la studii de farmacie, s-a căsătorit cu Matilda, o tânără evreică originară din Lom, oraș portuar din Bulgaria. În 1938 a fost

obligat să părăsească România, expirându-i pașaportul austriac. Părinții l-au avertizat să nu se întoarcă în Austria, ci să găsească un refugiu de războiul care se apropia.

Între 1934 și 1939, emigrația, de altfel ilegală, a evreilor către Palestina era organizată de mișcarea Beitar. Liderii revizionisti din România au închiriat o navă grecească de marfă, *Astir*. Vasul a pornit pe 06.03.1939 din Reni, port la Dunăre, cu 724 de pasageri, inclusiv Matilda și Fredi Heller, dar fără copilul de 2 ani, care nu putea fi inclus într-o astfel de călătorie. Părinții l-au încredințat familiei Rosenthal, socotind că îl vor prelua la scurt timp. După 4 luni de îndelungată suferință și rătăcire pe mare, nava a ancorat la Așkelon, imigranții fiind deținuți și interogați de britanici mai mult de două

luni. Războiul și relațiile dificile cu britanicii din Palestina au împiedicat cuplul Heller să se reunească cu Bernard-Bobi care a crescut sub protecția și dragostea unchilor. Corespondența cu familia din Viena a fost menținută prin intermediul Crucii Roșii. Bunicii de la Viena, împreună cu o fiică mai tânără și alte rude, au fost exterminați la Auschwitz.

După război, Bobi a fost trimis cu un grup de copii către un port din Italia, spre Palestina. Dar, fiind prea mic (avea 9 ani), la granița cu Ungaria a fost întors. În 1949, după înființarea Statului Israel, la vârsta de 12 ani, a ajuns la părinți. A fost primit cu nespunsă bucurie, găsind acasă două surori și un frate, născuți între timp. A învățat repede ebraica, iar numele i-a fost

schimbat în Dov.

A urmat programul Hanoar Hoved (Tineretul Muncitor), lucrând ca ucenic alături de tatăl său la o fabrică de textile. Apoi s-a alăturat mișcării Hașomer Hațair, unde a întâlnit-o pe Ra'anana Grinfeld, a șaptea generație născută în Israel. În 1955, nucleul ideologic și militar din care făceau parte a pus bazele kibuzului Nirim, lângă Fâșia Gaza. Au creat o familie caldă, cu două fiice, Galia și Anat, trăind în acel kibuz toată viața.

Unchii Rosenthal, „Mama” și „Papa”, au imigrat în Israel în 1967.

Între 1967 și 1972, paralel cu munca agricolă, Dov s-a dedicat picturii și studiilor la Academia de Artă Bezalel din Ierusalim. În acei ani se dezvoltă în Israel arta conceptuală. Dov Heller s-a remarcat în domeniul proiectelor ambientale legate de deșert, lipsa de apă, experiența periferiei și a frontierei, munca pe câmpul de cartofi, devenind o figură însemnată în canonul artistic israelian. Prin lucrări, a căutat să-și consolideze o apartenență și rădăcini locale, străvechi.

Dar șederea la Paris, în 1986, cu o bursă de trei luni, a avut un rol covârșitor într-o remarcabilă cotitură artistică. Observând un memorial dedicat copiilor evrei trimiși în lagărul de exterminare, a notat: „Nu credeam că va trebui să vin atât de departe, pentru a mă întâlni cu mine însumi. Parisul a devenit altceva, ca o stație din copilărie, din amintirile mele.”

După implicare consistentă în probleme generale, s-a aplecat în mod emoțional și critic asupra memoriei personale. Avea 54 de ani când a realizat o instalație sculpturală: o navă numită *Astir*, un steag românesc, o cruce roșie și o figurină a unei perechi de porumbei sărutându-se – referință la casa părinților. În lucrări colorate, realizate într-o manieră originală de

amalgam stilistic dadaist, postimpresionist și expresionist, a introdus în gravuri portretele părinților, un vas cu trandafiri, un ștergar, inserând cuvinte în română, cum ar fi PĂLĂRIA LUI TATA, TAPIȚERIE, BOBI. Roșu, galben și albastru au devenit culori dominante, alături de verde strălucitor. Seria de gravuri „Primăvara” constituie o amintire vie a băiatului care își

dedică arta părinților și familiei sale – așa cum i-a iubit și a trăit absența lor.

„Sunt trei date importante în viața mea: 1 Mai – Ziua Muncii; septembrie 1939 – izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial; 9 Mai – victoria asupra naziștilor. Eram un copil mic, aproape singur. Într-o dimineață, armata rusă a intrat în București și mi-a eliberat strada, lumea mea... Trebuia să agățăm steaguri sovietice, dar tot ce am găsit au fost steaguri naziste decolorate. Am decupat svastica și am cusut un cerc de pânză roșie în locul ei. (...) Steagul roșu a fost și rămâne un simbol istoric... Pentru mine are o semnificație personală”, afirma artistul.

Dov Heller s-a stins din viață pe 08.03.2018, la patru zile după moartea soției sale.

Fiica artistului, Galia Heller-Kremer, martor și supraviețuitor al ororilor din 07.10.2023 în kibuzul Nirim, primul pe harta atacurilor din acea zi, a binevoit să ne ofere date despre viața și opera tatălui ei.

Ruth OREN

Cum a apărut literatura ebraică pentru copii

Imaginați-vă cum e să scrii o carte pentru copii într-o limbă în care nu există cuvinte pentru „înghetată” sau „păpușă”. Acesta era contextul pionierilor literaturii ebraice pentru copii, așa cum îl descrie Dorit Gani, cercetătoare la Biblioteca Națională a Israelului.

La finalul secolului al XVIII-lea, primii autori scriau într-o limbă folosită aproape exclusiv pentru texte religioase. Schimbarea începe în Germania, unde emanciparea evreiască creează nevoia de manuale școlare pentru învățământul primar, apoi se extinde în Europa de Est.

Al doilea capitol este scris în 1853, când Avraham Mapu publică *Ahavat Zion*. Deși conceput ca roman istoric pentru adulți, textul excesiv de romantic este adoptat rapid de cititorii tineri și poate fi privit astăzi ca un precursor al literaturii YA (young adult) în ebraică.

Dezvoltarea rămâne lentă până spre finalul secolului al XIX-lea, când autori consacrați pentru adulți intră și în literatura pentru copii. Printre ei, Chaim Nachman Bialik, viitor Poet Laureat al Națiunii, însă la acel moment implicat în fondarea unor edituri dedicate publicului tânăr.

Traducerile joacă un rol esențial. *Aventurile lui Tom Sawyer*, *David Copperfield* sau *Basmele fraților*

Grimm se numără printre primele texte adaptate în ebraică. Adaptările merg uneori mai departe decât simpla traducere: numele sunt „evreizate” (Tom devine Tam, Alice devine Aliza), iar detaliile culturale sunt ajustate. Într-o scenă celebră din *Tom Sawyer*, ziua de sâmbătă devine vineri, iar în *Alice în Țara Minunilor*, referințele la literatura engleză sunt înlocuite cu trimiteri la Hagada.

În anii 1930-1940, literatura pentru copii începe să reflecte viața din Palestina aflată sub mandat britanic. Copiii, deja vorbitori nativi de ebraică, primesc texte mai captivante, mai apropiate de experiența lor. În același timp, literatura capătă o dimensiune ideologică: copilul devine figura centrală a viitorului stat. Multe povești se desfășoară în kibuz sau în peisaje deșertice și conturează un ideal de copil independent și curajos.

În deceniile următoare, accentul se schimbă. În anii 1950 și 1960 copilul nu mai este definit prin rolul său colectiv, ci ca individ. Apar povești despre viața de familie, despre dorințe, joc și relații apropiate. Spațiul narativ se mută din exterior în interiorul casei, de la copii singuri la întâmplări care au loc în căminul familiei, alături de părinți, frați, rude.

Prin anii 1970, literatura ebraică pentru copii este deja consolidată.

Există deja scriitori considerați clasici, iar poveștile circulă între generații: părinții le citesc copiilor aceleași povești care le-au fost și lor citite cândva, cântecele învățate de micuți la grădiniță sunt aceleași pe care le fredonau părinții lor în copilărie.

Astăzi, literatura evreiască pentru copii este un domeniu viu, divers și matur. În ultimele decenii tonul s-a schimbat: mai puțin didactic, mai atent la viața emoțională a copilului, la umor, ambiguitate și relațiile din familie. Sunt abordate teme ca divorțul părinților, identitatea, diferențele culturale, frica sau singurătatea, tratate direct, fără morală explicită.

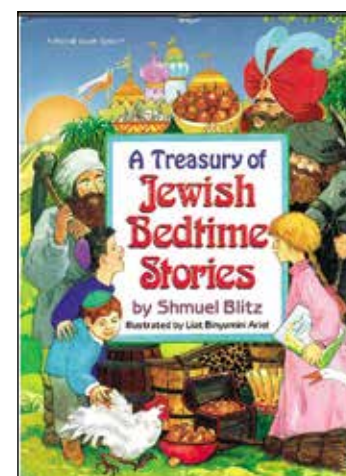
În paralel, există un fenomen interesant: autori consacrați „pentru adulți” scriu și pentru copii, păstrându-și stilul recognoscibil, dar adaptat unei sensibilități mai simple.

Unul dintre aceștia este David Grossman. Mai toate cărțile lui pentru adulți sunt traduse în limbi de circulație internațională. Cele pentru copii, în schimb, rămân doar în ebraică. Meir

Shalev este un altul care scrie pentru ambele audiențe. Una dintre cele mai frumoase cărți ale lui pentru copii este *Tractorul din groapa cu nisip*, o metaforă plină de compasiune pentru cum ar trebui să îi trateze generațiile tinere pe vârstnici. Amos Oz, Etgar Keret și Yehonathan Geffen sunt alți trei autori importanți, care fie păstrează imaginația neconvențională prin care sunt identificați, dar o plasează într-o formă mai jucăușă, fie simplifică poveștile, păstrându-și sensibilitatea și temele serioase.

Frumusețea literaturii ebraice pentru copii este tocmai această permeabilitate: granița între „pentru copii” și „pentru adulți” nu e rigidă. De aici vine și o invitație discretă pentru cititorii maturi. Cărțile pentru copii nu simplifică lumea, ci o privesc dintr-un unghi diferit. Savurate fără grabă și cu receptivitate, ele pot oferi aceeași claritate pe care o căutăm, uneori, în literatura „serioasă”.

Irina MARKOVITS

Evocare Edgar Hilsenrath – 100 de ani de la naștere

În 2 aprilie 2026, Institutul Goethe a găzduit o întâlnire dedicată personalității lui Edgar Hilsenrath (1926-2018), scriitor evreu-german, unul dintre supraviețuitorii deportărilor în Transnistria, la Moghilev, de la nașterea căruia s-au împlinit 100 de ani. La dezbateri au participat lector univ. Anca Tudorancea, secretar științific la CSIER „Wilhelm Filderman”; conf. univ. dr. Felicia Waldman, de la Universitatea din București; cercetătoarea Geneviève Coudre Noux; prof. univ. habil. Andrei Corbea-Hoișie, de la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași; Marius Geller, membru în comitetul de conducere al Asociației Evreilor din România Victime ale Holocaustului. Evenimentul a fost organizat de Centrul de Studii Ebraice al Universității din București, Asociația „Jean Waldman” și Institutul Goethe din București.

Anca Tudorancea a realizat traducerea din limba franceză a unei biografii minuțioase a lui Edgar Hilsenrath, rezultat al cercetărilor de arhivă întreprinse de Geneviève Coudre Noux. Născut la Leipzig într-o familie de evrei asimilați, scrisul lui Hilsenrath și dragostea sa neclintită pentru limba germană sunt singurele puncte fixe ale unei rătăcirii de aproape 40 de ani. Aceasta începe cu fuga din Germania, în 1938, către ștetul dunicilor materni. Anii petrecuți la Siret îi vor rămâne în amintire drept cei mai frumoși din viața lui. Se înscrie în mișcarea

sionistă. Este gata să susțină bacalaureatul la 15 ani, dar în 1941 va fi deportat la Moghilev-Podolski unde mortalitatea era extremă: doi din trei nu supraviețuiau. Nu va relua nicio dată studiile formale, va rămâne un autodidact.

Scăpat din lagăr, la 18 ani pleacă în Palestina Mandatară. Nu se adaptează vieții în kibut, nu învață ebraica, visul lui fiind să devină scriitor de lim-

ba germană. În acest sens este ajutat și încurajat de Max Brod și de Franz Kafka. După trei ani se alătură familiei sale în orașul Lyon din Franța. Primii ani petrecuți aici sunt marcați de depresie; este tratat cu electroșocuri. Tatăl lui Edgar și al fratelui său, Manfred, nu îi încurajează ambițiile artistice. La 26 de ani, Edgar urmează visul american. Pornește spre New York unde

timp de 20 de ani își câștigă existența prin mici slujbe din timpul zilei, în timp ce noaptea lucrează la marile sale creații literare: romanele *Nacht* (Noaptea), *Povestea gândului de pe urmă* (singura traducere în română până în acest moment, Editura Ararat, 2007), *Nazistul și frizerul* (în curs de traducere, Editura Lebăda Neagră, Iași). Cum singura sa patrie era limba germană, în 1975 alege să se repatrieze în Germania, la Berlin, unde va rămâne până la finalul vieții și unde va fi și înmormântat, în 2018, alături de soția lui.

Andrei Corbea-Hoișie a povestit cum l-a cunoscut pe Edgar Hilsenrath, o fire taciturnă. Au parcurs împreună drumul spre Cernăuți. În fiecare dimineață, Hilsenrath trecea granița spre Siret, în casa copilăriei lui, unde mânca în tăcere mămligă cu brânză și smântână. În acel răgaz își rețraia amintirile din anii săi cei mai fericiți.

Felicia Waldman a vorbit despre trauma transgenerațională, transmisă fără voie celei de-a doua generații de supraviețuitori ai Holocaustului – o temă importantă în psihologia modernă. Totodată, a punctat aportul lui Hilsenrath la scrierile despre Holocaust și a adus în discuție și alți autori de expresie germană, ca Paul Celan care nu a trăit direct experiența Trans-

care depozitează amintirea și cultura trecutului, pentru a construi viitorul. Proiectilele au lovit asupra istoriei, asupra culturii. Din fericire, n-au reușit să le avarieze. Barbaria a lovit asupra civilizației. Dar civilizația, cultura, istoria multimilenară s-au dovedit mai puternice. Accesul la Locurile Sfinte a fost limitat din punctul de vedere al numărului de participanți prezenți. La fel și la Biblioteca Națională și în alte instituții de cultură și de viață religioasă. Dar viața culturală și cea religioasă s-au menținut. Acum totul a revenit la normal. Să sperăm că rațiunea, omenia, civilizația au reușit să înfrângă demența. Că această parte din trecutul Ierusalimului va rămâne în cărțile de istorie ca un exemplu al pericolului pe care îl reprezintă demența, care poate și trebuie să fie biruită.

Vreau să sper că Ziua Independenței Israelului și Ziua Reunificării Ierusalimului vor fi sărbătorite anul acesta în liniște și pace la Ierusalim. Că Locurile Sfinte vor fi deschise. De asemenea Biblioteca Națională, Muzeul Israel, Muzeul Rockefeller, Muzeul Yad Vashem, Universitatea Ebraică, Teatrul Yerushalayim, Teatrul Han și celelalte instituții de cultură. Că Ierusalimul va redeveni ceea ce a fost de-a lungul istoriei sale. Că orașul va fi din nou plin de turiști și de pelerini, prieteni ai Israelului, oameni dornici să viziteze Locurile Sfinte și să-și facă rugăciunea acolo. Rugăciune pentru sănătate, bucurie și pace. Pace celui apropiat și celui depărtat. Pace tuturor.

De-a lungul istoriei sale, Ierusalimul a trecut prin multe războaie, suferințe și împilări. Dar, în cele din urmă, pacea a învins întotdeauna. Speranța este că va învinge și acum. Pace ție, Ierusalime, pace tuturor locuitorilor tăi și tuturor vizitatorilor tăi!

Deocamdată, simple însemnări ierusalmitene.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

nistriei, dar a moștenit trauma. Un caz interesant este Yehuda Amichai, poetul național israelian, care gândea în germană, limba în care își formase educația.

Marius Geller, originar din Transilvania, Reghin, a spus povestea propriei familii. Este nepotul avocatului Iacob Geller, lider sionist din Cernăuți, ucis în iulie 1941 în masacrele evreilor din Basarabia, nordul Bucovinei și Herța.

Claudia BOSOI

Iom Hazikaron, istorie și prezent

Când a fost proclamată independența de stat a Israelului, în 1948, Holocaustul se terminase nu demult. Chiar în noaptea imediat următoare Declarației de Independență, țara a fost atacată. Nou-veniții, mulți, abia eliberați din lagăre, ajunși prin Cipru în portul Haifa, au primit arme. Nevoia de luptători care să apere Israelul nenăscut era prima urgență. „Statul nu e dat poporului pe o tavă de argint.” Cuvintele rostite atunci de primul președinte al Statului Israel, Haim Weizmann, sunt, după aproape 80 de ani, la fel de actuale. Pentru ca Israelul să existe și cetățenii săi să trăiască în siguranță, zeci de mii de militari israelieni au făcut și fac jertfa supremă.

La trei ani după proclamarea independenței statale, în ianuarie 1951, prim-ministrul Ben Gurion, care îndeplinea și funcția de ministru al apărării, a înființat Consiliul Public pentru Comemorarea Soldaților. Data de 4 Iyar, precedând sărbătorirea Zilei Independenței, a fost instituită în Knesset ca Iom Hazikaron – Ziua Amintirii. În 1963 s-a stabilit ca, în aceeași zi, să fie amintite victimele atacurilor teroriste împotriva civililor israelieni: femei, copii, bătrâni, evrei, druzi, arabi.

După masacrele teroriste ale Hamas din 7 octombrie 2023, pentru familiile îndoliate fiecare zi este Iom Hazikaron. Antiisraelismul, antisemitismul globalizat în forme nemaicunoscute de la Holocaust încoace au devenit realități cotidiene. Majoritatea autorităților din state democratice fac prea puțin pentru stoparea lor. În același timp, unitatea Israel - diaspora evreiască a căpătat o și mai mare consistență.

În Israel, Iom Hazikaron începe prin sunet de sirenă. Steagurile sunt lăsate în bernă. Posturile de televiziune își adaptează adecvat programele. Rude ale celor căzuți pe front, ale celor uciși de atentatori, tineri aflați în stagiul militar fac pelerinaje la mormintele eroilor, ale victimelor. Au loc ceremonii laice și religioase în campusuri militare, școli, sinagogi. Participă oficialități și militari de rang înalt. Ceremonii speciale se derulează la Kotel HaMaaravi. Ziua se încheie printr-un moment comemorativ aparte pe Muntele Herzl.

Iulia DELEANU

Din trecutul Ierusalimului

Însemnări ierusalmitene

Care este raportul între prezent, trecut și viitor? M-am gândit la acest lucru referindu-mă la istoria orașului Ierusalim. Ceea ce ieri a fost prezent astăzi este trecut, ceea ce astăzi este prezent mâine va fi trecut. *Viitorul și trecutul sunt a lumii două fețe*, a scris poetul Mihai Eminescu în *Glossa*. M-am gândit la situația de ieri și la cea de azi. Ieri a fost semnat acordul de încetare a focului între SUA și Iran, cu acordul Israelului. Să sperăm, cu alte cuvinte, că războiul a devenit trecut, iar astăzi el a devenit istorie. O parte din istoria Ierusalimului, asupra căruia au căzut proiectilele timp de 40 de zile. Spre norocul acestui oraș, asupra lui au căzut relativ puține proiectile, alarmele au sunat (aș spune, au urlat), deși de mai puține ori decât asupra orașelor Tel Aviv, Haifa, Beer Șeva, Kiryat Șmona și alte localități din apropierea acestora, care au avut mult de suferit.

Astăzi este pace relativă, de fapt o simplă încetare a focului. Un armistițiu temporar, pentru două săptămâni. Nimeni nu știe ce va urma. Dar fiecare știe că această încetare a focului a devenit o parte din istoria Ierusalimului. Mi-am amintit titlul unui film sovietic pe care l-am văzut cu mulți ani în urmă, ce fusese considerat unul dintre cele mai bune filme sovietice, fiindcă prezenta realitatea așa cum este, simțămintele omenesci așa cum sunt, fără niciun fel de dogmatism stalinist și de propagandă: *Pace nouului venit!* Noul venit era un prunc născut la sfârșitul ultimei zile a celui de Al Doilea Război Mondial. Aș parafraza și aș spune: pace fiecărui prunc născut în Ierusalim și în întregul Israel în noaptea de 7 spre 8 aprilie și în dimineața zilei de 8 aprilie, ultima zi de Pesah de anul acesta. Pace fiecărui nou venit și

fiecărui om.

Ierusalim, Jerusalem, Ierusalaim / Hierosolyma, Ursalim, Al-Quds. Denumiri diferite ale Ierusalimului, așa cum apar într-o poezie pe care mi-o amintesc, de Avraham Clain. Poet originar din Piatra-Neamț, care a trăit mulți ani la Haifa, dar care iubea Ierusalimul. Tradusese în versuri cărțile biblice *Cântarea Cântărilor*, *Rut*, *Iov*, o parte din *Psalmi*, acum circa 45-50 de ani. La denumirile Ierusalimului, în limbi diferite, mai pot adăuga și altele, poate multe altele. Notez doar *Hyerusalem, Jerusalem, Yerusalim*. Notez și faptul că acest oraș, cel mai cunoscut în lume prin istoria lui ca patrie a celor trei religii abrahamice, a influențat și denumirea altor orașe din lume, prin traducerea numelui său, făcută de credincioși sinceri ai uneia dintre aceste religii, oameni care respectau legătura cu Orașul Sfânt: *La Paz*, în Bolivia, pe continentul sud-american, și *Dar-es-Salaam* în Tanganyka, astăzi o parte din Tanzania, pe continentul african. În ambele cazuri cu sensul de *Oraș al Păcii*, ca și în denumirile lui în toate limbile. Oare va fi pace adevărată în acest oraș? Oare se va pogori pacea cea adevărată asupra lui? Pacea adevărată, Pacea lui Dumnezeu, Pacea Vieții, nu a morții. Pacea asupra Orașului Lumii. Asupra Ierusalimului Întregit, capitală a Israelului și a celor trei religii abrahamice.

Bombardamentele din luna martie și de la începutul lunii aprilie au lovit și clădiri ierusalmitene de valoare mondială. O schijă a căzut asupra acoperișului Bisericii Sfântului Mormânt, cel mai important Loc Sfânt pentru creștinism, pentru toate religiile creștine. Altă schijă a căzut în fața intrării clădirii Bibliotecii Naționale a Israelului, clădire nouă, majestuoasă,

Gloria Steinem: vocea feminismului american

„Oriunde există antisemitism, mă identific ca evreică”

Când istoricii analizează al doilea val al feminismului, declanșat în anii 1960-1970 și axat pe egalitatea socială și profesională a femeilor, două nume apar constant: Gloria Steinem și Betty Friedan, ambele figuri marcante ale activismului pentru drepturile femeilor, ambele de origine evreiască.

Gloria Steinem se naște în 1934, în Ohio, într-o familie cu resurse modeste. Copilăria i-a fost marcată de instabilitate: tatăl, Leo Steinem, este anticar ambulant, iar mama, Ruth, fostă jurnalistă. De la aceasta moștenește interesul pentru scris și o conștientizare timpurie a identității evreiești, a tradițiilor, a antisemitismului și a Holocaustului.

Interesul ei pentru politică apare devreme. În facultate, la mijlocul anilor 1950, se specializează în studii guvernamentale, iar apoi petrece câțiva ani în India, la Geneva și la Oxford, experiențe care îi consolidează interesul pentru justiție socială.

Reîntoarsă în Statele Unite, intră într-o presă dominată de bărbați, unde femeile sunt împinse fie spre subiecte considerate „ușoare” (înfrumusețare, modă, rețete, mondenități), fie spre munci de secretariat sau documentare. Refuză acest traseu. În schimb, scrie despre cultură și societate, colaborează cu revista satirică *Help!* și publică texte ample despre figuri literare precum Truman Capote și James Baldwin. *Esquire* îi publică un editorial despre (pe atunci inovatoarea) pastila contraceptivă. În paralel, se implică în campaniile politice ale lui Robert F. Kennedy și Cesar Chavez.

Femei evreice care au influențat istoria

Recunoașterea ei la nivel național vine după o investigație publicată în 1963, în revista *Show*. Sub acoperire, Steinem lucrează într-unul dintre cluburile Playboy ale lui Hugh Hefner și descrie condițiile de muncă ale angajatei: salarii mici, reguli umilitoare, abuzuri verbale, hărțuire sexuală. Articolul schimbă percepția asupra ei și o impune ca jurnalist.

La sfârșitul anilor 1960 devine parte din echipa editorială a revistei *New York*. Semnează profiluri politice, relatări despre campanii electorale, articole despre mișcarea pentru drepturile civile și protestele împotriva războiului din Vietnam, despre prima aselenizare. O conferință publică pe tema avortului, pe atunci ilegal în SUA, îi cristalizează întrebarea care îi va marca viața: de ce experiențele și drepturile femeilor nu sunt tratate ca teme centrale de mass-media și în discursul public?

În anii următori, Steinem devine una dintre voci publice ale feminismului. Susține discursuri în universități, săli de consiliu ale corporațiilor, la proteste și mitinguri stradale. Vorbește despre mecanismele discriminării de gen și dintre caste, despre legătura dintre patriarhat și violență, despre absența educației sexuale. În scurt timp, Steinem reușește să mobilizeze femeile care propun strategii legislative, pun bazele unor grupuri de conștientizare pe probleme sociale din societatea americană și, pas cu pas, încep să schimbe mentalități și structuri.

În 1971 cofondează revista *Ms.*, prima publicație feministă cu distribuție națională din SUA. Revista de-

vine rapid o platformă pentru teme ignorate până atunci: drepturi reproductive, inegalitate salarială, violență domestică.

În deceniile următoare, scrierile Gloriei Steinem au continuat să apară în nenumărate reviste, antologii, comentarii de televiziune, campanii politice și documentare cinematografice din întreaga lume. A fost subiectul multor profiluri media și a apărut pe copertile revistelor *Newsweek*, *McCalls*, *People*, *New Woman* și *Parade*. S-au scris piese de teatru despre ea (*Gloria: o viață*, de Emily Mann) și este unul dintre personajele centrale ale miniserialei *Mrs. America*. În 2013, președintele Barack Obama i-a acordat Medalia Prezidențială a Libertății, cea mai înaltă distincție civilă din Statele Unite.

Steinem a devenit – și rămâne, la 92 de ani – una dintre cele mai strălucite activiste și jurnaliste feministe.

Continuă să scrie și să vorbească despre lucrurile în care crede: emanciparea femeilor și solidaritatea feministă, egalitatea rasială și economică, libertatea reproductivă, educația egalitară și incluzivă a copiilor, interzicerea violenței și, recent, conservarea culturilor popoarelor indigene. De-a lungul timpului a făcut legătura între diferite forme de discriminare. Analizele ei au pus în același cadru rasismul, sexismul și antisemitismul, pentru ca într-un interviu să-și formuleze clar poziția: „Oriunde există antisemitism, mă identific ca evreică”.

Relația cu tradiția evreiască a rămas prezentă în viața ei personală. De peste două decenii, Steinem participă la o cină de Pesah organizată de un grup de femei, pe care ea le numește „surorile ei de Seder”. Cina, exclusiv feminină, păstrează structura tradițională, dar pune în prim-plan recunoașterea și onorarea rolului femeilor în povestea Exodului, precum și în viața religioasă modernă. În locul textului clasic, femeile citesc o Haggadah adaptată, închină 4 pahare de vin pentru cele 5 figuri biblice feminine din Exod (Shifra, Puah, Yocheved, Batya și Miriam), recită poezii, cântă și împărtășesc reflecții personale care construiesc o nouă expresie a spiritualității feminine evreiești.

Acest Seder trimite, de fapt, la o idee mai mare despre viața spirituală: o tapiserie în care trecutul și prezentul se întâlnesc constant, în care poveștile străvechi rămân vii doar dacă sunt puse în dialog cu realitatea de azi. Într-un astfel de spațiu, istoria nu este doar evocată, ci devine punct de plecare pentru schimbare. Este o perspectivă care reflectă, în fond, și parcursul Gloriei Steinem: o legătură continuă între istorie și acțiune, între identitate și responsabilitatea de a transforma lumea prezentă.

Irina MARKOVITS

Două Hagadot, din perspectiva femeilor

În ultimii ani, în preajma sărbătorii de Pesah, în unele cercuri de femei a apărut un trend artistic: tamburine ornamentate cu motive florale, versete biblice și scene din Exod. Numite „tamburinele lui Miriam”, acestea trimit la povestea biblică a lui Miriam, sora lui Moise, care, după traversarea Mării Roșii, le-a condus pe femeile israelite în cântece și dansuri. Imaginile de pe tamburinele de azi evocă credința, reziliența și bucuria exprimate într-o sărbătoare colectivă.

O posibilă sursă de inspirație este cartea Marciei Falk, *The Book of Blessings* (1996). Poetă renumită, traducătoare și liturgistă, Falk este cunoscută și pentru versiunea contemporană a Cântării Cântărilor. Ea propunea o reformulare a binecuvântărilor (brachot) care, în tradiția ebraică, încep cu „Baruch ata Adonai, Eloheinu Melech ha'olam” („Binecuvântat ești, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele universului”). În adaptarea ei, formula devine „N'varekh et ein ha'hayim” („Binecuvântată fie sursa vieții, cea care face să rodească viața”). Falk nu doar rescria rugăciunile, ci propunea o schimbare radicală de limbaj și perspectivă.

La trei decenii distanță, două noi Hagadot, apropiate ca intenție și diferite ca abordare, pun în prim-plan speranța, studiul textelor iudaice și contribuțiile femeilor.

Haggadah Shel Erev Rav: the Mixed Multitude Haggadah și *The Az Nashir Haggadah: on the Path to Redemption* includ ilustrații și fotogra-

fii semnate de artiste evreice, alături de eseuri, poezii și comentarii scrise de rabine, profesoare, scriitoare și educatoare. Pe lângă textul clasic, cărțile propun adulților întrebări pentru reflecție la sensul sărbătorii, încurajează implicarea copiilor și aduc perspective din psihologie și pedagogie. Experiența Sederului capătă astfel o dimensiune introspectivă și relațională, punându-i pe cei din jurul mesei în legătură cu teme precum Israelul, exilul, trauma, reziliența și speranța.

Chiar dacă o fac în moduri diferite, ambele volume îi acordă lui Miriam un spațiu amplu, prin poezii, cântece și rugăciuni. Deși nu este figura centrală a volumelor, rolul ei în narațiunea Exodului și în îndrumarea femeilor este recunoscut și onorat ca simbol al prezenței feminine în istoria evreiască.

Haggadah Shel Erev Rav folosește vocea lui Miriam pentru a numi Exodul o reușită colectivă: „Îmi amintesc cum am ajuns la izbăvire. Sfidarea arătată de Shifrah și Puah. Viclenia lui Yocheved. Compasiunea Batyei. Puterea Țiporei. Cumpătarea mea. A fost nevoie de noi toți, mulți și diferiți, laolaltă.”

Acești „mulți și diferiți” (erev rav) sunt metafora centrală. În textul biblic, termenul îi desemnează pe cei

din afara triburilor israelite, care i-au însoțit la ieșirea din Egipt. Interpretările ulterioare i-au descris drept marginali, convertiți sau mercenari.

În introducerea cărții, Rabbanit Angela Buchdahl, lider spiritual al Central Synagogue din Manhattan, definește „erev rav” ca fiind „o colectivitate de israeliți și tovarăși ai lor de drum, uniți de dorința de libertate”. Pentru ea, termenul reflectă pluralitatea actuală a comunităților evreiești – așkenaze, sefarde, etiopiene, mizrahi –, dar și diversitatea practicilor: de la Sederuri care durează o noapte în-

treagă la variante mai scurte ori la diferențe alimentare, precum consumul de orez în Pesah. „Evreii nu au fost niciodată un monolit, ci un mozaic”, scrie Buchdahl, prima

femeie rabin și cantor de origine asiatico-americană din SUA.

Această idee modelează structura cărții. Urmând textul tradițional, *Haggadah Shel Erev Rav* oferă patru versiuni ale secțiunii Magid: una pentru toate vârstele; una centrată pe intervenția divină; alta pe iertare și mântuire; și „Cântecul lui Miriam” care spune Exodul din perspectiva ei. Ilustrațiile artistice Siona Benjamin, inspirate de propria moștenire iudeo-indiană și din miniaturile medievale persane și indiene, colorează paginile cu motive botanice și mandale circulare.

The Az Nashir Haggadah, realizată în Israel, este dedicată „evreicelor din

generația noastră”, cu accent pe cele care au supraviețuit după atacurile din octombrie 2023. Volumul reunește contribuții din comunități tradiționale israeliene și lucrări vizuale variate, de la fotografie și ilustrații la colaje. Este al treilea titlu din seria *Az Nashir* („Vom cânta”), proiect lansat după 7 octombrie, pentru a păstra și potența vocile femeilor în momente de criză.

Cartea include texte semnate de peste 65 de autoare. Printre ele: Ayelet Hoffmann Libson, lector senior în departamentul de studii talmudice la Universitatea Bar-Ilan, analizează episodul morții întâilor născuți și schimbarea ierarhiilor sociale; Elana Stein Hain, directoarea de beit midrash la Institutul Shalom Hartman, discută legătura dintre libertate și hameț; Rabbanit Debbie Zimmerman, directoare și educatoare la Matan Shayla (primul centru educațional de studiu al Torei pentru femei), explorează transmiterea poveștilor despre eliberare, de la Exod la recenta întoarcere a ostacilor israelieni.

„În fiecare generație, femeile au avut un rol esențial în păstrarea credinței și în modelarea destinului spiritual al poporului evreu”, scrie Rabbanit Malke Bina, fondatoarea și președinta centrului Matan, în introducerea la *The Az Nashir Haggadah*.

Prin accentul pus pe experiența feminină, ambele volume readuc în prim-plan o idee veche în textele iudaice și în cântecul lui Miriam: rolul constant al femeilor, în Israel și în diaspora, în transmiterea credinței și a memoriei colective.

Irina MARKOVITS

Bun de citit – Semnal Hasefer

Continuăm rubrica noastră semnalându-le cititorilor cele mai recente titluri apărute la Editura Hasefer.

Jabotinski, o viață, autor Hillel Halkin, traducător Anastasia Scutaru, redactor Andreea Olaru, este o biografie pătrunzătoare asupra lui Zeev Jabotinski (1880-1940), una dintre marile personalități politice și literare sioniste. Cartea își propune să răspundă la întrebări centrale despre Jabotinski ca scriitor, gânditor și lider politic. Autorul reușește să înlăture stereotipurile la care a fost redus Jabotinski de adepții și detractorii săi. Halkin explică esența modelatoare a Odesei (orașul natal al lui Jabotinski) asupra caracterului și a viziunii sale despre lume; îi analizează romanele și povestirile, arătând legăturile uneori ascunse ale acestora cu gândirea politică a lui Jabotinski; în sfârșit, studiază o carieră politică încheiată cu un eșec tragic. De asemenea, Halkin abordează poziția lui Jabotinski, unică printre marile figuri ale istoriei sioniste, atât ca maximalist teritorialist, cât și ca adept de principiu al democrației. Autorul se întreabă de ce Jabotinski a fost deseori acuzat de tendințe fasciste, deși respingea politicile autoritare și totalitare; totodată, el investighează numeroasele contradicții ale personalității și conduitei lui Jabotinski, căutându-le o coerență interioară. Puține figuri din viața evreiască a secolului al XX-lea au fost deopotrivă admirate și detestate, iar cartea lui Halkin se remarcă anume prin empatie și luciditate.

Hillel Halkin este traducător, biograf, critic literar și romancier israelian născut în SUA. A fost premiat de două ori cu National Jewish Book Award, pentru cărțile *Letters to an American Jewish Friend* și *Yehuda Halevi*. A tradus numeroase opere din ebraică și idiș, inclusiv lucrări de S.Y. Agnon și Șalom Alehem. De mai bine de 30 de ani publică articole și eseuri în zărele *Commentary*, *The New Republic* și *The Jerusalem Post*.

Vorbind până la căderea nopții: în amintirea evreilor din Salonic, 1941-1944, autor Isaac Matarasso, traducător Victor Stoica, redactor Claudia Bosoi, este o lucrare memorialistică al cărei subiect îl constituie ocuparea Greciei de către nazisti, în 1941. În orașul Salonic, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, aproape 50.000 de evrei au fost trimiși în lagărele de concentrare naziste, de unde s-au mai întors doar 2.000. Un medic evreu, pe nume Isaac Matarasso, și fiul său, Robert, au scăpat cu viață din mâinile naziștilor și s-au alăturat Rezistenței. După eliberarea Salonului s-au întors pentru a reconstrui orașul. Comunitatea evreiască din Salonic fusese distrusă în întregime; ultimii opt evrei din oraș, prizonieri în lagărul de concentrare Pavlou Mela, fuseseră executați de germani în septembrie 1944. Cartea reprezintă și un tribut emoționant pe care Isaac Matarasso îl aduce memoriei celor care au suferit și au fost uciși sub ocupația nazistă. Povestea lui este întretesută cu amintirile fiului său, Robert, pe atunci un adolescent înfricoșat, cruțat printr-o întorsătură a sorții, și se încheie cu o postfață a nepotului său, François, care analizează poveștile supraviețuitorilor și locul familiei sale în istorie: „Nu este doar încă o carte despre Holocaust... Pe măsură ce ultimii martori mor și memoria devine istorie, pe măsură ce toată lumea dorește să aibă un cuvânt de spus despre acest trecut, poate părea că răul devine într-adevăr banal. Suntem în pericol să credem că înțelegem Șoahul, că suntem capabili să-l concepem, că imaginația noastră, a oamenilor, poate într-adevăr să-i cuprindă adevărurile. Valoarea martorilor, valoarea cuvintelor lui Isaac Matarasso este că aceste fapte sunt încă șocante.”

Pentru mai multe detalii vă invităm să consultați site-ul nostru, www.hasefer.ro, iar pentru comenzi ne puteți contacta la adresa de e-mail: difuzare.editurahasefer@gmail.com

Claudia BOSOI

Artistul Tudor Banuș la Iași

Parte considerabilă din lumea bună a Iașului (cadre universitare, artiști plastici, scriitori, colecționari de artă, studenți, profesori, elevi etc., dar și membri ai comunității evreilor), în pofida vântului și a ploii, a fost prezentă sâmbătă, 28 martie a.c., ora 11.00, la Palatul Braunstein cu ocazia unui eveniment cu adevărat

memorabil: vernisajul expoziției personale de grafică „Capricii și delicii” a artistului româno-francez Tudor Banuș (din 1972 el locuiește la Paris). De menționat că expoziția s-a deschis sub patronajul Muzeului Municipal „Regina Maria” care coordonează mai multe spații din capitala culturală a Moldovei.

Despre organizarea evenimentului și despre personalitatea artistului a vorbit dr. Aurica Ichim, directoarea muzeului. La importanța și specificul operei lui Tudor Banuș s-au referit prof. univ. dr. Petru Bejan și prof. univ. dr. Adrian Stoleriu. În final (conform „procedurii”, desigur), artistul a făcut

mărturisiri (și are de unde, fiind fiul cunoscutei poete Maria Banuș) și precizări, apoi a răspuns cu o amabilitate exemplară întrebărilor venite dinspre public.

De asemenea, nu trebuie omise apariția și lansarea frumosului catalog care însoțește expoziția „Capricii și delicii” (Grup editorial DĂR Publishing, București, 2026, 100 pag.), conținând reproducerile celor mai spectaculoase lucrări dintre cele 170 ridicate pe simeze. Coordonatoarea catalogului, dr. Aurica Ichim, într-un text-prefață amintește alți colaboratori care au participat la realizarea evenimentului (dr. Alexandru Chituță și colecționarul av. George Șerban), iar scriitorul Mircea Cărtărescu (beneficiarul ilustrațiilor lui T. Banuș la volumul de succes *Enciclopedia zmeilor*, 2002), într-un „cuvânt-înainte” notează: „... desenele lui Tudor Banuș sunt o mărturie printre noi că măestrii încă există, încă lucrează și că în jurul lor se învârteste încă sfera pieritoare pe care trăim”. În catalog, fragmente critice despre opera lui Tudor Banuș mai semnează: Oana Ionel, Christian Noorbergen, Ruxandra Garofeanu, Magda Cârnelci (toate textele în română și franceză).

Am stat de vorbă îndelung cu Tudor, la vernisaj și după aceea, reținând satisfacția lui de a-și vedea această expoziție deschisă la Iași. Fără să uite însă că anul trecut o parte din ea (sub titlul „Delir controlat”) a fost găzduită de Muzeul de Artă Piatra-Neamț, cu ocazia tradiționalei manifestări „Ziua Victor Brauner”.

Expoziția „Capricii și delicii” rămâne deschisă la Iași până la sfârșitul lunii aprilie.

Emil NICOLAE-NADLER

PROFIL DE SCRITOR

Mihail Sebastian în Istoria lui G. Călinescu (II)

O frază a lui G. Călinescu din cele două coloane dedicate lui Mihail Sebastian în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* ridică un semn de întrebare atunci când o confruntăm cu datele biografice: „Autorul e încă prea tânăr spre a i se determina personalitatea.” În 1941, când apare *Istoria* lui Călinescu, Sebastian avea 34 de ani, fiind cu 8 ani mai tânăr decât criticul și istoricul care adoptă aici un ton *patronizing* complet inadecvat.

Nu numai că, la 34 de ani, un scriitor are deja formată o personalitate artistică proprie, dar istoria literară numără destule cazuri în care chiar tinerețea biologică s-a asociat unei maturități artistice. De la Rimbaud la N. Labiș, prima tinerețe s-a suprapus unor poeme excepționale. Însă cazul lui Sebastian este diferit. În 1941, pur și simplu, scriitorul nu „e încă prea tânăr”, cum susține istoricul literar, având 34 de ani și o operă în mai multe genuri literare deja publicată, pe care G. Călinescu avusese ocazia s-o parcurgă. La data aceea, Sebastian nu mai era nici „prea tânăr” și nici la început de drum literar.

Intrând în materia analizei pe care istoricul literar o face operei scriitorului, voi distinge două categorii de evaluări. Prima cuprinde verdicte de ordin literar, cu judecăți de valoare făcute de G. Călinescu. A doua cuprinde verdicte de ordin... etnic, formulate prin înscrierea lui Sebastian în categoria „alogenilor” evrei. Deși Călinescu amestecă, „savant”, cele două tipuri de penalizare nedreaptă a lui Sebastian, nu e deloc complicat să disociem planurile. În cel dintâi, Călinescu se referă la Sebastian ca la un scriitor. În al doilea, se referă la el ca la un scriitor evreu, făcând și un fel de profil, siderant, al scriitorului evreu în general.

Voi lăsa acest al doilea plan pentru ultima parte a articolului, fiindcă el face corp comun cu capitolul despre „specificul național” din *Istoria* călinesciană, în care, tot așa, scriitorul evreu în general are parte de un profil critic descalificant. Deocamdată, în primul plan al discuției și al analizei, să acceptăm că un critic literar poate formula orice judecată de valoare asupra unei opere. Libertatea critică e deplină, iar scuzele pentru eventualele erori de apreciere sunt multe: fie criticul „nu a avut organ” pentru opera respectivă, fie ea nu se potrivea cu viziunea lui asupra literaturii, fie aparține unei școli diferite de gândire și expresie.

G. Călinescu a fost deci liber să susțină, în *Istoria* lui, că la Mihail Sebastian „talentul artistic pare a lipsi”. În *Femei* „se simte lipsa imaginației și supără (ca peste tot în opera lui M. Sebastian) reaua localizare geografică”. „Numele proprii ale eroilor (în genere francezi, englezi) sunt crispante.” În *Orașul cu salcâmi*, „construcția scenei de desfășurare și portretizarea oamenilor nu sunt deocamdată la îndemâna autorului care nu știe să creeze natură”. „Cartea e aridă.” „Ultimul roman, *Accidental*, abstract, fără situare geografică (autorul n-are nici acum însușiri de scriitor), pare a infirma vocația de romancier.” „*Paginile de jurnale* rămase sunt mai mult o imitație de jurnal gidian, afectate, snoabe, pline de o inconștientă deși nu dizgrațioasă infaturare în jurul acțiunii literaturii proprii.”

Precum Călinescu, liber să facă asemenea judecăți de valoare, liber sunt și eu să le consider voit minimalizatoare, nesustținute prin argumente, lipsite de obiectivitate critică. A afirma, uneori sub rezerva unui „pare”, că Sebastian nu are talent artistic și vocație de romancier și că jurnalul lui e o imitație după Gide înseamnă a subevalua un prozator și un autor de jurnal despre care s-au scris, în posteritate, volume importante de exegeză.

Din fericire pentru Călinescu, istoricul literar nu se referă și la teatrul lui Sebastian (*Jocul de-a vacanța* fusese scrisă în 1936 și avusese premiera în 1938, cu trei ani înainte de *Istorie*). Din fericire, zic, fiindcă probabil Călinescu ar fi susținut cu aceeași „siguranță” stânjenitoare că Sebastian „pare” a nu avea nici talent de dramaturg.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Keffiyeh la Buchenwald

O serie de organizații de stânga și propalestiniene au anunțat mobilizări pentru 11 aprilie la memorialul fostului lagăr de concentrare Buchenwald, dată ce marchează 81 de ani de la eliberarea acestuia de către armata americană, în 1945. Sloganul „Keffiyeh la Buchenwald” a provocat reacții puternice în Germania și în Israel.

Informația a fost relatată inițial în martie de publicațiile israeliene i24NEWS și Israel HaYom. Apelul la protest a fost preluat de grupuri variate: organizații de stânga, antifasciste și propalestiniene din Germania, SUA și Canada, inclusiv Deutsche Kommunistische Partei, precum și organizațiile evreiești antisioniste Jewish Voice for a Just Peace in the Middle East și International Jewish Anti-Zionist Network.

Miza centrală a inițiativei este disputa ideologică asupra limitelor exprimării politice în spațiile memoriale și asupra modului în care este gestionată memoria Holocaustului. Mottoul protestului contestă, de fapt, interdicția impusă de administrația sitului memorial Buchenwald privind afișarea simbolurilor asociate cauzei palestinene.

După 7 octombrie 2023, autoritățile germane au restricționat și au scos în afara legii utilizarea unor simboluri considerate problematice, inclusiv eșarfa keffiyeh, anumite însemne grafice (triumghiurile roșii asociate Hamasului, cheia și ramura de măslin asociate Nahkba) și sloganuri interpretate ca negând dreptul la existență al Statului Israel, cum este „De la râu (Iordan) la mare, Palestina va fi libe-

ră”. Deciziile se bazează frecvent pe definiția antisemitismului formulată de IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance). În unele cazuri, măsurile au vizat spații publice sensibile, cum a fost cazul cartierului berlinz Neukölln, cunoscut pentru majoritatea de imigranți arabi. În 2025, purtarea unei keffiyeh în Bundestag de către parlamentara de stânga Cansin Köktürk a generat reacții critice și apeluri la interdicția suplimentare din partea partidului conservator CDU, care a cerut interzicerea eșarfelor în Parlament.

La Buchenwald, interdicția simbolurilor propalestiniene a fost introdusă la începutul anului 2024. În august al acelui an, accesul a doi vizitatori (Anna M. și Mahmud Abu-Odeh) care purtau keffiyeh și tricouri inscripționate cu cuvântul arăbesc „huriyya” (libertate) a fost inițial refuzat, apoi permis după discuții îndelungate. Anul următor situația s-a desfășurat identic, când Anna M. a dorit să participe la comemorările lagărului purtând eșarfa asociată identității palestinene. La acel punct, administrația sitului a făcut publică o directivă internă care, conform legilor federale germane, includea eșarfa keffiyeh în carouri alb-negre, alături de simboluri și anumite sloganuri, în categoria elementelor considerate antisemite și incompatibile cu caracterul memorialului.

Controversa a fost amplificată de o decizie judecătorească din 2025. După ce Anna M. a dat în judecată situl Buchenwald, tribunalul administrativ din landul Thüringen a dat câștig de cauză fundației Stiftung Gedenkstätten Buchenwald und Mittel-

bau-Dora, confirmând dreptul acestuia de a restricționa manifestările politice care pot transforma locul într-o tribună contemporană.

Reacțiile politice au fost imediate. Felix Klein, comisarul federal însărcinat cu lupta împotriva antisemitismului, a criticat decizia, vorbind despre o „inversare a rolurilor dintre victime și călăi”. Reprezentanții memorialului, într-o declarație pentru *Die Welt*, au insistat că spațiul nu poate fi folosit pentru relativizarea violenței sau contestarea existenței Statului Israel.

Disputa reflectă o divizare mai profundă în mediul progresist european: între cei care văd solidaritatea cu palestinienii ca parte a unui demers universal și cei care consideră că istoria Germaniei impune limite stricte în raport cu Holocaustul. Organizatorii protestului invocă tăcerea instituțiilor față de războiul din Gaza; autoritățile răspund că semnificația locurilor de memorie nu poate fi reinterpretată sau negociată în funcție de conflicte actuale.

Fostul lagăr Buchenwald, situat lângă Weimar, a fost unul dintre cele mai mari spații de muncă forțată și exterminare din sistemul nazist. Aici au murit peste 56.000 de evrei, romi și Sinti, prizonieri de război, membri ai Martorilor lui Iehova și opozați politici ai celui de al Treilea Reich. În fiecare an, pe 11 aprilie, supraviețuitori, familiile celor dispăruți și oficiali participă la ceremonii de comemorare.

Controversa actuală readuce în discuție o întrebare dificilă: unde se oprește libertatea de exprimare atunci când este exercitată într-un loc definit de memoria exterminării în masă a evreilor din Europa?

Irina MARKOVITS

Primele capitole din Bereșit, ilustrate cu muzică de orgă

Un eveniment de excepție a avut loc la Catedrala Sfântul Iosif din București: concertul organistului János Pálúr (Ungaria), unul dintre primii muzicieni care s-au aplecat asupra improvizației la acest instrument. El a prezentat în cadrul unui concert o creație muzicală sub forma improvizației, inspirată din șapte citate selectate din Cartea Întâi a lui Moise, Bereșit sau Cartea Genezei. Era firească alegerea, din moment ce concertul s-a intitulat „Istoria creațiunii”.

Înainte de improvizațiile muzicale au fost citite pasaje alese de János Pálúr, astfel că, ascultând muzica, publicul a reușit să sesizeze lirismul sau dramatismul care au însoțit opera creatoare a lui Dumnezeu. Trama muzicală a redat plastic momentele definitorii ale conștientizării de către om a mediului în care trăiește, cu toate nuanțele, și aceasta datorită păcatului, a încălcării singurei porunci de interdicție de a nu consuma roadele pomului cunoașterii. Consecințele gestului făcut de primii oameni care de-acum purtau și nume – Adam și Eva – au fost împovărătoare; dar, așa cum sugerează textul, fără acestea nu s-ar fi ajuns la cunoașterea lumii.

Concertul, interpretat de artist cu măiestrie și cu subtilitate, a fost urmat de un text-sinteză, o concluzie a compozitorului-interpret, care a reieșit din cele șapte pasaje alese, slăvind măreția lui Dumnezeu și a lucrurilor făcute.

„După ce am cunoscut arta improvizației, m-am întrebat la ce mi-ar putea servi, ce motivații să am pentru a o folosi; și am exclus cele politice. În timpul pandemiei de Covid m-a impresionat faptul că asistam, ca într-un reportaj, la descrierea creației lumii, iar azi asistăm la desfășurarea creației, stând la televizor. Mesajul meu este că trebuie să actualizăm ce s-a prezentat azi din Biblie, deși mulți se tem de ceea ce se scrie în ea. Am decis să realizez un concert unde se rostesc cuvintele din Biblie pe care le voi ilustra cu muzică. Spre surprinderea mea, am crezut că o voi prezenta în două-trei concerte și constat că am ajuns aici, în București, la al șaptesprezecelea”, ne-a împărtășit din gândurile sale János Pálúr.

Pentru bucureștenii îndrăgostiți de muzica de orgă, numele maestrului organist este cunoscut. El a fost prezent la București în 2025, în cadrul Festivalului Internațional de Orgă Cantus Ecclesiae. A studiat la Budapesta și la Paris, a participat la o serie de concursuri internaționale, printre care și la Paris unde a fost distins cu Marele Premiu al Orașului Paris și cu premiul Landowski pentru interpretarea muzicii contemporane. A concertat în 17 țări, printre care și la Catedrala Notre-Dame din Paris în 2007 și 2019, chiar înaintea incendiului care a cuprins clădirea. Are înregistrări de excepție pe CD, printre care integrala lucrărilor pentru orgă de Schumann. Organist la Biserica Reformată Fazor din Budapesta, János Pálúr a contribuit la restaurarea orgii din această biserică. A fost distins cu numeroase premii, printre care Premiul Liszt pentru 30 de ani de activitate.

Eva GALAMBOS

Incidentele antisemite din întreaga lume, la un număr record

Violența antisemită la nivel global a atins niveluri record în afara Israelului, potrivit unui raport recent care semnalează o deteriorare accentuată a securității comunităților evreiești, în special în Occident, pe fondul tensiunilor generate de conflictul din Gaza.

Un studiu anual publicat de Universitatea din Tel Aviv, citat de *Deutsche Welle*, arată că anul 2025 a fost cel mai săngeros din ultimele peste trei decenii în ceea ce privește atacurile antisemite, cu 20 de persoane ucise în incidente violente pe trei continente. Aceste atacuri au inclus atentate în Australia, SUA și Marea Britanie, cel mai grav fiind un atac din timpul unei celebrări de Hanuca la Sydney, soldat cu 15 morți. Raportul evidențiază o creștere semnificativă a agresiunilor fizice, de la bătăi și aruncări de pietre până la atacuri armate, în timp ce numărul total al incidentelor (incluzând vandalism, amenințări și hărțuiri online) rămâne mult peste nivelurile din 2022, înainte de izbucnirea conflictului din Gaza.

Europa și America de Nord sunt printre regiunile cele

mai afectate. În Marea Britanie, de exemplu, au fost raportate circa 3.700 de incidente antisemite în 2025, în creștere față de anul precedent, iar în Canada numărul a ajuns la aproximativ 6.800. Autorii studiului avertizează asupra riscului „normalizării” antisemitismului. „Datele ridică îngrijorarea că un nivel ridicat de incidente devine o realitate acceptată”, a declarat editorul raportului, subliniind că escaladarea violenței grave reflectă o tendință mai largă de radicalizare.

Creșterea este corelată de cercetători cu impactul atacului Hamas din 7 octombrie 2023 și cu războiul ulterior din Gaza, evenimente care au alimentat tensiunile și polarizarea la nivel global. Deși numărul total al infracțiunilor rămâne relativ redus în raport cu criminalitatea generală, experții atrag atenția că caracterul lor identitar amplifică impactul social și politic, necesitând răspunsuri mai ferme din partea autorităților și o cooperare internațională sporită pentru protejarea comunităților vizate.

Dan DRUȚĂ

Incident în parlamentul de la Varșovia

Un incident antisemit a avut loc în parlamentul polonez, unde Konrad Berkowicz, deputat al formațiunii de extremă dreapta Confederația, a afișat în timpul unui discurs un steag al Israelului modificat, în care Steaua

ră a parlamentului polonez. Declarațiile și gestul deputatului au fost amplificate în mediul online, fiind distribuite de lideri ai formațiunii, inclusiv de Sławomir Mentzen, ceea ce a intensificat controversele.

Reacții critice au venit și din partea oficialilor internaționali. Ambasadorul SUA în Polonia, Thomas Rose, a condamnat public incidentul, calificându-l drept inacceptabil și ofensator. „Rușine, rușine, rușine să-ți fie!”, a scris Rose pe rețelele de socializare, distribuind videoclipul lui Mentzen cu cascadoria lui Berkowicz în Seim. „Poate chiar ați observat că noi, evreii, nu mai suntem atât de ușor de manipulat, nu-i așa? Ne apărăm cu toată puterea, fără să ne cerem scuze; suntem alături de prietenii noștri și știm cum să luptăm și să ne învingem dușmanii!!!”, a adăugat diplomaatul american.

Dan DRUȚĂ

Konrad Berkowicz face parte din Confederația (Konfederacja), un partid de opoziție de extremă dreapta, care deține 16 mandate în camera inferioa-

50% dintre lansatoarele de rachete balistice din Iran sunt intacte

Potrivit aprecierii agențiilor americane de informații, jumătate dintre lansatoarele de rachete balistice iraniene sunt intacte, în pofida bombardamentelor americane și israeliene, a informat CNN. Unele nu sunt accesibile deoarece sunt îngropate sub dărâmăturile de pe urma bombardamentelor. Israelul a afirmat în martie că a distrus 60% dintre cele 470 de lansatoare iraniene de rachete. Dar discrepanțele dintre cele două aprecieri se datorează diferenței de clasificare de către SUA și de către Israel a lansatoarelor intacte, dar inaccesibile.

Potrivit aprecierilor făcute de Israel, au fost distruse aproximativ 200 de lansatoare în urma bombardamentelor, iar alte 80 nu sunt considerate operaționale după ce aviația israeliană a bombardat intrările în facilitățile subterane unde erau depozitate. Se-

parat, aprecierile americane au indicat că Iranul dispune încă de mii de drone de atac, depozitate și gata de a fi utilizate. Potrivit surselor, Iranul posedă „un mare procentaj” de rachete de croazieră de coastă, care joacă un rol important în împiedicarea navigației în Strâmtoarea Ormuz. Și chiar dacă navele iraniene au fost în mare parte distruse, Garda Revoluționară are jumătate din capacitatea ei intactă, inclusiv „sute, dacă nu mii” de nave mici și vase de suprafață cu conducere autonomă.

Casa Albă nu a fost de acord cu datele publicate de CNN și a declarat că 90% dintre lansatoarele de rachete balistice și drone au fost distruse, navele sunt nimicite, două treimi din producție sunt avariate sau distruse, Israelul și SUA dispunând de dominația aproape absolută a cerului. Casa Albă apreciază că datele bazate pe sursele CNN sunt un atac la adresa președintelui Donald Trump.

Rachetele iraniene sunt lansate din „orașe subterane”

Faptul că, în pofida bombardamentelor intense americano-israeliene, lansarea rachetelor iraniene a continuat se explică prin felul în care sunt construite așa-numitele orașe subte-

rane fortificate, în care acestea sunt depozitate și de unde pornesc. În ultimele decenii, Gărzile Revoluționare au săpat în munți, în stâncile de granit zeci de adăposturi subterane, înzestrate cu cele mai moderne instrumente care înlesneau lansarea și îngreunau distrugerea lor. Cercetări americane au identificat cel puțin 27 de baze subterane care cuprindeau 107 tuneluri cu ieșiri. Ele se află la adâncimi de zeci de metri sau chiar 100 de metri sub nivelul solului. „Munții iranieni oferă protecție formată din 50 până la 100 de metri de stâncă, greu de spart chiar și cu bombe grele. Într-un astfel de scenariu, lansarea bombelor de distrugere a buncărelor, precum GBU-57, lansate asupra facilităților nucleare în timpul Operațiunii Night Hammer din iunie 2025, ar avea dificultăți în a pătrunde în interiorul muntelui și în a atinge bazele”, se arată într-un raport american.

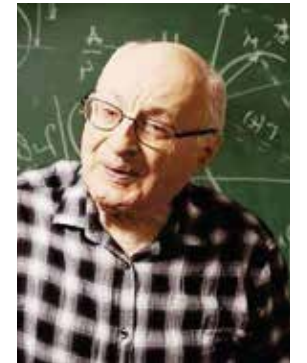
Potrivit institutului israelian de cercetări Alma, specializat în probleme de securitate, 77% dintre aceste ieșiri au fost distruse de bombardamentele americane și israeliene în primele trei săptămâni ale operațiunilor.

Dar investigația a scos la iveală o informație îngrijorătoare: una sau două zile mai târziu au fost identificate utilaje de construcții lângă aceste intrări, astfel că, afirmă cercetătorii, relansarea rachetelor depinde de viteza cu care, în funcție de daune, aceste locații pot fi refăcute.

Eva GALAMBOS

Solomon Marcus – 10 ani de la moarte

„Într-o lume digitalizată, automatizată, robotizată, omul trăiește prin ceea ce îl face om, prin emoție, spiritualitate, intuiție, imaginație, curiozitate, liber-arbitru.” Sunt însemnări scrise de Solomon Marcus, de la dispariția căruia au trecut 10 ani, în cartea de eseuri *Nevoia de oameni*, apărută la Editura Septuaginta, în 2015. Cuvintele care ne pun în gardă în fața amenințărilor – hipertehnologizarea, AI-ul intrat agresiv în prezentul cotidian – vin din partea unui spirit renescentist, om de știință recunoscut în plan național și internațional, cofondator al studiilor interdisciplinare inițiate de mentorul său, Grigore Moisil. Solomon Marcus a utilizat analiza matematică în lingvistică, analiză teatrală, științe naturale, sociologie, semiotică, antropologie, artă poetică.

Nucleul discursului său de recepție la primirea ca membru titular în Academia Română, în 2001, intitulat *Singurătatea matematicianului*, a reprezentat defrișarea de drumuri proprii prin relaționarea matematică - științe umaniste. Era modul lui de a gândi, de a crea. Nu ajungea vreodată la enunțative. Semnul întrebării, baza iudaismului, era punctul lui de plecare pentru aprofundarea temei. „Îndoiala – obișnuia să spună – mi se pare starea de spirit cea mai productivă și nu aş renunța la ea niciodată.”

Munca îi era reazem sufletesc. Și-a avut biroul la Institutul de Matematică al Academiei Române, unde a lucrat până în ultima perioadă a vieții, când ambianța serviciului era încă ritual: te îmbrăcai frumos, ieșeau din casă, dădeai binețe colegilor, te fundai în studiu, singur și printre oameni. În momente grele, concentrarea i-a fost binefăcătoare, aducătoare de echilibru lăuntric.

Moștenirea lui Solomon Marcus numără 50 de cărți și circa 400 de studii traduse în limbi de circulație. În cazul profesorului Marcus se poate vorbi și de operă pedagogică. A transmis zecilor de generații de studenți importanța modului de a studia ca joc, a învățării ca teren al inventivității.

Mezin în familia celui numit *Croitorul din Back*, titlu al cărții unuia dintre frați, scriitorul Marius Mircu, Solomon Marcus a trăit dramele, euforiile, decepțiile generației sale. Era adolescent în anii de ascensiune a extremei drepte în România. A purtat steaua galbenă, a făcut muncă obligatorie, a fost dat afară din liceul de stat unde intrase printre primii. A continuat să învețe la liceul evreiesc. Citea, contempla cărți de calitate, poezie și teatru mai cu seamă. Când evreilor, scoși în afara legii, li se pregătea deportarea, tânărul se rezema pe învățătură, moștenire ancestrală de rezistență, de speranță.

După Eliberare a terminat cu brio facultatea de matematică. A urcat treaptă cu treaptă întreaga ierarhie universitară, a primit laurii unor premii prestigioase, a fost apropiat înainte și după 1990 de viața culturală a comunității.

Julia DELEANU

Brigada Hashmonaim la prima misiune de luptă

Brigada Hashmonaim, compusă din militari Haredi (ultrareligioși) care operează în cadrul Formațiunii 300 a armatei israeliene, a participat recent la prima misiune de război în Liban. „Este o nouă piatră de hotar pentru brigada care va continua să opereze pe liniile frontului, menținând în același timp stilul de viață religios specific al combatanților”, a declarat locotenent-colonelul S. „Brigada va continua să acționeze cu curaj în orice sector în care este necesară prezența ei. Paralel cu activitatea operațională vom continua să pregătim viitoarea generație de comandanți ultrareligioși care vor conduce brigada”, a adăugat comandantul.

Viața militară cotidiană în Brigada Hashmonaim,

înființată în 2024, se caracterizează prin respectarea cerințelor religioase și o disciplină specifică. Programul zilnic al soldaților include atât activități militare, cât și ore dedicate studiului Torei sau al Talmudului, fiecare militar fiind obligat să aloce cel puțin o oră pe zi pentru aprofundarea cunoștințelor religioase. Soldații trăiesc într-un mediu care asigură respectarea standardelor Haredi, de la alimentație la limbaj și vestimentație.

Brigada a participat la mai multe misiuni în Gaza și în Siria, efectuând recent pentru prima dată misiuni în Liban. Organizația inițial de colonelul Avinoam Emunah, se preconizează ca această brigadă să aibă un efectiv de 4.000 de militari. (E.G.)

Unde se află uraniul îmbogățit al Iranului?

În timpul campaniei americano-israeliene împotriva Iranului, la sfârșitul lui martie a.c. americanii au bombardat, pentru prima dată în acest război, principalul centru de îmbogățire nucleară, aflat la Natanz. Atacul a fost realizat cu bombe în adâncime, cunoscându-se că o parte din acest sit se găsește ascuns sub pământ și că până acum nu a fost deteriorat. Iranul, SUA și Israelul nu au comentat nimic legat de această acțiune, dar Agenția Internațională pentru Energie Atomică a dat o declarație, afirmând că, după ce a inspectat locul, nu s-a detectat nicio scurgere radioactivă.

Ce înseamnă acest lucru? Au fost emise mai multe ipoteze. Cea mai plauzibilă se referă la faptul că, deși se crede că o parte din rezerva de uraniu îmbogățit la 60%, bun pentru fabricarea unei bombe, se află undeva la Natanz, bombardamentele au vizat numai distrugerea căilor de acces, ca în iunie 2025. Oficialități israeliene și americane au recunoscut

tacit că nu știu cu exactitate unde se găsește rezerva de uraniu, dar cele două părți recunosc că, fără a o găsi, războiul este inutil. A o extrage din Iran ar însemna că actualul regim, indiferent cine ar fi la conducere, va accelera efortul de a produce o bom-

bă nucleară. Acest obiectiv va deveni prioritar pentru regimul iranian, mai important decât refacerea programului de construire de rachete balistice. Aceasta deoarece Teheranul și-a dat seama că cea mai eficientă barieră de securitate împotriva atacurilor ar fi o zonă de imunitate nucleară.

(E.G.)

Președintele Donald Trump a primit Premiul Israel

În cadrul ceremoniilor organizate cu prilejul Zilei Independenței Israelului, președintelui Statelor Unite ale Americii i s-a decernat Premiul Israel, cea mai înaltă distincție a țării.

Yoav Kisch, ministrul educației, care a semnat diploma, a declarat că, după părerea lui, „nu există o altă persoană care a avut atâtea realizări și o relație minunată cu poporul evreu ca președintele Trump. De zeci de ani, el este un prieten adevărat al poporului evreu și al Israelului, având o poziție neclintită și lipsită de compromis în ceea ce privește manifestările antisemite”.

Donald Trump a fost informat în decembrie că i se va acorda premiul pe care îl va primi personal cu prilejul următoarei lui vizite în Israel, în cadrul unei ceremonii speciale. (E.G.)

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

Importantă descoperire arheologică ce confirmă importanța focului

O descoperire arheologică recentă din nordul Israelului rescrie, discret, dar decisiv, istoria relației omului cu focul. La situl

preistoric Gesher Benot Ya'akov, cercetătorii au identificat fragmente rare de cărbune datând de aproximativ 780.000 de ani, oferind una dintre cele mai solide dovezi că hominidii foloseau focul în mod controlat mult mai devreme decât se credea. Studiul, publicat în revista *Quaternary Science Reviews*, arată că acești oameni timpurii nu doar aprindeau focul, ci și știau să îl întrețină sistematic.

Prof. Naama Goren-Inbar de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, una dintre autoarele studiu-

lui, a explicat că, pentru prima dată, echipa de cercetători israelieni și internaționali a identificat un număr mare de fragmente de cărbune la Gesher Benot Ya'akov, o descoperire rară într-un sit arheologic. „Gesher Benot Ya'akov este singurul sit cu dovezi certe ale existenței focului”, a declarat ea pentru *The Times of Israel*. Analiza a peste 260 de fragmente de cărbune a relevat o varietate surprinzătoare de esențe lemnoase – de la stejar și salcie până la viță-de-vie și rodiu – indicând o bună cunoaștere a mediului înconjurător.

Mai mult, cercetătorii susțin că lemnul era colectat în principal din resturi aduse de apă pe malurile unui lac preistoric, o strategie eficientă și pragmatică. Această alegere sugerează nu doar adaptare, ci și o formă timpurie de planificare economică a resurselor: un indiciu clar al unor

abilități cognitive mai avansate decât se presupunea anterior. Situația este cu atât mai remarcabilă cu cât urmele de cărbune sunt extrem de rare în situri atât de vechi, fiind de obicei distruse în timp. Conservarea lor aici se datorează condițiilor speciale ale solului umed din zona fostului lac Hula.

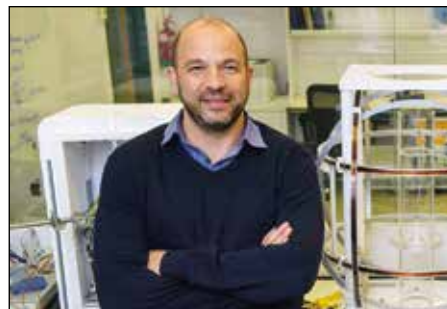
Descoperirea se adaugă altor dovezi din același sit (oase de pește expuse la temperaturi controlate și unelte arse) care sugerează că focul era folosit inclusiv pentru gătit. În acest context, imaginea devine clară: în urmă cu aproape 800.000 de ani, oamenii nu doar supraviețuiau, ci își organizau viața în jurul focului, transformându-l într-un instrument central al existenței lor.

Secretul Lunii...

Cercetătorii de la Institutul Weizmann de Știință, din Rehovot, împreună cu o serie de colaboratori din SUA, au descoperit noi dovezi științifice care indică faptul că gheața s-a acumulat treptat la polii Lunii, într-o perioadă de cel puțin 1,5 miliarde de ani. Noul lor studiu, publicat în *Nature Astronomy*, identifică „capcane înghețate” antice pe suprafața lunară și le desemnează drept ținte principale pentru misiunile viitoare.

În explorarea spațială, gheața este o resursă foarte căutată: poate fi transformată în apă potabilă și pentru irigații, poate fi folosită drept combustibil pentru rachete în călătoriile în spațiul îndepărtat și chiar poate fi utilizată pentru a studia istoria corpurilor cerești. În noul studiu, prof. Oded Aharonson de la Departamentul de Științe ale Pământului și Planetare al

Institutului Weizmann și colaboratorii săi – prof. Paul Hayne de la Universitatea din Colorado Boulder și dr. Norbert Schörghofer de la Institutul de Științe Planetare din Honolulu – și-au propus să analizeze dacă există o legătură între vârsta unei regiuni aflate permanent în umbră și proporția suprafeței sale acoperite de gheață.

Gheața reflectă mai multă lumină ultravioletă la anumite lungimi de undă

decât suprafața stâncoasă a Lunii, ceea ce face posibilă deducerea locului în care se află. Lumina ultravioletă oferă un avantaj deoarece emană nu numai de la Soare, ci și de la stele îndepărtate, și poate pătrunde în zone aflate permanent în umbră.

Cercetătorii au analizat datele colectate de un instrument sensibil la ultraviolete aflat la bordul Lunar Reconnaissance Orbiter al NASA, care orbitează și cartografiază Luna din 2009. Aceste descoperiri sunt deosebit de importante, întrucât localizarea și prelevarea de probe de gheață lunară reprezintă unul dintre obiectivele principale ale viitoarelor misiuni Artemis cu echipaj ale NASA, care au ca scop aselenizarea astronautilor la Polul Sud al Lunii. Viziunea pe termen lung a NASA include înființarea unei baze lunare permanente, care să servească drept etapă de pregătire – și, eventual, drept stație de tranzit – pentru viitoare misiuni cu echipaj către Marte.

Noi perspective în domeniul tratamentului oncologic

Este vorba despre un nou model de inteligență artificială, dezvoltat de cercetători israelieni pentru a prezice eficacitatea chimioterapiei în cazul cancerului de sân. Cercetătorii de la Institutul Technion din Haifa participă la un studiu internațional care validează o alternativă rapidă și accesibilă la testele genomice, bazată pe probe de patologie de rutină. Cancerul de sân este cel mai frecvent diagnosticat tip de cancer din lume, 99% din el afectând femeile și 1% bărbații. Decizia de a administra chimioterapie după operație este una dintre cele mai dificile întrebări în îngrijirea cancerului de sân în stadiu incipient. Deși poate reduce riscul de recidivă a tumorii, majoritatea pacienților nu beneficiază de aceasta și pot suferi efecte secundare nocive semnificative pe termen scurt și lung.

Cercetătorii de la Institutul Tehnologic Technion din Haifa, împreună cu oncologi și patologi de la centre medicale de renume din străinătate (printre care Institutul de Oncologie Dana-Farber din Boston, Centrul Medical Mount Sinai din New York, Centrul Medical al Universității din Chicago și Institutul de Patologie Moleculară și Imunologie al

Universității din Porto, Portugalia) au dezvoltat un model de inteligență artificială care prezice atât riscul de recidivă a cancerului de sân, cât și probabilitatea ca o pacientă să beneficieze de chimioterapie. Modelul de inteligență artificială – primul de acest gen validat în cadrul unui studiu clinic amplu, randomizat – analizează modele de patologie de rutină prelevate la momentul diagnosticării, oferind o alternativă rapidă și accesibilă pe scară largă la testele genomice costisitoare. Studiul tocmai a fost publicat în revista *The Lancet Oncology*.

Cercetătorii lucrează, de asemenea, la îmbunătățirea în continuare a modelului și la extinderea acestuia la tratamente suplimentare și la alte tipuri de cancer, în cazul cărora deciziile privind terapiile agresive se iau în condiții de incertitudine. Pe baza acestor rezultate și a cunoștințelor acumulate de-a lungul anilor de cercetare inovatoare, echipa intenționează să înființeze un start-up în campusul Technion, care va dezvolta teste, făcându-le mult mai accesibile, mai precise și mai rapide în comparație cu cele utilizate în prezent la nivel mondial.

Aplicație AI în cazul traumelor

O aplicație bazată pe AI, prima de acest gen, dezvoltată la Universitatea Ben-Gurion din Negev (BGU), este acum disponibilă pentru a oferi intervenții imediate, adaptate fiecărui caz în parte și susținute științific, destinate victimelor aflate în stare de șoc sau anxietate, direct la fața locului. Dezvoltată la Laboratorul de Cercetare și Dezvoltare

„AI for Resilience and Social Welfare”, aplicația oferă o punte digitală între momentul traumei – cum ar fi un atac cu rachete, un dezastru natural sau un accident – și îngrijirea medicală profesională. Prin furnizarea de îngrijire imediată oricărui utilizator care deține un smartphone, sistemul își propune să reducă semnificativ riscul pe termen lung de a dezvolta tulbura-

rea de stres posttraumatic. „Cel mai bun moment pentru a folosi aplicația este imediat după eveniment, dar intervenția rămâne extrem de eficientă în primele 48 de ore”, explică dr. Talia Meital Schwartz-Tayri, directoarea Laboratorului de IA pentru Reziliență și Protecție Socială. „Oferind răspunsul adecvat în acele prime momente, putem preveni consolidarea simptomelor de șoc care duc adesea la sindromul de stres posttraumatic cronic.”

O nouă performanță botanică

Oamenii de știință israelieni au reușit performanța să germineze o orhidee de mlaștină rară, o realizare importantă în domeniul conservării. După repetate încercări fără succes, ecologiștii israelieni au reușit să germineze semințele orhideei de mlaștină, o specie aflată în pragul dispariției, a anunțat Autoritatea pentru Natură și Parcuri din Israel la începutul acestei luni, potrivit *The Jerusalem Post*.

Semințele au fost colectate de pe Muntele Keta care găzduiește în prezent ultima populație sigură a acestei specii de plante din Israel. Inițial, germinarea a fost realizată în Rezervația Naturală Ein Afek, unde a fost utilizată o metodă originală de dezvoltare în câmp. Plante tinere, înflorite, sunt așezate în ghivece în vederea creșterii ulterioare și a replantării orhideelor mai vechi și mai puternice în habitatul lor natural.

Potrivit lui Merav Lebel Vin, ecolog specializat în plante la Autoritatea pentru Natură și Parcuri din Israel, această victorie a venit după ani de luptă cu erori constante. Încercările anterioare de a ajuta germinarea semințelor, folosind atât tehnici de laborator, precum cele utilizate pentru orhideele ornamentale, cât și în sere, au fost ineficiente. „Anul acesta, pe lângă succesul inițial obținut prin utilizarea unei metode sterile, am observat și germinarea folosind o abordare nesterilă în condiții controlate”. Ea a arătat că aceasta este prima realizare de acest gen în cultivarea unei orhidee sălbatice israeliene în afara habitatului său natural. Succesul a fost posibil datorită îndrumării lui Uri Handler, grădinar la Refuge Gardens din cadrul Autorității Parcurilor Naturale din nordul Israelului, a unor specialiști profesioniști în orhidee și a unor cultivatori experimentați. Orhideea de mlaștină este cunoscută pentru structura sa delicată și buchetele luxuriante de flori violet și roz. Ea înflorește primăvara, atinge o înălțime de până la 70 de centimetri și are un mediu predilect de dezvoltare în mlaștini, pe malurile pârâurilor și în medii predispușe la schimbări constante.

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Lazăr Zin (Laser Singer) 1899-1991

Continuăm seria prezentărilor cu un alt artist de o uriașă importanță pentru comunitatea evreilor din România, dar mai ales pentru evreii din București. Lazăr Zin nu este doar un apreciat artist, pictor și desenator, el a fost și un pasionat documentarist al lumii evreiești bucureștene, al cartierului în care a crescut, păstrând și documentând cu fotografii și însemnări efervescentă viață evreiești din primele decenii ale secolului al XX-lea. Este și unul dintre pionierii ajunși în Ereț Israel încă înainte de crearea noului stat, de fapt înainte de conflagrația mondială care avea să schimbe cursul vieții milioane de evrei europeni. O documentație bogată se află la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, din cadrul FCER, fotografii, documente, însemnări și desene arhivate pe tematici de Zin însuși. Muzeul nostru nu deține și nu expune lucrări originale, dar are expus pe un panou unul dintre desenele lui Zin.

„La desenele de față m-am străduit ca prin mijloace simple și clare să fiu credincios realismului artistic, realismului poetic, atât cât am fost capabil.” Mărturiile lui sunt de o profunzime remarcabilă și merită o reflecție atentă. Ele conturează nu doar un portret artistic, ci și unul etic și existențial al lui Lazăr Zin, un pictor care și-a trăit arta ca formă de solidaritate, de angajament și de mărturie.

A copilărit în zona Calea Griviței, în apropierea sinagogii Poradim, un cartier cu foarte multe familii de evrei, de greci și de bulgari. Din cauza situației financiare a familiei, liceul l-a absolvit la clasa de seral, ca apoi, în 1923, să se înscrie la Academia de Arte Frumoase din București unde a devenit studentul lui Franz Storck la clasa de

sculptură. Studiul volumetriei și contururile clare din desenele sale dovedesc această conexiune cu sculptura, deși este un domeniu al artei în care nu a activat, desigur și din rațiuni finan-

ciare. A lucra în modelaj, în piatră sau chiar în bronz sunt tehnici extrem de costisitoare. Pe când o foaie de hârtie și un cărbune sau un creion pot fi la îndemână oricând. Sărăcia în care a crescut îl urmărește, poate, sau o căută el și o găsește peste tot în lume pe unde a călătorit: la Baia Mare, la Balic, în Polonia și în Palestina, devenind un portretist al suferinței demne, al omului simplu, umil, muncit. A lucrat intens în anii interbelici, dedicându-se complet carierei artistice. A fost nevoit să muncească din adolescență pentru a se întreține, ceea ce i-a influențat

sensibilitatea socială și tematica lucrărilor.

În mărturiile sale, Zin evocă o perioadă de viață grea, dar plină de sens, între 1935 și 1937, în Ereț Israel, trăind printre haluțimi – pionierii evrei ai kibuzurilor care atunci se construiau. Deși nevoit să muncească în meserii necalificate (la cules de portocale, mai ales), el își permitea „luxul” de a desena și picta, surprinzând viața cotidiană a acestor noi comunități muncitorești. Zin respinge stilurile „misterioase” sau „extravagante”, precum și naivitățile contrafăcute (așa cum le numea el), preferând un realism poetic sincer, prin „mijloace simple și clare”, el căutând să fie fidel realității, nu să o stilizeze artificial. În mapele din arhivă pot fi găsite multe povestiri, dar următorul fragment mi s-a părut ilustrativ pentru a înțelege ce anume îl ghida în arta sa:

„Între anii '35-'37 m-am aflat în Ereț Israel. În condiții de existență foarte grele, am fost nevoit să practic diferite meserii necalificate, în consecință rău remunerate, am lucrat la culesul portocalelor, la împachetarea lor, am fost vopsitor, am scris reclame. În zilele fără de lucru cutreieram din kibuz în kibuz, m-am bucurat de ospitalitatea din aceste așezări, pictând și desenând ce mi se părea mai caracteristic... Aceste expuneri erau primite cu interes, pentru că ce surprinsesem în desenele mele era viața haluțimilor, năzuințele lor, cât și peisajul kibuzurilor.”

Apoi a revenit în țară, neștiind practic ce va urma: urgia celui de Al Doilea Război Mondial și suferințele evreilor din toată lumea. A fost prezent la distrugerea cimitirului din Strada Sevastopol, cel mai vechi cimitir evreiesc din București. A desenat cât de mult a putut, creând imagini cu

precursorul avangardismului. Urmuz este încă un punct comun Brâncuși-lancu, fiindcă avangardismul, cu toate variantele sale, reprezintă expresia estetică a nevoii de schimbare a unei societăți alienate și alienante. Atunci și acum. Marii artiști sunt întotdeauna contemporanii noștri.

Amândoi au avut parte de nedreptățile istoriei.

Marcel Iancu, revenit în țară în 1922, avea să trăiască anii de emergență a extremei drepte, venirea la putere a lui Hitler în Germania, cu consecințele cunoscute, legislația rasială după instituirea statului național legionar, Pogromul din ianuarie 1941 de la București. Când își vede la abator cadavrul unei rude atârnând cu inscripția „carne cașer”, decide să plece în Ereț Israel unde ajunge la 23 februarie 1941. Tot ce avea să creeze la Ein Hod, orașul artiștilor întemeiat de el, este o reșezare și o regândire prin prisma peisajului israelian, a acmulărilor formative.

Arta lui Constantin Brâncuși a fost considerată decadentă în anii de glorie ai realismului socialist, până în 1964 când este „redescoperită”. Referitor la lăsarea în paragină a ansamblului monumental de la Tg. Jiu – Coloana Infinită, Masa Tăcerii, Poarta Sărutului –, artistul avea să scrie: „Sunt imbecilii cei care susțin despre lucrările mele că ar fi abstracte (...), deoarece realitatea nu este reprezentată de forme exterioare, ci de ideea din spatele ei, de esența lucrurilor.”

Julia DELEANU

dramaticul moment, desenând monumentele funerare, adnotând pe spatele desenelor detalii și întâmplări petrecute în acele zile. Desenele lui de atunci parcă strigă: „Nu uitați!” Nu uitați că a fost odată un loc real, iar cu o clipă înainte ca el să dispară, Zin le-a salvat din calea uitării. Desenele sale, fără pretenții, sunt uimitoare conturări ale unei realități pe cale de a fi ștearsă, sunt triste fragmente ce redau atmosfera în care au fost create, gândurile care l-au frământat, tăcerea care le-a însoțit.

Bombardarea Bucureștiului în 1944 îl lasă nu doar fără casă, ci și fără picturile sale și fără documentele colecționate de-a lungul timpului, un alt moment dramatic pentru el și pentru arta românească de asemenea. A donat tot ceea ce i-a mai rămas Federației Comunităților Evreiești din România care, prin intermediul CS-ER, păstrează această arhivă inestimabilă de fotografii, documente și desene.

Carmen Hannah IOVIȚU

Expoziție de artă antisemită în orașul britanic Margate

„Desene împotriva genocidului” s-a intitulat expoziția de grafică, prezentată în orașul Margate și organizată de grupurile „Arta pentru o Palestină liberă” și „Districtul Thanet pentru Palestina”. Autorul desenelor este Matthew Collings, scriitor și critic de artă, cu poziții critice la adresa Israelului. Cele 100 de desene sunt critice la adresa Israelului, a evreilor, a „lobby-ului israelian”. Ele promovează clișee antisemite: prezintă svastici, țintesc personalități iudaice sau israeliene și neagă violențele manifestate de Hamas în timpul atacului terorist din 7 octombrie 2023. Unele desene acuză Israelul de apartheid și genocid împotriva palestinienilor. Mai multe desene combină svastica cu steagul Israelului, iar unul dintre ele îl prezintă pe israelienii antici cu coarne. Este prezentat proprietarul israeliano-francez al Casei Sotheby, Patrick Drahl, calificat drept „sionist fanatic”, mâncând bebeluși vii. Militari israelieni sunt prezentați cu mâinile pline de sânge, iar o altă imagine neagă violența sexuală practică de Hamas. Sunt prezentați negativ premierul Benjamin Netanyahu, scriitorul și ziaristul proisraelian David Collier, directorul executiv al organizației evreiești Community Security Trust, și chiar și regizorul de film Quentin Tarantino care trăiește în Israel cu familia.

Collier a declarat publicației *Algemeiner* că expoziția „este o reciclare a clișeelelor antisemite clasice sub forma activismului. Când svastici și reprezentări dezumanizante își găsesc loc într-o galerie de artă, înseamnă că situația este foarte gravă”. Mișcarea de Combateră a Antisemitismului a declarat că desenele sunt „mai rele decât propaganda nazistă” și că ele „propagă acuzația monstruoasă de omor ritual”, iar organizația Opreți Ura, din Marea Britanie, a arătat că „desenele sugerează ura obsesivă a artistului față de evrei sub forma artei”.

Expoziția a fost criticată și de alte personalități din viața publică britanică și evreiască. A fost sesizată poliția, dar nu s-a luat nicio măsură.

Eva GALAMBOS

Constantin Brâncuși și Marcel Iancu

Consonanțe estetice și disonanțe ale istoriei

„Când creezi, trebuie să te cufunzi cu elementele. (...) Trebuie să cauți să scapi de maștri. Nu ajunge să ai idei. Spiritualitatea formei, echilibrul precis, matematic, arhitectural, trebuie să le prețuim tot atât cât și materialele. Hedonismul materialelor e ultima mea preocupare și puțin o înțeleg. Apoi meșterul îmi vorbește (...) despre nașterea mișcării moderne la Paris.”

Sunt câteva dintre rarele mărturisiri ale lui Brâncuși (artistul detesta „să fie aflat”) extrase din portretul literar însoțit de cel în peniță, ambele făcute de unul dintre bunii prieteni, Marcel Iancu, în articolul „În vizită la Brâncuși”, publicat în revista *Contemporanul*, nr. 63, din 1926. Confesiunea îi situează opera în ansamblul estetic al avangardelor europene la începutul veacului al XX-lea căruia îi aparțin amândoi.

Chiar dacă Brâncuși nu a făcut parte dintre cei care frecventau Cabaretul Voltaire din Zürich, fondat de Marcel Iancu împreună cu Tristan

Tzara în 1916, ceea ce-i apropia era aceeași stare de spirit dinamitară a preconcepțiilor ținând loc de conservatorism în artă. Blițul reporterului prinde atmosfera, mișcarea: în „atelierul răvășit ca un șantier, am găsit pe meșterul Brâncuși la Paris, scrie Iancu în ortografia vremii. Un expeditor trebuia să-i împacheteze *pasărea măiastră* pentru o expoziție la Amster-

dam și abea trimise dincolo de ocean o întreagă serie de lucrări noi...”. Ambii își au realitatea lor mai profundă decât spectacolul lumii. Brâncuși o abordează prin mitologie, filozofie, folclor. Iancu – prin pictură, poezie, muzică, sculptură, ilustrație. În calitate de ilustrator atrag atenția: prezența în publicații avangardiste – *Contemporanul*, *Punct*, *unu*,

75 HP; portrete de literați ai vremii la interviurile lui Aderca, „Mărturia unei generații”, „Paradisul suspinelor” de Ion Vinea; *Antologia poezilor de azi*, îngrijită de Ion Pillat și Perpessicius; desene inspirate de scrierile lui Urmuz,

Deni Avdija a duce pe Portland în play-off-ul NBA

Deni Avdija a intrat deja în istoria baschetului israelian în acest sezon, iar în data de 15 aprilie și-a consolidat statutul legendar, ducând-o pe Portland Trail Blazers în play-off în NBA. Portland a obținut o victorie, 114-110, în fața echipei Phoenix Suns în play-in-ul NBA, iar Avdija a devenit primul jucător israelian care se califică în play-off-ul NBA. Pentru jucătorul din Israel a fost cu adevărat o seară de excepție, căci Avdija a contribuit din plin la victoria echipei: a terminat meciul cu 41 de puncte, 12 pase decisive și 7 recuperări, reușind 15 din cele 22 de aruncări la coș. Partida s-a încheiat dramatic, în ultimele secunde, cu Portland condusă cu un punct de echipa din Phoenix, dar cu 16 secunde rămase, Avdija a atacat coșul, a fost faultat și a transformat toate aruncările libere, consfințind astfel victoria pentru Trail Blazers. Această nouă performanță a fost imediat catalogată de presa israeliană și cea americană drept cea mai importantă din cariera tânărului jucător.

Tot din baschet vine și următoarea știre, dar de această dată din EuroLigă, acolo unde Hapoel Tel Aviv a câștigat derbyul împotriva celor de la Maccabi Tel Aviv, cu scorul de 99-88, în meciul disputat la Belgrad, și s-a calificat în play-off-ul EuroLigii. Maccabi a terminat sezonul pe locul 12, ratând calificarea mai departe, în timp ce Hapoel Tel Aviv a obținut locul 6,

ultimul care îi putea asigura prezența directă în play-off. Pe de altă parte, în EuroCup Hapoel Ierusalim a fost eliminată în sferturi la un singur punct distanță de echipa turcă Turk Telekom Ankara, asta după ce în sezonul re-

gulat echipa din Ierusalim terminase pe primul loc. Tot în sferturi a fost eliminată și echipa românească U-BT Cluj-Napoca și tot de o adversară din Turcia, Bahcesehir College Istanbul.

A XV-a ediție a Maratonului Winner al Ierusalimului a primit undă verde cu doar câteva zile înainte de start, după evaluarea situației de securitate și în contextul regional sensibil, devenind primul mare eveniment sportiv organizat în Israel după atacurile împotriva Iranului. Cursa de maraton integral (42,2 km) a fost anulată în ultimul moment din cauza condițiilor meteo nefavorabile, participanții înscriși fiind

trecuți automat la semimaraton. Cu toate acestea, peste 40.000 de alergători s-au prezentat la start, dintre care peste 900 de internaționali. Primarul Ierusalimului, Moshe Lion, a rezumat semnificația acestui eveniment sportiv: „Maratonul Winner este mult mai mult decât o competiție sportivă, este o expresie a spiritului orașului și al locuitorilor săi.”

În numărul din martie am deschis o serie dedicată fotbaliștilor evrei care au reprezentat România de-a lungul timpului sau care au jucat în campionatul național. Continuăm astăzi cu povestea lui Samuel Zauber, un nume aproape uitat, dar cu un parcurs remarcabil.

Samuel Zauber s-a născut la 9 ianuarie 1901 la Timișoara, pe atunci parte a Austro-Ungariei, și a evoluat ca portar în principal la Maccabi București, clubul evreiesc al Capitalei. Cariera sa a atins un moment de referință pe scena mondială când a făcut parte din lotul României la primul Campionat Mondial din istorie, disputat în Uruguay în 1930, în calita-

te de portar de rezervă. Ulterior a reprezentat România și în Cupa Balcanică, câștigând ediția 1929-1931. Un detaliu mai puțin știut despre aventura lui Zauber pe vasul care a dus lotul României la Campionatul Mondial din Uruguay este acela că, timp de vreo 2 zile, Zauber s-a numărat printre tricolorii care au refuzat să mănânce din cauza răului de mare. Deși atmosfera de pe vas era una de sărbătoare, unii dintre fotbaliștii delegației române, printre care și Zauber, s-au acomodat cu greu perioadei petrecute pe apă.

Dincolo de palmaresul acumulat în perioada interbelică, povestea lui Zauber a continuat în Israel. După decenii petrecute în România, acesta s-a stabilit la Ierusalim, începând cu 1964, unde a trăit până la moartea sa, survenită la 10 iunie 1986, la vârsta de 85 de ani. Traectoria sa fotbalistică – de la Timișoara interbelică la fotbalul bucureștean într-o echipă eminamente evreiască și apoi la Cupa Mondială din Uruguay și la Cupa Balcanică – rezumă, în felul ei discret, talentul unui sportiv muncitor care a apărut culorile României într-o perioadă cu o diversitate etnică impresionantă, dar în care totodată înflorea extremismul antisemit.

Cristian VECHIU

Gerda Schnirch și problema vinei colective

Adaptare scenică a romanului premiat al scriitoarei cehe Kateřina Tučková, *Bílá Voda (White Water)*, a avut premiera la Stavovské Divadlo, Praga (2024).

Serialul *Gerta Schnirch*, disponibil pe HBO Max (2026), aduce în prim-plan o poveste profundă despre destin, vină colectivă și iertare într-o Europă postbelică fragmentată. Producția, realizată de Televiziunea Cehă în colaborare cu HBO și ARTE, este inspirată de același roman și explorează unul dintre cele mai controversate episoade ale istoriei cehe. Destinul Gertei este marcat de violențele celui de Al Doilea Război Mondial, de abuzurile din familie și de trauma colectivă generată de expulzarea germanilor etnici. În centrul acțiunii se află marșul morții de la Brno, când zeci de mii de oameni, în special femei, copii și vârstnici, au fost forțați să meargă spre Austria în condiții inumane.

După ce supraviețuiește marșului și condițiilor dure din lagărele de refugiați, Gerta reușește să se întoarcă la Brno unde își reconstruiește viața într-o societate ostilă, traversând perioada comunistă și schimbările aduse de Revoluția de Catifea. De-a lungul timpului, Gerta rămâne o figură marginalizată, prinsă între identități și traume nerezolvate.

Regizorul Tomáš Mašín demonstrează relevanța contemporană a filmului: „Povestea noastră aparține secolului trecut, dar pentru mine este la fel de relevantă astăzi, într-o epocă a noilor războaie și a crizelor migrației.” Serialul aduce în atenție o pagină de istorie adesea ignorată, punând sub semnul întrebării ideea de vină colectivă și complexitatea identității naționale. Rolul principal este interpretat de Barbora Váňková, iar etapele târzii ale vieții sunt redade de Milena Steinmasslová.

Adaptarea nu este doar o relatare istorică, ci și o explorare emoționantă a relațiilor dintre generații – mamă, fiică și nepoată – și a dificultății de a

găsi iertarea fără de care este foarte dificil să mergi mai departe. Autoarea a subliniat că intenția sa a fost să evidențieze absurditatea pedepsirii colective a unor oameni care, în multe cazuri, nu susținuseră regimul nazist. Intenția ei a fost să aducă în atenția publicului soarta numeroaselor familii strămutate care erau antifasciste, antinaziste sau chiar procehe – erau cetățeni cehi, vorbeau limba ceah și totuși au fost pedepsiți doar pe baza etniei. „După publicare m-am dedicat educației, participând la conferințe

și întâlniri, demonstrând prin povestea Gertei absurditatea vinei colective”, afirma autoarea, o vină atribuită unui întreg grup etnic, indiferent de acțiunile sau de convingerile individuale. Faptul că autoritățile din Brno au emis o scuză oficială în 2015 (moment ce i-a adus autoarei „o bucurie imensă”) arată cât de mult a evoluat discuția publică, chiar dacă dezbaterile continuă. Brno găzduiește în mai 2026 congresul anual al organizației Sudetendeutsche Landsmannschaft, organizat pentru prima dată în Cehia.

„Acest film vorbește despre dreptul unui individ la viață, despre demnitate umană și păstrarea memoriei colective”, arată Tereza Polachová, producător creativ la Televiziunea Cehă. „După ce am văzut primul episod, am plâns”, declara Tučková despre film. „Este o ușurare să văd povestea Gertei în mâinile cuiva care a tratat-o cu atât de mult respect.”

Edith NEGULICI

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Tăieței cu usturoi și chili

După mesele bogate de Pesah, din care nu lipsește carnea, ca o variantă care este nu numai pe placul vegetarienilor, ci și al celorlalți, vă propunem un fel de mâncare cu un gust deosebit, dat de combinația dintre pasta de usturoi și de chili și multe legume amestecate cu tăieței. Legumele și le alege fiecare după gustul său, dar folosirea ardeiului roșu californian și a ciupercilor este obligatorie. Mâncarea poate fi servită și ca o garnitură, și ca un fel principal independent.

Ingrediente

- 200 gr tăieței (sau spaghetti)
- 3 linguri ulei, împărțit
- 1 ceașcă de ciuperci feliate
- 1 ardei californian roșu, tăiat subțire.

pentru sos

- 1,5 linguri pastă de usturoi
- 1,5 linguri pastă de chili
- 1 bucățiță de ghimbir
- 4 fire ceapă verde, feliate separat partea verde și cea albă
- 2 linguri sos de soia
- 1 lingură sos Hoisin (se poate comanda de pe internet)
- 1 lingură miere
- 1 ceașcă supă (de carne sau de zarzavat)
- 1 linguriță oțet de orez sau de mere

- 1 lingură ulei de susan; se folosesc și semințe de susan.

Preparare

Tăieței se fierb conform indicațiilor de pe pachet, se scurge apa și se pun deoparte.

Se încălzește o lingură de ulei într-o tigaie la căldură medie și se soțează ciupercile și ardeiul cam 10-12 minute.

Se scot legumele pe o farfurie.

Peste uleiul din tigaie, la care s-a redus căldura, se toarnă restul de ulei. Se adaugă pasta de usturoi, de chili, ghimbirul și partea albă a cepeilor, se fierb două minute, amestecând tot timpul până când se înmoaie. Se mărește căldura la temperatură medie și se adaugă sosul de soia, de Hoisin și mierea, se lasă să clocotească 30 de secunde, să se amestece aromele. Se introduc tăieței și se amestecă cu sosul. Se toarnă supă și se lasă să fiarbă lent. Se toarnă oțetul și uleiul de susan. Se introduce întreaga compoziție în tigaie și se amestecă energetic. Se presară semințele de susan și partea verde a cepeilor.

(E.G.)

Pesah 5786, celebrat sub semnul speranței de pace și libertate

(Urmare din pag. 12)

În continuare, Albert Lozneau a vorbit despre simbolurile sărbătorii de Pesah și a explicat semnificațiile fiecărui ingredient al Sederului de Pesah: matza, maror, charoset, karpas, zeroah și beitzah, care sunt așezate pe un platou special, alături de patru pahare de vin roșu, care sunt băute în diferite momente ale Sederului și care simbolizează cele patru expresii ale eliberării, rostite de Dumnezeu. A urmat citirea Hagadei șel Pesah, iar cele patru întrebări (*Ma Ništana* – prin ce se deosebește această noapte de toate celelalte nopți?) au fost puse de copiii Maya și Eden Ciulei.

Masa tradițională, cu preparate specifice de Pesah, alături de frumoasele cântece care se interpretează cu această ocazie, au întregit o caldă și emoționantă seară de sărbătoare în comunitatea ieșeană.

Președinta comunității, Benamina-Ides Vladcovschi, a participat și la evenimentul cultural-artistic „Religie, Medicină, Știință, Artă”, organizat de Primăria Municipiului Iași, în parteneriat cu Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași, în cadrul căruia a fost vernisată expoziția „Anatomia luminii”, un demers interdisciplinar care explorează lumina ca fenomen, simbol și experiență. În discursul susținut în cadrul evenimentului, președinta CE Iași a arătat: „De-a lungul istoriei, cultura evreiască a fost modelată de experiențe complexe, precum persecuția, diaspora, adaptarea și renașterea, care au fost transformate în imagini, simboluri și forme artistice care au influențat arta modernă, contribuția artiștilor evrei la artele vizuale fiind o parte importantă a istoriei artei, o punte între culturi și epoci, o dovadă vie că identitatea și creativitatea pot genera frumusețe și sens, chiar și în circumstanțe dificile.”

La despărțirea de unul dintre cei mai buni prieteni

Drum lin spre stele omului bun care a fost Haler Miluș

Se spune, pe bună dreptate, că nu ne putem da seama de necesitatea unui obiect sau a unui om decât atunci când nu îl mai avem lângă noi. Același lucru îl simt eu acum când nu mai pot discuta cu bunul meu prieten, al fratelui meu și al multor cunoscuți, **MILUȘ**.

Ne cunoșteam din copilărie, am fost mereu în casa lui și el venea cu drag la noi. Am fost de multe ori cu el la Galați, la sora lui, Jeni, unde am și dormit. Întâmplarea a făcut ca nunțile noastre să fie în același an, 1973, la doar două săptămâni diferență.

Timp de 30 de ani am fost colegi de serviciu la Vitimas Tecuci, el îndeplinind funcția de șef birou aprovizionare-desfacere transporturi, afirmându-se ca un funcționar foarte corect, dovadă fiind și faptul că, deși în unitate existau inginer-șef și contabil-șef, directorul de atunci, ing. Vasile Mihalache, i-a încredințat dreptul de a doua semnătură după el.

La toate serviciile ce i se prestau plătea întotdeauna mai mult decât trebuia. A ajutat foarte multe persoane și era mereu alături de oameni.

În ultimul timp se plângea cu auzul și vederea, neglijându-și inima. Se plângea în ultimul timp că obosește la fiecare sută de metri parcursă și parcă își prevestea finalul repetând mereu că vrea să fie lângă sora lui, Jeni, care este înmormântată în cimitirul din Tecuci.

Tragica veste a plecării dintre noi a lăsat multe suflete împietrite.

Să-i fie amintirea binecuvântată!

Iancu Aizic,
Tecuci

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Adio, Gaby Marcovici

Comunitatea Evreilor din Tecuci anunță cu mare durere plecarea dintre noi, la data de 25 martie 2026, a celei care a fost prof. **GABY MARCOVICI**.

Prin ea am pierdut un membru important al comunității noastre, ea contribuind la reorganizarea și transformarea comunității după anii 2000. A contribuit, de asemenea, prin traduceri din limba engleză la completarea dosarelor victimelor nazismului, a participat la marea majoritate a acțiunilor comunității și la toate Bereshiturile organizate în țară.

O boală necruțătoare i-a grăbit plecarea în altă lume.

Să-i fie memoria binecuvântată și Dumnezeu să o aibă în pază veșnică!

Iancu Aizic,
președintele CE Tecuci

Înmormântări în cimitirele CEB în perioada 15 martie - 15 aprilie: **FLORESCU IRINA** (Cimitirul Giurgiului), **ESCHENAZY MARGARETA** (Cimitirul Sefard), **BRENES ABRAHAM LILLY** (Cimitirul Giurgiului), **STANCIU DELIOARA** (Cimitirul Giurgiului), **DRUL-ALEXANDRU DAVID** (Cimitirul Sefard), **DRU LEONTINA** (Cimitirul Sefard).

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna mai

Ury Benador (Simon Schmidt) – scriitor, născut la Milișăuți, Bucovina, 1 mai 1895. Romane despre viața evreiască din România. Decedat la București, 1971.

Vladimir (Jean) Colin – scriitor, născut la București, 1 mai 1921. Basme, unele inspirate din folclorul evreiesc, și povestiri SF. Decedat la București, 1991.

Peter David Lax – matematician, născut la Budapesta, 1 mai 1926, imigrat în SUA, 1941. Autorul teoremei Lax. Numeroase studii și cărți. Decedat la New York, 16 mai 2025.

Gary Bertini (Șloyme Golergant) – dirijor și compozitor, născut la Briceni, Basarabia, 1 mai 1927, imigrat în Israel, 1946. Director al Operei Israeliene, 1994-2005. Decedat la Tel Hașomer, 2005.

Theodor (Benjamin Zeev) Herzl – scriitor și om politic, născut la Budapesta, 2 mai 1860. A propus întemeierea statului evreu și a convocat primul congres sionist, Basel, 1897. Decedat la Viena, 1904.

Golda Meir (Mabovich-Meyerson) – om politic, născută la Kiev, 3 mai 1898, imigrată în SUA, 1905, și în Palestina, 1921. Prim-ministru al Israelului, 17 mai 1969 - 3 iunie 1974. Decedată la Ierusalim, 1978.

Yehuda Amichai – poet, născut la Würzburg, Germania, 3 mai 1924, imigrat în Palestina, 1935. Decedat în Israel, 2000.

Amos Oz (Klausner) – scriitor, născut la Ierusalim, 4 mai 1939. Romane și eseuri traduse în 45 de limbi, inclusiv română. Decedat la Tel Aviv, 2018.

Sigmund (Sigismund Schlomo) Freud – psihiatru, născut la Pribor, Cehia, 6 mai 1856. Părintele psihanalizei. Refugiat la Londra, unde a decedat, 1939.

Rose Auslander (Rose-Beatrice Scherzer) – poetă de limba germană, născută la Cernăuți, 11 mai 1901. Decedată la Düsseldorf, 1988.

Ilan Ghilon (Florin Goldstein) – om politic, născut la Galați, 12 mai 1956, imigrat în Israel, 1965. Deputat în Knesset, 1999-2021. Decedat la Ramat Gan, 1 mai 2022.

Zeruya Shalev – scriitoare, născută în kibuțul Kinneret, 13 mai 1959. Romane traduse în multe limbi, inclusiv română. Premii literare israeliene și europene.

Joe Zucker – pictor modernist, născut la Chicago, 21 mai 1941. A folosit bumbacul și materialele plastice pentru pictură. Decedat în SUA, 15 mai 2024.

Abraham Geiger – rabin și cercetător în studii iudaice, născut la Frankfurt pe Main, 24 mai 1810. Promotor al reformismului religios iudaic. Decedat la Berlin, 1874.

Joseph (Iosif Alexandrovici) Brodsky – poet, născut la Leningrad, 24 mai 1940, stabilit în SUA, 1972. Premiul Nobel pentru literatură, 1987. Decedat la New York, 1996.

Bob Dylan (Robert Allen Zimmerman) – cântăreț și poet, născut la Duluth, Minnesota, 24 mai 1941. Premiul Nobel pentru literatură, 2016.

Henry (Heinz Alfred) Kissinger – om politic, născut la Fürth, Germania, 27 mai 1923, imigrat în SUA, 1938. Ministru de externe al SUA, 20.01.1969 - 20.01.1977. Premiul Nobel pentru pace, 1973. Decedat la Kent, Conn., 29 noiembrie 2023.

Evrei decedați în luna mai

Paul Celan (Antschel) – poet de limba germană, născut la Cernăuți, 1920, stabilit la Paris, 1947. Poeme pe tema Holocaustului. Sinucis la Paris, 1 mai 1970.

Régine (Rachelle) Zylberberg – cântăreață în franceză și idiș, născută la Etterbeek, Belgia, 1929, stabilită în Franța, 1932. Ofițer al Legiunii de Onoare. Decedată la Paris, 1 mai 2022.

Moses (David Moïșe) Rosen – rabin, născut la Moinești, 1912. Șef-Rabin al evreilor din România, 1948-1994; președinte al FCER, 1964-1994. Decedat la București, 6 mai 1994, înmormântat la Ierusalim.

Mordechai Anielewicz – lider al grupului Żydowska Organizacja Bojowa, născut la Wyszkiwo, 1919. A condus răscoala ghetoului din Varșovia. Ucis în timpul răscoalei, 8 mai 1943.

Șalom Alehem (Solomon Naumovici Rabinovici) – scriitor idiș, născut la Pereyaslav, 1859, stabilit la New York, 1914. Romane și povestiri, traduse și în română. Decedat la New York, 13 mai 1916.

Dvora Kedar – actriță de teatru și film, născută la Wilno (Vilnius), 1924, imigrată în Palestina mandatară. Premiul Ophir. Decedată la Tel Aviv, 17 mai 2023.

Gustav Mahler – compozitor, născut la Kaliste, Cehia, 1860. Punte între tradiția austro-germană și modernism. Decedat la Viena, 18 mai 1911.

Jacob (Yakov) Fichman – poet ebraic, născut la Bălți, Basarabia, 1881, imigrat în Palestina, 1919. Premiul Israel pentru literatură, 1957. Decedat în Israel, 18 mai 1958.

Yael Dayan – scriitoare și politiciană, născută la Nahalal, 1939, fiica generalului și politicianului Moshe Dayan. Romane și scrieri non-fiction. Decedată la Tel Aviv, 18 mai 2024.

Bernard Lewis – istoric, născut la Londra, 1916, stabilit în SUA. Specialist în istoria Orientului Mijlociu. Decedat la Voorhees Township, N.J., 19 mai 2018, înmormântat la Tel Aviv.

Martin Greenberg – poet și traducător, născut la Norfolk, Virginia, 1918. A tradus în engleză scrieri de Goethe, Rilke, Kafka. Premiul Harold Morton Landon, 1989. Decedat la Brooklyn, NY, 19 mai 2021.

Marthe Hoffnung Cohn – supraviețuitoare a Holocaustului, memorialistă, născută la Metz, 1920, imigrată în SUA. Numeroase distincții. Decedată la Rancho Palos Verdes, California, 20 mai 2025.

Baal Șem Tov (Rabi Yisroel ben Eliezer) – întemeietorul hasidismului, născut la Okopî, 1698, când fortăreața era anexată Moldovei. Decedat la Medzhybizh, Ucraina, 22 mai 1760 (6 Sivan 5520).

Mordecai Manuel Noah – lider evreu, născut la Philadelphia, 1785. A propus întemeierea unui stat evreu în Great Island, SUA. Decedat la New York, 22 mai 1851.

Ilya Prigogine – chimist, născut la Moscova, 1917, imigrat în Belgia, 1929. Premiul Nobel pentru chimie, 1977. Decedat la Bruxelles, 28 mai 2003.

Max Blecher – scriitor, născut la Botoșani, 1909. Reprezentant al literaturii autentice, prezintă suferința bolnavului. Decedat la Roman, 31 mai 1938.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Clădiri evreiești din Marea Britanie, incendiate

Formațiuni britanice de contraterorism investighează incendiile provocate clădirilor și proprietăților evreiești la Londra, ultima oară împotriva unei sinagogi din nord-vestul capitalei britanice. Poliția Metropolitană a identificat un grup islamic despre care se crede că are legături cu Iranul. Intitulat Ashab al-Yamin, grupul a revendicat atentatul împotriva sinagogii. „Se constată o amenințare a agresiunii iraniene în Marea Britanie, determinată de conflictul din Orientul Mijlociu care s-a intensificat de la lansarea războiului de către SUA și Israel”, a declarat Vicki Evans, coordonator național senior al măsurilor de contraterorism. Încercarea de incendiere a sinagogii a fost ultimul dintr-o serie de atacuri împotriva unor obiective evreiești, înregistrate în ultima lună în Marea Britanie. Deși nu au fost pagube mari, atentatele au provocat o undă de șoc în comunitatea evreiască.

Ephraim Mirvis, șef-rabinul Marii Britanii, a declarat că tentativa de incendiere a sinagogii este al treilea atac împotriva unui lăcaș evreiesc în decurs de o săptămână. „Atacul împotriva capacității comunității noastre de a trăi și a se ruga în siguranță este un atac împotriva valorilor care ne țin uniți”, a declarat el.

Tot în decursul lunii aprilie, poliția a investigat o încercare de incendiere a unei firme din zona Hendon a Londrei, considerată crimă provocată de ură. O altă încercare de incendiere a avut loc împotriva Sinagogii Reform din Finchley, considerată tot „o teribilă crimă provocată de ură”. A existat o informație care pretindea că drone ar fi atacat Ambasada Israelului din Londra, dar s-a dovedit mai târziu că ambasada nu a fost atacată. (E.G.)

GÂNDUL SCRIS

În lipsa memoriei

Cred că putem fi de acord, fără să dezbaterem prea mult, că societatea noastră nu are o cultură a memoriei. Nu știm mare lucru din istoria de dinainte de secolul al XIX-lea și la modul serios nici din cea de după, având în vedere deceniile de mistificare și schimonosire a principalelor figuri și evenimente care ne-au marcat devenirea. Nu avem cu adevărat arhive, artefacte, dovezi pentru un fapt sau altul. Patrimoniul nostru cultural și istoric s-a pierdut în cea mai mare parte, iar în cazurile în care mai există, e ținut în bună măsură în subsolurile muzeelor, în containere sau de-a dreptul în igrasie și mucegai.

La revenirea recentă în țară a Coifului de la Coțofenești, ușor deteriorat după furtul din Olanda, potrivit autorităților, jurnalistul Ovidiu Vanghele făcea o glumă spunând: „Nu-i nimic, putem folosi mucegaiul de la manuscrisele lui George Enescu pentru a restaura Coiful.” Cinic, da, dar asta spune ceva despre noi și despre felul în care ne raportăm la patrimoniul cultural și la cel istoric.

La data scrierii acestui articol, în politica noastră, guvernul condus de Ilie Bolojan urmează să fie demis prin moțiune de cenzură de PSD și de AUR. Ciudată alăturare de ideologii, cel puțin teoretic. De când fac socialiștii alianțe cu extremiștii de dreapta, neolegionari? Deși nimic nu mai e ciudat în minunata lume nouă.

„Cel mai mare partid din Parlamentul României, social-democrații, va face echipă cu Alianța pentru Unirea Românilor, formațiunea de opoziție de extremă dreapta, într-o încercare de a răsturna guvernul de coaliție proeuropean, punând în pericol finanțarea țării din partea UE”, scrie Reuters după anunțul moțiunii PSD-AUR.

În același context, politologul Cristian Pîrvulescu, decanul Facultății de Științe Politice de la SNSPA, avertizează că recenta colaborare dintre PSD și AUR pentru depunerea unei moțiuni de cenzură riscă să transforme criza guvernamentală într-o criză de regim politic. Profesorul Pîrvulescu subliniază că social-democrații au ales să legitimizeze un partid extremist, compromițându-și astfel statutul de partener prooccidental.

În atare condiții, către ce zări să te uiți pentru a căuta o ieșire? Poate spre Cotroceni? Președintele Nicușor Dan, deocamdată absent din spațiul public, ne îndemna, cu doar câteva zile în urmă, să stăm liniștiți că domnia-sa simte că s-au calmat spiritele în coaliția de guvernare.

Dacă tot facem afirmații pe bază de simțiri, să zic și eu ce simt. Eu simt că ne lipsește un președinte. Nicușor Dan se declară de ceva vreme mediator (nu a fost cazul

în alegerile de la București, unde a avut fâțiș un favorit). Dar face asta eliminând memoria și nu e vorba de aia complicată din anii '30-'40, pe care a eliminat-o atunci când a contestat Legea Vexler. Nu, e vorba de memoria asta recentă, pe care o știm cu toții. Formalismul acesta și reducerea la procedură fără a mai cumpăni moral lucrurile au fost explicate în amănunt de Hannah Arendt în anii '60, mai întâi în articolele din *The New Yorker* și apoi în cartea *Eichmann la Ierusalim. Raport asupra banalității răului*, lectură pe care i-o recomand călduros domnului președinte.

Și încă o recomandare, dintr-o scurtă conferință susținută la Cluj de profesorul Mircea Miclea, fost ministru al educației. Redau aici un fragment: „Mintea este ca un palimpsest. Adică e ca un suport pe care scrie un text, dar peste acel text putem să scriem un alt text, pe care îl îngroșăm pentru că îl repetăm, și-l repetăm, și-l repetăm. Și, la un moment dat, deși nu am șters primul text, pentru că adesea nu putem șterge ce ni s-a întâmplat, creăm alte texte, iar acestea sunt singurele care se văd și singurele care contează. Este o construcție care ne dă nouă posibilitatea să ne reconstruim mereu identitatea în funcție de proiectele noastre. Așa că primul lucru pe care trebuie să-l facem ca să devenim eroii propriei noastre vieți este să asimilăm cu luciditate trecutul care a lăsat urme pe noi, care ne-a dat tot felul de gramatici. Dar, după ce îl asimilăm, să ne gândim că e mult mai important ceea ce facem noi cu ce a făcut trecutul din noi. Pentru că mintea noastră, care e ca un palimpsest, ne permite lucrul acesta. Și atunci identitatea noastră, cine anume suntem noi, va fi rezultatul a ce proiecte alegem noi să facem și să lucrăm la ele”, spunea în fața a zeci de tineri profesorul Miclea.

Acum, poate că e de așteptat și dinspre președintele Nicușor Dan un proiect, ceva, o direcție, o intenție. Un an de absență cred că e destul, mai ales când vine peste alți 10 ani de ecou surd care s-a auzit în Palatul Cotroceni.

În final, pentru a sublinia din nou importanța memoriei ca valoare fundamentală a oricărei societăți sănătoase, vă spun și aici că luna aceasta publicăm numărul 700 al revistei *Realitatea evreiască* și că anul acesta se împlinesc șapte decenii de la prima apariție a revistei. În redacție nu am văzut acest moment doar ca pe o aniversare rotundă, ci și ca pe un prilej de a ne întoarce în istoria presei evreiești ca să vedem cum a fost reflectat un subiect sau altul, cum se raportau ziarurile evreiești în urmă cu 60, 70 sau 100 de ani la o temă care încă ne mai preocupă și pe noi astăzi. Vom face asta luna de lună, într-o rubrică nouă.

La mulți ani *Realității evreiești* și la mulți ani vouă, cititorilor ei, în speranța că ne vom întâlni cât mai des în aceste pagini.

George GÎLEA

REALITATEA CĂRȚII

Din Scandinavia la Auschwitz și înapoi

Nu cred că, în actualul context marcat de antisemitism virulent, Editura Hasefer putea alege să traducă un titlu mai nimerit decât cartea lui Robert Savosnick, *Nu voiam să mor. Din Norvegia la Auschwitz*.

Apărută inițial în 1986 și reeditată în 2004, mărturia lui Robert Savosnick (consemnată de ziaristul Hans Melien) este nu numai cutremurătoare, ca toate mărturiile celor puțini care au scăpat din infernul concentraționar nazist, de la Elie Wiesel la Primo Levi, ea este și edificatoare în ceea ce privește unicitatea și complexitatea Holocaustului, pe de o parte, și absolut necesară pentru înțelegerea traumelor prin care au trecut și trec puținii supraviețuitori, pe de altă parte. Căci experiența autorului – evreu

norvegian, student la medicină în momentul arestării și al deportării – ne arată cât este de fragilă granița normalității și cât de ușor pot trece oamenii dintr-o viață obișnuită în cea mai cumplită experiență pe care a cunoscut-o istoria.

Savosnick făcea parte, la declanșarea atacului nazist împotriva Norvegiei (9 aprilie 1940), dintr-o comunitate mică, de numai circa 2000 de membri evident pe deplin integrați în societatea norvegiană. Dintre aceștia, cu complicitatea regimului pronazist al lui Vidkun Quisling, au fost deportați la Auschwitz un număr de 737 de evrei, după cum scrie profesorul danez Therkel Straede într-o cuprinzătoare prefață la ediția românească. Autorul a avut neșansa să facă parte dintre cei 737 de deportați, împreună cu tatăl său, un apreciat ceasornicar, Ernst Savosnick, care nu a supraviețuit condițiilor de la Auschwitz, murind în 1943, în timp ce mama autorului și fratele său, angajat în mișcarea de rezistență, au supraviețuit trecând clandestin în Suedia.

Nu voiam să mor, excelent tradusă în românește de Alx. Marinescu, este un pandant la celebra carte

a Hannei Arendt, *Eichmann la Ierusalim. Un raport despre banalitatea Răului*. Și aceasta deoarece supraviețuitorul (trecut prin trei lagăre unde a îngrijit bolnavi în condiții cutremurătoare: Auschwitz, Varșovia și sublagăru BMW de la Dachau / Allach), cel care la începutul războiului era un student medicinist norvegian într-una dintre cele mai civilizate societăți din lume, are puterea de a rememora cu precizie experiențele prin care a trecut în numai trei ani de zile. Prizonier al mașinării de exterminare naziste, el s-a salvat (pe lângă circumstanța tinereții și a unei vigori fizice nebănuite) prin devotamentul cu care s-a dedicat vieții. Vieții proprii (vezi titlul cărții) și vieții celorlalți pe care i-a îngrijit în infirmeriile unor lagăre infame, lipsit de mijloace și înconjurat de ostilitatea gardienilor SS. Savosnick a fost miraculos salvat de credința sa neabătută că viața, care este darul Domnului, merită ocrotită cu orice preț.

Nu voiam să mor este o lectură prețioasă și obligatorie în aceste momente – neverosimile în urmă cu numai un deceniu – în care antisemitismul nu mai este o fantomă a spațiilor sociale marginale, ci amenință să redevină o politică publică.

Răzvan VONCU

*Robert Savosnick, *Nu voiam să mor. Din Norvegia la Auschwitz*, traducere din limba engleză de Alx. Marinescu, Editura Hasefer, București, 2025.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POSTAL 023986
Tel.: 0745 02 02 16
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIC
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
Irina MARKOVITS
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI
Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Administrator:
Mihail TUNSOIU
tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

Tiparul executat de
Tipografia
GARAMOND MEDIA PRINT SRL
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Contribuția pentru un abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI-0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

